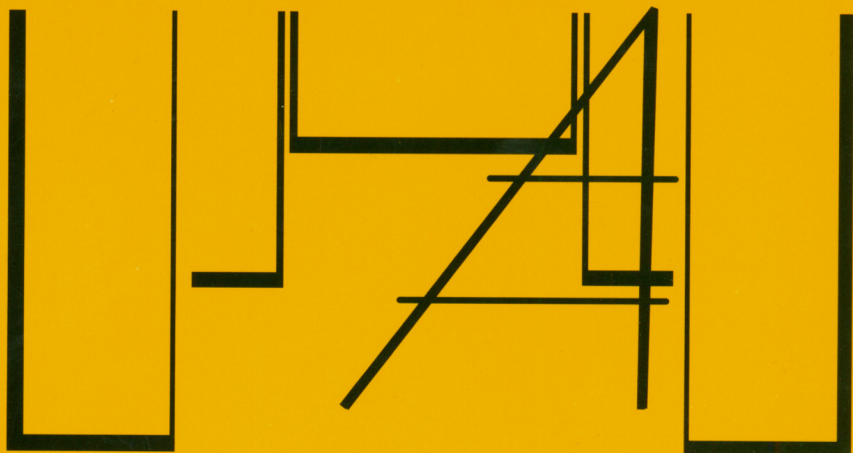
A decorative frame composed of thick black lines. It features a large outer rectangle with inward-pointing corners at the top and bottom. Inside, there are smaller rectangles and vertical lines that create a stepped, architectural appearance.

**Z PROBLEMÓW
BIBLIOTEK
NAUKOWYCH
WROCŁAWIA**

5

**BIBLIOTEKA
POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ
1946-2006**

**Z PROBLEMÓW
BIBLIOTEK
NAUKOWYCH
WROCŁAWIA**

5

**BIBLIOTEKA
POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ
1946-2006**

REDAKCJA

Henryk Szarski, Jadwiga Wojtczak

Wydawnictwo **TArt**
WROCŁAW 2007

Recenzja naukowa:
dr hab. Maria Piđtypczak-Majerowicz,
prof. Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie

Opublikowane fotografie pochodzą ze zbiorów Biblioteki Głównej i OINT
Politechniki Wrocławskiej i zbiorów własnych autorów.

© Copyright by Wydawnictwo **TArt**, Wrocław 2007

ISBN 978-83-85417-26-2

STUDIO WYDAWNICZO-POLIGRAFICZNE

TArt

50-350 Wrocław, ul. Jutrzenki 80A
tel./fax 071 793 26 72

Skład: Studio **TArt**
Druk: Drukarnia TRIADA

Spis treści

Henryk Szarski Wstęp	5
Marek Dubiński Działalność Sekcji Kontroli i Aktualizacji Zbiorów w Bibliotece Politechniki Wrocławskiej	7
Bożena Grocholska Festiwalowy wrzesień w Politechnice Wrocławskiej z udziałem Biblioteki . . .	19
Anna Komperda Dokumentacja dorobku naukowego pracowników Politechniki Wrocławskiej	27
Teresa Koniaszewska, Anna Uniejewska System biblioteczno-informacyjny na Politechnice Wrocławskiej w latach 1946-2006	37
Dorota Krawczyk, Anna Pacholska Historia i terażniejszość analizy cytowań w Bibliotece Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej	63
Małgorzata Kuziela Oddział Gromadzenia Druków Zwartych – wspomnienia	77
Barbara Makarska-Deszcz Działalność wydawnicza Biblioteki Politechniki Wrocławskiej	93
Regina Rohleder Zbiory Politechniki Wrocławskiej w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej	127
Jadwiga Wojtczak Ewolucja komputerowego systemu biblioteczno-wyszukiwawczego w Bibliotece Politechniki Wrocławskiej	139
Agnieszka Wolańska Funkcjonalność formularzy wyszukiwawczych w wybranych serwisach czasopism elektronicznych	159
Ewa Zysek-Nockowska Powstanie, rozwój i działalność Biblioteki Wydziału Informatyki i Zarządzania Politechniki Wrocławskiej	177

WSTĘP

Bieżący zeszyt z serii „Z Problemów Bibliotek Naukowych Wrocławia” poświęcony jest w całości Bibliotece Politechniki Wrocławskiej. Impulsem do wydania tego zeszytu było 60-lecie Biblioteki przypadające na marzec roku 2006. Z tej okazji trzynastu autorów prezentuje jedenaście publikacji, w których przedstawione są różne aspekty działalności Biblioteki. Dorota Krawczyk, Anna Pacholska i Anna Komperda opisują prace związane z przeprowadzaniem analizy cytowań i dokumentowaniem dorobku naukowego pracowników Uczelni. W obu przypadkach działalność ta miała pionierski charakter w skali ogólnokrajowej i jest kontynuowana od początku lat siedemdziesiątych XX w. Równie nowatorskie były poczynania Biblioteki Politechniki Wrocławskiej w zakresie komputeryzacji procesów biblioteczno-informacyjnych. Piszą o tym Małgorzata Kuziela (gromadzenie zbiorów) i Jadwiga Wojtczak (katalogowanie).

Sprostanie potrzebom użytkowników dużej uczelni technicznej – jaką jest Politechnika Wrocławska – wymaga sprawnego funkcjonowania rozbudowanej sieci bibliotek wydziałowych, instytutowych itp. Tematyka ta pojawia się w artykułach Teresy Koniaszewskiej i Anny Uniejewskiej, Ewy Zysek-Nockowskiej oraz Marka Dubińskiego. O działalności wydawniczej prowadzonej w Bibliotece na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat pisze Barbara Makarska-Deszcz, natomiast Bożena Grocholska zajmuje się udziałem Biblioteki w Dolnośląskim Festiwalu Nauki, odbywającym się co roku we Wrocławiu i innych miejscowościach regionu. Opracowania Agnieszki Wolańskiej i Reginy Rohleder dotyczą najnowszych trendów w działalności bibliotek. W pierwszym z nich poruszone są zagadnienia optymalizacji narzędzi służących do korzystania z czasopism elektronicznych. Drugie opracowanie prezentuje Dolnośląską Bibliotekę Cyfrową ze szczególnym uwzględnieniem zbiorów udostępnianych w niej przez Bibliotekę Politechniki Wrocławskiej.

Paleta tematów poruszanych w wymienionych opracowaniach dobrze charakteryzuje działalność Biblioteki Politechniki Wrocławskiej, aczkolwiek wiele ciekawych wątków nie poruszono lub też zostały one zaledwie zasygnalizowane. Dotyczy to na przykład Systemu Selekttywnej Dystrybucji Informacji, którego uruchomienie w roku 1974 a potem wieloletnia eksploatacja stanowiło prawdziwą rewolucję w obsłudze informacyjnej tysięcy użytkowników w całej Polsce. Być może braki te uda się uzupełnić w kolejnych zeszytach „Z Problemów Bibliotek Naukowych Wrocławia” wydawanych na przykład z okazji kolejnych jubileuszy Biblioteki Politechniki Wrocławskiej.

Henryk Szarski

12.01.2007

Marek Dubiński
Biblioteka Główna i OINT
Politechniki Wrocławskiej

DZIAŁALNOŚĆ SEKCJI KONTROLI I AKTUALIZACJI ZBIORÓW W BIBLIOTECE POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ

WSTĘP

„Do podstawowych zadań bibliotek należy:

1) gromadzenie, opracowywanie, przechowywanie i ochrona materiałów bibliotecznych,

2) obsługa użytkowników, przede wszystkim udostępnianie zbiorów oraz prowadzenie działalności informacyjnej, zwłaszcza informowanie o zbiorach własnych, innych bibliotek, muzeów i ośrodków informacji naukowej, a także współdziałanie z archiwami w tym zakresie”¹.

Biblioteka Politechniki Wrocławskiej należy do grupy bibliotek naukowych, które służą potrzebom nauki i kształcenia, zapewniając dostęp do materiałów bibliotecznych i zasobów informacyjnych niezbędnych do prowadzenia prac naukowo-badawczych oraz zawierających wyniki badań naukowych².

Biblioteka Politechniki Wrocławskiej, obchodząca w 2006 r. 60-lecie powstania, jest największą na Dolnym Śląsku placówką gromadzącą zbiory z zakresu nauk technicznych. Została powołana do

¹ *Ustawa o bibliotekach* z dnia 27 czerwca 1997 r. (Dz. U. 97.85.539) art. 4.1.

² *Op. cit.*, art. 21.1.

zycia 1 marca 1946 r. Jej pierwszym organizatorem, a następnie długoletnim dyrektorem był Józef Tarnawski. Szczególny wkład w komputeryzację działalności bibliotecznej i informacyjnej miał kolejny jej dyrektor – Czesław Daniłowicz (1971-1981). Od 1984 r. Biblioteką kieruje Henryk Szarski. Wdrażane są tu najnowsze osiągnięcia techniki komputerowej, rozwijana jest współpraca środowiskowa, działalność dydaktyczna i szkoleniowa.

W niniejszym opracowaniu zostanie omówiony tylko jeden aspekt działalności Biblioteki, tzn. selekcja zbiorów, ze szczególnym uwzględnieniem pracy Sekcji Kontroli i Aktualizacji Zbiorów, agendy funkcjonującej w ramach Biblioteki Głównej, lecz swym działaniem obejmującej całą sieć biblioteczną Politechniki Wrocławskiej.

PROBLEMATYKA SELEKCJI ZBIORÓW

Zagadnienie selekcji zbiorów w literaturze było podejmowane najczęściej przy omawianiu polityki ich gromadzenia. W Bibliotece Politechniki Wrocławskiej pierwsze próby przedstawienia tego tematu poczyniła Maria Dobrzańska, kierownik Oddziału Udostępniania Zbiorów w latach 1973-1979, która przygotowała raport *„Kryteria aktualizacji zbiorów bibliotecznych w uczelniach”*³. Postulowała opracowanie założeń długofalowych programów permanentnej selekcji księgozbiorów, które w przyszłości pozwoliłyby na ustalenie struktury zasobów centralnych bibliotek składowych. Za priorytet przyjęła także podjęcie badań nad problemem optymalnej wielkości zbiorów bibliotek uczelnianych, istotne nie tylko ze względu na ograniczoną powierzchnię magazynowania zbiorów, ale także dla uczynienia z nich sprawnego narzędzia zaspokajania potrzeb użytkowników.

O selekcji zbiorów bardziej wnikliwie zaczęto pisać w latach 90. XX w. Artur Jazdon⁴ zachęca do stosowania tzw. przyrostu zerowego zbiorów, to znaczy zarządzania zbiorami tak, aby te nie przyrastały z roku na rok w nieskończoność, lecz w pewnym momencie

³ M. Dobrzańska, *Kryteria aktualizacji zbiorów bibliotecznych w uczelniach*, „Komunikat Bibl. Gł. i OINT PWR” 1974, Ser. D, nr 10.

⁴ A. Jazdon, *O zarządzaniu zbiorami*, „Forum Książki” 1998, nr 2, s. 8-9.

osiągnęły założoną wielkość, której przekroczenie nie tylko nie usprawnia obsługi użytkowników, ale wręcz może ją utrudnić. Zdaniem A. Jazdona prowadzenie selekcji ma bowiem na celu nie tyle pozbywanie się książek, co takie profilowanie księgozbioru, aby jak najbardziej odpowiadał potrzebom użytkowników.

Olga Giwer⁵ wyróżnia trzy cele selekcji:

- cele merytoryczne – aktualizacja posiadanej kolekcji i dostosowywanie jej do potrzeb czytelników,
- cele organizacyjne – zwiększona efektywność zarządzania zbiorami, usuwanie książek zniszczonych, zdekompletowanych i zainfekowanych, uzyskanie przestrzeni dla gromadzonych wydawnictw i czytelników, ułatwione prace związane z udostępnianiem i z kontrolą księgozbioru,
- cele ekonomiczne – ograniczenie kosztów przechowywania zbędnej literatury.

Ważne wydają się również kryteria, jakimi powinna kierować się komisja selekcyjna przy typowaniu dokumentów do ubytowania. Należą do nich:

- niska wartość naukowa i dydaktyczna,
- nieaktualne treści dokumentu,
- brak zainteresowania ze strony czytelników,
- tematyka niezgodna z profilem gromadzonych zbiorów,
- mało znany język dokumentu,
- nadmierna liczba egzemplarzy danego tytułu nieadekwatna do potrzeb biblioteki,
- wydawnictwa zniszczone, zacytane,
- zdekompletowanie dokumentu, uniemożliwiające korzystanie⁶.

⁵ O. Giwer, *Selekcja zbiorów w bibliotekach akademickich jako element polityki gromadzenia i kształtowania zbiorów*, [w:] *Tradycja i nowoczesność. Ogólnopolska konferencja naukowa. Rzeszów–Czarna, 1-3 czerwca 2005* [on-line, dostęp 3 listopada 2006], <http://www.univ.rzeszow.pl/biblioteka/relacja/index.html>

⁶ *Op. cit.*, s. 149.

POWSTANIE I DZIAŁALNOŚĆ SEKCJI KONTROLI I AKTUALIZACJI ZBIORÓW NA POLITECHNICIE WROCŁAWSKIEJ

Początki selekcji zbiorów na Politechnice Wrocławskiej sięgają lat 70. XX w. Przyczyna tych działań była wymuszona – brak miejsca i szybko starzejąca się literatura techniczna wymogły konieczność usuwania zbędnych książek. Centralne gromadzenie zbiorów powodowało, że cały księgozbiór był własnością Biblioteki Głównej, oddany w depozyt bibliotekom wydziałowym, instytutowym czy studyjnym. Dyrektor Biblioteki Głównej powoływał wówczas doraźnie komisje, które przeprowadzały selekcje i kasacje niepotrzebnej literatury. W skład takich komisji wchodził: zastępca dyrektora Biblioteki Głównej ds. administracyjnych, kierownik Oddziału Udostępniania, kierownik Oddziału Magazynów i przedstawiciel Związku Nauczycielstwa Polskiego (pracownik Biblioteki Głównej). Komisje sporządzały protokoły, które były bardzo obszerne – każdy zawierał więcej niż 1000 pozycji.

W połowie lat 80. XX w. podjęto decyzję o usystematyzowaniu spraw selekcji i inwentaryzacji zbiorów. Owocem tej decyzji było utworzenie odpowiedniej jednostki organizacyjnej. Dyrektor Biblioteki Głównej, zgodnie z decyzją Prorektora ds. Finansowych⁷, powołał 1 lutego 1985 r. w Oddziale Magazynów i Konserwacji Zbiorów czteroosobową Sekcję Kontroli i Aktualizacji Zbiorów. Dnia 4 kwietnia 2005 r., niedługo po dwudziestoletniej działalności, Sekcja Kontroli i Aktualizacji Zbiorów, na podstawie Zarządzenia Wewnętrznego Dyrektora Biblioteki Głównej Politechniki Wrocławskiej nr 1/2005, została wyłączona z Oddziału Magazynów i Konserwacji Zbiorów i stała się od tej pory samodzielną jednostką podlegającą bezpośrednio zastępcy dyrektora Biblioteki Głównej.

Aktualnie działalność Sekcji Kontroli i Aktualizacji Zbiorów jest regulowana Zarządzeniem Wewnętrznym Rektora nr 20/96, które wprowadza zasady gromadzenia, inwentaryzacji i selekcji zbiorów bibliotecznych w Politechnice Wrocławskiej. Obecnie trwają prace

⁷ Pismo nr BG/012/1/85.

nad zaktualizowaniem wyżej wymienionego Zarządzenia i dostosowaniem go do zmian zaistniałych w strukturze biblioteczno-informacyjnej.

Do podstawowych zadań Sekcji należy:

- skontrum zbiorów Biblioteki Głównej (księgozbioru głównego, księgozbioru podręcznikowego, zbioru czasopism i księgozbioru Biblioteki Beletrystycznej),
- stałe uczestniczenie w skontrum przeprowadzanym w bibliotekach sieci,
- przeprowadzanie aktualizacji zbiorów Biblioteki Głównej, tj. wyłączanie zbędnych lub zniszczonych książek, kasowanie wyłączonych książek, opracowywanie odpowiednich wykazów oraz organizowanie „giełd” wycofanych zbiorów.

Od 1 marca 1985 r. kierownikiem Sekcji Kontroli i Aktualizacji Zbiorów została Bogna Krysztófik. Fakt ten odnotowano w *Kronice Biblioteki*, gdzie ponadto czytamy: „Do zadań czteroosobowej sekcji należy: permanentna kontrola księgozbiorów Biblioteki Głównej i bibliotek sieci w celu uzyskania bieżącej informacji o stanie zbiorów, ujawnienie braków i przyczyn ich powstania, a w przyszłości również aktualizacji zbiorów przez wyłączanie z nich egzemplarzy przestarzałych lub uszkodzonych”. Obecnie Sekcja Kontroli realizuje swoje zadania w Bibliotece Głównej oraz w 20 bibliotekach sieci biblioteczno-informacyjnej Politechniki Wrocławskiej – 9 bibliotekach wydziałowych, 6 bibliotekach instytutowych, 2 bibliotekach studiów i 3 bibliotekach Zamiejscowych Ośrodków Dydaktycznych: w Wałbrzychu, Jeleniej Górze i Legnicy, w których sprawuje jedynie nadzór merytoryczny.

W tym miejscu należy podkreślić, że w Bibliotece Politechniki Wrocławskiej od wielu lat istnieje system centralnego zakupu literatury naukowej przez Bibliotekę Główną dla wszystkich bibliotek sieci biblioteczno-informacyjnej z wyjątkiem bibliotek zamiejscowych ośrodków dydaktycznych. Zakupione książki są własnością Biblioteki Głównej, a biblioteki sieci otrzymują je w depozyt. Książki pozostające w Bibliotece Głównej przy nadaniu sygnatury otrzymują też wyróżnik literowy (L – lektoryjna, D – drugi egzemplarz, W – wieloegzemplarzówka), co odróżnia je od książek w depozycie bibliotek sieci, które tego wyróżnika nie posiadają.

Poniżej przedstawiono, jak na przełomie lat 1985-2006 kształtowało się selekcjonowanie i inwentaryzowanie zbiorów. Celowo dokonano podziału na dwa dziesięciolecia, aby lepiej zobrazować różnice. Pod koniec lat 90. XX w. następowała reorganizacja sieci biblioteczno-informacyjnej. Biblioteki ulegały przekształceniom, łączeniu bądź likwidacji. Zjawisko selekcji nasiliło się w bibliotekach sieci w związku ze zmianami, jakie zachodziły w strukturze sieci biblioteczno-informacyjnej uczelni. Biblioteki instytutowe łączone w wydziałowe albo likwidowano. Celem tego procesu było tworzenie dużych bibliotek dziedzinowo-dydaktycznych, związanych z wydziałami. Posiadanie biblioteki przez wydział jest istotne w procedurze akredytacji ministerialnych.

W związku z przemianami liczba bibliotek wydziałowych od roku akademickiego 2000/2001 wzrosła z 6 do 9, a bibliotek instytutowych zmalała z 18 do 6⁸.

Tabela 1. Statystyczne przedstawienie protokołów selekcyjno-kasacyjno-skontrolnych w latach 1985-2006 z podziałem na Bibliotekę Główną (BG) i sieć⁹.

Lata	Selekcje		Kasacja ubytków		Skontrolum		Razem
	Biblioteka Główna	sieć	Biblioteka Główna	sieć	Biblioteka Główna	sieć	
1985	–	6	–	4	–	–	10
1986	1	4	–	–	–	4	9
1987	–	–	1	2	1	2	6
1988	2	5	–	6	–	–	13
1989	–	8	3	11	–	12	34
1990	–	2	1	2	–	17	22
1991	–	3	–	1	–	5	9
1992	–	3	–	2	–	1	6
1993	1	3	–	1	2	2	9
1994	2	3	1	6	1	5	18
1995	–	5	–	6	1	3	15
Suma lat 1985-1995	6	42	6	41	5	51	151

⁸ B. Krysztofik, A. Uniejewska, I. Rzońca, *Narzędzia wspomagające zarządzanie zbiorami*, [w:] *II Seminarium „Gromadzenie zbiorów – sztuka wyboru”*, Wrocław 23-24 czerwca 2005, „Biuletyn EBIB” [on-line, dostęp 3 listopada 2006], <http://www.ebib.oss.wroc.pl/matkonf/grom2/ukr.php>

⁹ Tabelę sporządzono na podstawie materiałów dostępnych w Sekcji Kontroli i Aktualizacji Zbiorów.

Lata	Selekcje		Kasacja ubytków		Skontrum		Razem
	Biblioteka Główna	sieć	Biblioteka Główna	sieć	Biblioteka Główna	sieć	
1996	1	3	–	23	–	2	29
1997	3	7	1	9	1	1	22
1998	2	7	7	12	–	1	29
1999	1	13	9	8	1	3	35
2000	4	16	1	3	–	3	27
2001	25	39	3	1	2	6	76
2002	36	50	3	4	13	5	111
2003	12	12	1	6	–	3	34
2004	13	35	2	8	–	1	59
2005	38	38	2	4	3	7	92
2006	31	22	1	8	–	1	63 ¹⁰
Suma lat 1996-2006	166	242	30	86	20	33	577

W latach 1985-1995 sporządzono 151 protokółów, w tym 47 protokółów selekcji i kasacji księgozbioru, 47 protokółów kasacji ubytków książek oraz 56 protokółów skontrolowanych. Z tabeli wynika, że większość prac selekcyjno-skontrolowanych skupiła się na bibliotekach wydziałowych, instytutowych, studiów i katedr, których w latach 80. XX w. było ponad 30. Natomiast w latach 1996-2006 sporządzono 577 protokółów, najwięcej – 111 protokółów w 2002 r., najmniej – 22 w 1997 r. Biorąc pod uwagę rodzaj protokołu, najwięcej było selekcji i kasacji księgozbioru – 408 protokółów.

Łączenie bibliotek wiązało się z olbrzymią pracą, jaką musieli wykonać pracownicy reorganizowanych bibliotek. Kierownicy jednostek organizacyjnych¹¹, którym podlegają biblioteki, zgodnie z Zarządzeniem Wewnętrznym nr 20/96 Rektora Politechniki Wrocławskiej, zwracają się do Dyrektora Biblioteki Głównej o powołanie komisji selekcyjnych. W skład takiej komisji, oprócz pracownika Sekcji Kontroli i Aktualizacji Zbiorów, wchodzi ponadto pracownicy bibliotek, w których następuje selekcja oraz pracownicy naukowcy, którzy jako konsultanci opiniują zasadność wycofania książek.

¹⁰ Stan na 10.09.2006 r.

¹¹ Dziekani wydziału, dyrektorzy instytutów, kierownicy studiów.

Wykazy książek przeznaczonych do selekcji są „wykładane” w Oddziale Sieci Biblioteczno-Informacyjnej i przeglądane przez pracowników wszystkich bibliotek sieci. Jeśli książki znajdują zainteresowanie, są wyłączone z selekcji i przekazywane do biblioteki, która wykazała chęć umieszczenia książki w swoim księgozbiorniku. Od początku 2006 r. wykazy selekcyjne książek przegląda kierownik Oddziału Gromadzenia Druków Zwartych, który na tej podstawie podejmuje decyzję o zakupie tytułów nowych i liczbie woluminów oraz zaopatrzeniu w podstawową literaturę bibliotek sieci. Korzystając z „licznika” częstotliwości wykorzystania książek w czytelniku, koryguje trafność i słuszność decyzji o selekcji poszczególnych tytułów. Ten rodzaj selekcji, zwany też preselekcją, umożliwia właściwe zakupy książek i prawidłowe wydatkowanie pieniędzy.

Pozycje wyselekcjonowane z księgozbiorników przekształcanych bibliotek przekazywane są na giełdy książek. W latach 1996-2006 zorganizowano 11 takich giełd. Cieszyły się one dużym powodzeniem u studentów i pracowników Politechniki Wrocławskiej. Czasopisma selekcjonowane umieszcza się na witrynie internetowej Biblioteki w celu przekazania do innych zainteresowanych instytucji.

Selekcja zbiorów przynosi wymierne korzyści zarówno ekonomiczne, jak i praktyczne, wśród których wyróżnić można: ograniczenie wydatków na oprawę i konserwację zbiorów, zmniejszenie kosztów magazynowania w bibliotece dokumentów rzadko wypożyczanych lub niewykorzystywanych w ogóle, polepszenie warunków dla organizacji zbiorów poprzez uzyskanie miejsca, łatwiejszy dostęp do publikacji rzadko używanych, porządkowanie księgozbiorniku, kwalifikowanie zniszczonych ale potrzebnych pozycji do konserwacji czy digitalizacji, wskazywanie ubytków koniecznych do uzupełnienia, ułatwienie retrokonwersji opisów bibliograficznych z tradycyjnego katalogu bibliotecznego¹². Warto dodać, że działający w Bibliotece system ALEPH jest wciąż „udoskonalany”, również przez kierownika Sekcji Kontroli i Aktualizacji Zbiorów – na potrzeby kontroli księgozbiorniku formułowane i tworzone są różnego typu raporty. Zale-

¹² B. Krysztofik, *op. cit.*, s. 2.

ty tych raportów zostały przedstawione na *II Seminarium „Gromadzenie zbiorów – sztuka wyboru”*¹³.

W okresie od marca do lipca 2005 r. pracownicy Sekcji zeskanowali katalog kartkowy zbiorów bibliotecznych do 1978 r. Informuje on o następujących zbiorach:

Książki – katalog alfabetyczny do roku 1978 – opisy książek gromadzonych w bibliotekach PWr do roku 1978; opisy są ułożone w porządku alfabetycznym wg autorów lub tytułów (w przypadku prac, w których występuje więcej niż trzech autorów lub prac wydanych pod redakcją),

Książki – katalog przedmiotowy do roku 1978 – umożliwia wyszukiwanie literatury na określony temat; karty ułożone są alfabetycznie według haseł przedmiotowych,

Prace naukowe i materiały konferencyjne w czasopismach – katalog alfabetyczny – opisy prac monograficznych i materiałów konferencyjnych publikowanych w czasopismach uczelnianych i innych instytucji naukowych, gromadzonych w bibliotekach Politechniki Wrocławskiej; karty ułożone są w porządku alfabetycznym wg autorów lub tytułów (w przypadku prac, w których występuje więcej niż trzech autorów lub prac pod redakcją),

Zbiory poniemieckie – katalog działowy – opisy książek i prac doktorskich, które ocalały po niemieckiej Wyższej Szkole Technicznej we Wrocławiu,

Prace doktorskie – katalog alfabetyczny do roku 1978 – opisy rozpraw doktorskich polskich i zagranicznych znajdujących się w księgozborze Biblioteki Głównej; karty katalogowe ułożone są alfabetycznie wg autorów prac. Informacje o pracach doktorskich gromadzonych od 1978 r. zawiera katalog komputerowy.

Łącznie zdigitalizowano zawartość 235 skrzynek katalogowych, co dało 217 068 zeskanowanych kart katalogowych. Pracę wykonano przy użyciu skanera wypożyczonego z Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej. Obecnie trwają intensywne prace nad umieszczeniem katalogu na serwerze bibliotecznym. Będzie on pełnił rolę informacyjną (bez możliwości komputerowego zamawiania zbiorów).

¹³ *Ibidem.*

Przez ponad 20 lat funkcjonowania Sekcji „przewinięło się” kilka osób: Janina Charap, Irena Dąbrowska, Jolanta Kapusta, Urszula Kazmierczak, Natalia Leśna, Anna Macyszyn, Justyna Namięta i Ilona Spryszyńska. Obecnie Sekcja pracuje w składzie pięcioosobowym: kierownik Bogna Krysztofik (w BG pracuje od 1975 r., w SKiAZ od 1985 r.), Janina Król (w BG od 1973 r., w SKiAZ od 1987 r.), Danuta Gratka (w BG 1975 r., w SKiAZ od 1985 r.), Bożena Biernacka (w BG od 1983 r., w SKiAZ od 2003 r.), Marek Dubiński (w BG od 1997 r., w SKiAZ od 1998 r.).

15 września 2003 r. Zarządzeniem Wewnętrznym Dyrektora Biblioteki nr 3/2000 rozwiązana została Sekcja Katalogowa. Jej zadania przejęły: Sekcja Kontroli i Aktualizacji Zbiorów oraz Oddział Informacji Naukowej. Sekcja Kontroli i Aktualizacji Zbiorów przejęła prowadzenie rejestru ubytków i tworzenia protokołów indywidualnych zagubień książek oraz aktualizowanie katalogów i inwentarzy na podstawie protokołów wpływających do Sekcji; natomiast Oddział Informacji Naukowej – pomoc w korzystaniu z katalogów.

WNIOSKI

Sekcja Kontroli i Aktualizacji Zbiorów Biblioteki Głównej Politechniki Wrocławskiej jest jedną z najdłużej działających komórek kontrolno-selekcyjno-skontrowych wśród bibliotek politechnicznych w Polsce. Starszą jest tylko Sekcja Bibliotek Zakładowych i Selekcji Księgozbioru Biblioteki Głównej Politechniki Krakowskiej, która powstała w 1983 r. Sekcja Kontroli i Aktualizacji Zbiorów na Politechnice Wrocławskiej posiada wszelkie narzędzia wspomagające zarządzanie zbiorami bibliotecznymi. To tu drukuje się inwentarze zbiorów czy wykazy książek przeznaczonych do selekcji, które pozwalają przygotować i przeprowadzić inwentaryzację oraz skrócić czas selekcji.

Dzięki Sekcji księgozbiór jest stale aktualny – usuwane są publikacje zdezaktualizowane, zniszczone, zdekompletowane, zbędne, nieczytane. Jednocześnie pamięta się o zabezpieczeniu piśmiennictwa retrospektywnego przez zachowanie jednego archiwalnego egzemplarza każdego tytułu zgromadzonego w bibliotece. Dostosowa-

nie programu ALEPH pozwala na zmianę lokalizacji książek pomiędzy bibliotekami sieci.

Specjalny raport zerowego wykorzystania książek pozwala badać częstotliwość korzystania ze zbiorów, dzięki czemu można zmieniać lokalizację książek między czytelnią a magazynem Biblioteki Głównej. Można też typować tytuły do odkupienia przez czytelników w zamian za zagubione. W planach Sekcji jest również zakupienie czytników kreskowych, które ułatwiłyby i przyspieszyły prace skontrolne.

Wszystkie prace wykonywane przez Sekcję Kontroli i Aktualizacji Zbiorów, w tym skrupulatnie przygotowywane raporty, wykazy i protokoły mają niekwestionowany wpływ na prawidłowe i skuteczne zarządzanie zbiorami w Bibliotece Politechniki Wrocławskiej.

Bożena Grocholska
Biblioteka Główna i OINT
Politechniki Wrocławskiej

FESTIWALOWY WRZESIEŃ W POLITECHNICE WROCŁAWSKIEJ Z UDZIAŁEM BIBLIOTEKI

POCZĄTKI ŚWIĘTOWANIA NAUKI

Polacy bardzo chętnie przejmują najróżniejsze zwyczaje, elementy tradycji innych narodów, choć nie zawsze jest to udany mariaż. Tradycje buduje się i pielęgnuje wielopokoleniowo, a duże znaczenie na jej kształt mają historia, usytuowanie geograficzne, nawet klimat. Natomiast świętowanie nauki w formie festiwalu przyjęte od Szkotów przez Polaków jest wspaniałym pomysłem. Pierwszy festiwal nauki w Europie odbył się w 1988 r. w stolicy Szkocji – Edynburgu, a jego inicjatorem była Rada Miejska tego miasta¹. W podobny sposób podziw dla nauki wyrażają współcześnie takie kraje, jak Francja², Szwajcaria³, Australia⁴. W Polsce pierwszy festiwal nauki zorganizowały uczelnie warszawskie w 1997 r. Od tego czasu rośnie

¹ *Festival of Science* [on-line, dostęp 5 grudnia 2006], <http://www.theba.net/theba/Events/FestivalofScience/index.html>

² *16ème Festival des Sciences de Chamonix Mont-Blanc 2006. LA FIN... ET APRES?* [on-line, dostęp 5 grudnia 2006], <http://www.festival.chamonix-mont-blanc.fr/festi1991/festi1991.html>

³ *Festival Science et Cité* [on-line, dostęp 5 grudnia 2006], <http://www.unige.ch/festival-science-et-cite/>

⁴ *Australian Science Festival* [on-line, dostęp 5 grudnia 2006], <http://www.sciencefestival.com.au/indexer.php>

zainteresowanie właśnie taką formą propagowania nauki. Każdego roku przyłączały się kolejne miasta, a w 2006 r. były to: Bielsko-Biała, Kielce, Kraków, Lublin, Łódź, Opole, Poznań, Siedlce, Toruń, Wrocław i kilka miast Górnego Śląska.

Wrocławskie środowisko akademickie organizuje od 1998 r. Dolnośląski Festiwal Nauki w drugiej połowie września, zapraszając młodzież i ich rodziny. We Wrocławiu pierwszy festiwal nauki zorganizowała Aleksandra Kubicz z Uniwersytetu Wrocławskiego, a jej przesłanie „Nauka otwiera oczy, ułatwia życie, zaspokaja potrzebę poznania” patronuje przedsięwzięciu do dzisiaj. Po pięciu latach kierowania nim przekazała władzę Kazimierze A. Wilk z Politechniki Wrocławskiej.

Od początku – od I Dolnośląskiego Festiwalu Nauki (DFN) – pracownicy oraz studenci Politechniki Wrocławskiej biorą aktywny udział w festiwalu, przygotowując atrakcyjny program. Sale wykładowe, seminaryjne i laboratoria są udostępniane tym, którzy interesują się nauką, kulturą, sztuką i zaciekawieni są zjawiskami otaczającego nas świata. Prezentowane są osiągnięcia nauki ze wszystkich dziedzin wiedzy w atrakcyjnej i przystępnej formie, z umożliwieniem bezpośredniego kontaktu z ludźmi nauki. W trakcie festiwalu przedstawiane są nie tylko najnowsze osiągnięcia nowoczesnej nauki, ale także możliwości praktycznego wykorzystania jej w życiu codziennym.

Pierwszą biblioteką w kraju, która aktywnie włączyła się do festiwalu była Biblioteka Główna Politechniki Wrocławskiej. Z dużym zaciekawieniem przyjęto imprezę *Polowanie na informację. Od książki do Internetu* (1998 r.). Dla większości było odkrycie internetu, a także że biblioteka to nie tylko książki ale też źródła informacji – tradycyjne i nowoczesne. Ze śmiałością merytoryczną przygotowano program festiwalowy w kolejnym roku – *Biblioteka w pajęczynie Internetu* (1999 r.). Bibliotekarze zaangażowani w to przedsięwzięcie musieli wykazać się dużymi umiejętnościami dydaktycznymi, aby pokazać, jakie zasoby znajdują się w sieci i jak z nich korzystać. Kolejna edycja DFN w 2000 r. manifestowana była w Bibliotece programem pt. *Biblioteka z piórkiem i myszką*. Poszczególne etapy rozwoju Biblioteki zobrazowano wystawą. Eksponatami były książki od najstarszych zbiorów po współczesne, a także meble i elementy dekoracyjne, obowiązujące w danym okresie. *Wirtualna biblioteka* to festiwalowy pro-

jekt zrealizowany w formie warsztatów w 2001 r. Uczestnicy festiwalu mogli samodzielnie wyszukiwać w katalogach dostępnych online literaturę na określony temat. Dla wielu taka możliwość była miłym zaskoczeniem ale też praktyczną wskazówką do umiejętnego korzystania z informacji zamieszczonej na stronie biblioteki. *Internet w bibliotece bez tajemnic* to temat kolejnego programu festiwalowego w 2002 r. *Z biblioteką do Unii Europejskiej* to wystawa ekspozycyjna w Bibliotece w ramach festiwalu w 2003 r. Ekspozycję przygotowano w Bibliotece Narodowej w Warszawie. We Wrocławiu pokazano ją w wersji wzbogaconej o ekspozycje wypożyczone z bibliotek miejscowych i zrealizowano w trzech cyklach tematycznych:

- *Korzenie Europy* – różne elementy kulturowej tradycji obecne we współczesnej Europie,
- *Unia Europejska* – ekspozycja idei zjednoczeniowych Europy oraz związków kulturowych między Polską a krajami Unii Europejskiej,
- *Biblioteki w życiu kulturalnym i naukowym Europy* – działalność informacyjna bibliotek o Unii Europejskiej oraz wkład polskich bibliotek w budowę społeczeństwa informacyjnego.

Z ogromnym zainteresowaniem młodzież przyjęła panelową prezentację festiwalową 2004 r. pt. *Informacyjny Matrix czyli biblioteka w cyberprzestrzeni*. Uczestnicy festiwalu, choć zaznajomieni z internetem, z zainteresowaniem obserwowali, jak daleko w głąb można podążać w tajniki wiedzy, jeśli umiejętnie porusza się wirtualnym szlakiem. Interesującym przykładem może być projekt zrealizowany w 2005 r. pt. *Od druku do e-booków. Biblioteka cyfrowa*.

Pokazano, jakie możliwości ma użytkownik Biblioteki i to, że obok tradycyjnych można korzystać z cyfrowych zasobów biblioteki. Przygotowano wystawę starych XVIII-XIX-wiecznych książek. Ekspozycja zabytków piśmiennictwa była wstępem do prezentacji poszczególnych etapów tworzenia z nich zasobów cyfrowych w Bibliotece. Gośćmi byli gimnazjaliści i licealiści nie tylko z Wrocławia i województwa dolnośląskiego. W prezentacji uczestniczyło ponad 600, a wystawę zwiedziło około 800 osób. Całość miała oprawę plastyczną – obrazy rozwieszono w sali wystawowej, namalowane przez autorkę (<http://ebib.oss.wroc.pl/2005/67/grocholska.php>).

ZNOWELIZOWANY SCENARIUSZ DOLNOŚLĄSKIEGO FESTIWALU NAUKI 2006 ROKU

W 2006 r. IX Dolnośląski Festiwal Nauki przebiegał w wartej omówienia, innej od poprzednich, ciekawej formule, opartej na zasadzie spektaklu teatralnego. Poszczególne imprezy układały się w pasaż z określoną tematycznie dramaturgią. 650 imprez realizowano w 36 pasażach obejmujących nauki ścisłe, humanistyczne, przyrodnicze, medyczne, artystyczne, a także sport i przedmioty wojskowe. Zagadnienia naukowe prezentowane były w określonym tematycznie cyklu. Każdy pasaż realizowano różnymi formami. Były to pokazy, wystawy, wykłady, prezentacje, demonstracje, happeningi, konkursy, dyskusje, wycieczki, warsztaty i projekcje filmów.

Cykl imprez skonstruowany był w takiej formie, aby to samo zagadnienie zademonstrować przez różnorodny pryzmat, zachowując zamkniętą całość. W Politechnice Wrocławskiej program festiwalu realizowano w siedmiu pasażach:

1. *Od pierwiastka do barwnika, DNA i kosmetyków,*
2. *Człowiek w cyberprzestrzeni,*
3. *Czyste i bogate środowisko,*
4. *Dlaczego tak pędzisz człowieku?*
5. *Niezawodna technika,*
6. *Oblicza piękna,*
7. *Kalejdoskop matematyczno-fizyczny*⁵.

W BIBLIOTECE GŁÓWNEJ TRADYCYJNIE I WIRTUALNIE

Wirtualny świat, wywołany w pasażu *Człowiek w cyberprzestrzeni*, wzbudził realne zainteresowanie ponad 2000 osób – dzieci przedszkolnych, uczniów szkół podstawowych i średnich, ale też osób dorosłych. Z 10 imprez, 4 powtarzano w kilku sesjach, ze względu na sposób prowadzenia zajęć i ograniczenie liczby miejsc w sali. Autorami projektu byli pracownicy i studenci Politechniki Wrocławskiej

⁵ Program IX Festiwalu [on-line, dostęp 5 grudnia 2006], <http://www.pwr.wroc.pl/26793.xml>

z Instytutu Informatyki, Automatyki i Robotyki, Instytutu Informatyki i Zarządzania, a także Biblioteki Głównej.

Szczególny udział Biblioteki w projekcie tego pasażu wynika z faktu, że koordynatorem była autorka. Z założenia każdy pasaż musiał mieć wspólną myśl przewodnią. Dlatego imprezy, łączyły się nie tylko tematycznie, ale odsłony tego spektaklu były ułożone tak, aby każdy gość mógł uczestniczyć w całym zdarzeniu. Praca koordynatora polegała na dobraniu tematów, dopasowaniu sal wykładowych, laboratoriów czy innej przestrzeni na potrzeby zaplanowanych zadań. Istotne było wyposażenie w sprzęt i materiały do przeprowadzenia zajęć.

W wykładach i prezentacjach uczestnicy festiwalu nie tylko byli biernymi słuchaczami, widzami, ale też dzięki umiejętności dydaktycznej prowadzących mogli sprawdzić się jako praktycy.

W pasażu przygotowano następujące imprezy:

- *Warsztaty programowania telefonów komórkowych w języku Java*,
- *Elektroniczny kamerdyner w telefonie*,
- *Inteligencja: Czy sztuczna znaczy lepsza?*
- *Ludzie kontra roboty – zmierz się z naszą drużyną RoboCup*,
- *Z pamiętnika młodego programisty*,
- *Urok starych komputerów*,
- *Sztuczna inteligencja – czy jest się czego bać?*
- *Zaczarowany świat komputerów zaprasza!*
- *Strony domowe bibliotek czy portale wiedzy?*
- *Biblioteka cyfrowa*.

Dużym zainteresowaniem każdego roku cieszą się imprezy, które przygotowują pracownicy Biblioteki Głównej, tak dużym, że od kilku lat przed rozpoczęciem festiwalu na poszczególne odsłony prowadzone są zapisy, a mimo to realizowana jest większa niż planowana liczba spotkań, zwłaszcza dla przyjeżdżających z odległych miejscowości. W tym roku bibliotekarze przygotowali dwa główne tematy, a przed zasadniczą częścią spotkania młodzież zwiedzała Bibliotekę.

Pierwszy to – *Strony domowe bibliotek czy portale wiedzy?*, gdzie wykazano cechy portalu, czyli wyspecjalizowane miejsca/strony WWW, poprzez które użytkownicy mogą zlokalizować i połączyć się z wybranymi treściami, jak również poznać, co portale oferują – narzędzia wyszukiwawcze do przeglądania sieci, katalogi stron, naj-

nowsze wiadomości, zakupy on-line, komunikację (np. darmowe konta e-mail czy tzw. chat). Ważną sprawą było także zwrócenie uwagi, na to, że są to strony internetowe tworzone dla określonej grupy odbiorców: uczniów, studentów, nauczycieli, zainteresowanych wybraną dziedziną, tematem grup zawodowych, grup zainteresowań.

Drugi podjęty temat to *Biblioteka cyfrowa*. Uczestnicy mieli okazję nie tylko przeniesić się z biblioteki tradycyjnej do wirtualnej, ale też zapoznać się z etapami tworzenia dokumentu elektronicznego. Pokazano ten proces od skanowania, poprzez wstępną korektę, zamianę materiału wyjściowego na elektroniczną postać gotową do prezentacji, zapisaną całkowicie w formacie cyfrowym jako plik danych. Omówiono zalety i wady drukowanej i cyfrowej postaci książki.

Książka drukowana jest łatwa w przenoszeniu i korzystaniu, niepotrzebne są dodatkowe urządzenia do odczytu, niska cena nośnika (papier), dostęp do niej jest bezpośredni. Wadą jest krótka żywotność, zacytowanie, ograniczony dostęp (1 użytkownik), czasochłonne wyszukiwanie informacji (spis treści, indeks, skorowidz), ograniczenie formy materialnej (czcionka, kolumna margines), długotrwały i kosztowny proces tworzenia (edytorski i poligraficzny).

Wadą elektronicznej postaci książki jest koszt urządzeń do odczytu (palmtop, laptop, desktop, smartfon, telefon komórkowy), różnorodność formatów i oprogramowania, nieodwracalna utrata danych (uszkodzenie dysku), dyskomfort podczas czytania z monitora, odstępstwo od tradycji (przyzwyczajenia). Zaletą jest powszechny dostęp, możliwość przechowywania wielu książek w jednym urządzeniu, łatwość wyszukiwania danych, możliwość jednoczesnego czytania jednej książki przez wielu użytkowników, dopasowanie formy książki do indywidualnych potrzeb (wielkość czcionki, programy do głośnego czytania – syntezator mowy). Można w tej postaci również zainstalować ułatwienia dla niepełnosprawnych, proces publikacji jest tańszy, niezmienna jest jakość postaci cyfrowej niezależnie od liczby użytkowników, istotna jest hipertekstowość (przechodzenie do innych tekstów) i wyszukiwanie tematyczne. Zwrócono też uwagę na prawa autorskie obowiązujące przy publikowaniu książek w internecie.

Obie imprezy zrealizował zespół Bożeny Grocholskiej w składzie: Anna Komperda, Krzysztof Moskwa, Małgorzata Kuziela, Aga-

ta Sieńczyk, Urszula Wojtasik, Jadwiga Wojtczak, Jolanta Wróbel, Barbara Urbańczyk i Bożena Zarucka.

PODSUMOWANIE

Od października do czerwca sale wykładowe, laboratoria to miejsce dla prelegentów i studentów, którzy realizują program dydaktyczny. Wrześniowy Festiwal Nauki daje szansę uczestniczenia w zajęciach przygotowanych przez tych samych dydaktyków wszystkim, którzy ciekawi są nauki. Biblioteka jest natomiast otwarta dla wszystkich przez cały rok – dlaczego więc włącza się z własnym programem do festiwalu?

Nie każdy zdaje sobie sprawę, jaka jest współczesna biblioteka naukowa, dlatego pracownicy Biblioteki Głównej Politechniki Wrocławskiej w przemyślanej formie pokazują swoją ofertę, ze szczególnym wskazaniem na możliwości, jakie stwarza internet. Zwłaszcza młodzież szkół ponadpodstawowych docenia fakt, że może również korzystać z zasobów Biblioteki. Potwierdzeniem potrzeby włączania się do Festiwalu z własnym programem, jest fakt, że zgłaszających chęć uczestnictwa w zajęciach prowadzonych w Bibliotece jest dużo więcej niż przewiduje program.

Po zakończeniu kolejnej edycji festiwalu, obserwuje się, że uczniowie korzystają z Biblioteki, gdy gromadzą materiały do referatów. Nie są to tylko mieszkańcy Wrocławia, ale np. Opola, Bielska, Dzierżoniowa, Wołowa, a nawet Prudnika.

Anna Komperda
Biblioteka Główna i OINT
Politechniki Wrocławskiej

DOKUMENTACJA DOROBKU NAUKOWEGO PRACOWNIKÓW POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ

WSTĘP

Współczesne biblioteki akademickie aktywnie uczestniczą w tworzeniu informacji i organizowaniu dostępu do zasobów elektronicznych – katalogów on-line, baz danych, serwisów własnych i innych bibliotek. Mają spore osiągnięcia w edukacji użytkowników, działalności promocyjnej i marketingowej, digitalizują zbiory, negocjują umowy, testują nowe rozwiązania zapewniające coraz szybszy i wygodniejszy dostęp do baz danych i usług. Głównym celem tej działalności jest udostępnianie informacji o literaturze naukowej, wspomaganie procesu dydaktycznego i badań naukowych prowadzonych na uczelniach.

Wraz z postępowaniem w nauce rośnie liczba wytwarzanych materiałów naukowych – publikacji, prac niepublikowanych, raportów z badań, projektów, zgłoszeń patentowych, które są tworzone na uczelniach. Ich rejestrowanie i odpowiednie opracowanie powinno odbywać się w bibliotekach, które z racji pełnionych funkcji i przygotowania fachowego są predysponowane do gromadzenia, opracowania i przetwarzania tych danych. Dokumentowanie dorobku uczelni powinno być zorganizowane w postaci systemu tworzonego przez wszystkie jednostki organizacyjne uczelni, z biblioteką jako głównym koordynatorem prac. Aby system informacji o dorobku spełnił swoje zadanie, a dane

w nim zawarte mogły być podstawą do analiz ilościowych i jakościowych uznawanych przez uczelnię i odpowiednie ministerstwo, musi spełniać kryterium kompletności i jakości zawartych w nim informacji. Kompletność i odpowiednią jakość danych można uzyskać tylko na drodze rozwiązań organizacyjnych i porozumień zawartych pomiędzy uczelnią i biblioteką, które powinny dotyczyć procedury zgłaszania danych przez autorów, stosowania jednolitych zasad kwalifikacji prac oraz respektowania przez władze uczelni tylko danych, których podstawą jest baza tworzona w bibliotece. Za prawidłowe funkcjonowanie takiego systemu w równej mierze powinna być odpowiedzialna biblioteka, jak i uczelnia, która wspiera działanie systemu, wydając odpowiednie zarządzenia i egzekwując ich stosowanie.

SYSTEM DOKUMENTACJI DOROBKU NAUKOWEGO – PRZESZŁOŚĆ I TERAŹNIEJSZOŚĆ

Biblioteka Główna i OINT Politechniki Wrocławskiej w 1972 r. – jako pierwsza w Polsce – zastosowała komputerowy system rejestracji i informacji o dorobku naukowym swoich pracowników – SINT-D. Na potrzeby systemu został utworzony Oddział Dokumentacji, który czuwał nad tworzeniem i aktualizacją bazy. Przez wszystkie lata do chwili obecnej, system był stale rozwijany i dostosowywany do potrzeb odbiorców. Obecnie jego podstawą jest baza występująca od 1992 r. pod akronimem DONA (DORobek NAukowy). Zawiera dane o publikacjach od 1945 r., a o pracach niepublikowanych od roku 1969. Od 1985 r. w systemie gromadzone są również dane o dorobku naukowym powstałym poza zatrudnieniem w Politechnice Wrocławskiej i o pracach popularnonaukowych i dydaktycznych. Podstawowym celem postawionym przed systemem w fazie projektowania było wspomaganie zarządzania badaniami naukowymi, czyli dostarczanie władzom Uczelni wszelkich danych potrzebnych do analizy dorobku naukowego tworzonego przez jej pracowników¹.

¹ D. Głazek, *Wspomaganie badań i dydaktyki w Politechnice Wrocławskiej przez wydawnictwa systemu DONA*, [w:] *Udział bibliotek akademickich w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego w Polsce – potencjał, możliwości, potrzeby: materiały z konferencji naukowej, Bydgoszcz-Klonowo, 15-17.V.2002*, Bydgoszcz 2002, s. 80.

W 1996 r. baza DONA została udostępniona on-line pracownikom uczelni na platformie sieci Novell, a na stronie domowej Biblioteki można z niej korzystać od 2002 r. pod adresem: <http://www.bg.pwr.wroc.pl/KATA>. W związku z wdrożeniem w Bibliotece Głównej PWr Zintegrowanego Systemu Bibliotecznego ALEPH, w 2005 r. podjęto decyzję o przeniesieniu bazy DONA na serwer systemu ALEPH i o zmianie formatu bibliograficznego danych z APIN-MARC na MARC21. Przeniesienie było konieczne, ponieważ system DONA wraz z systemem APIN udostępniającym bazę w Internecie są już przestarzałe, zbyt zawodne i nie spełniają wszystkich aktualnych wymagań².

Od początku swojego funkcjonowania do najważniejszych zadań systemu dokumentacji na Politechnice Wrocławskiej należało:

- gromadzenie danych o dorobku naukowym pracowników PWr,
- edycja wydawnictw informacyjnych,
- rozpowszechnianie zgromadzonych informacji.

Gromadzenie danych odbywa się na podstawie zarządzeń JM Rektora. Pierwsze zarządzenie w tej sprawie zostało wydane w 1969 r.³, a najnowsze obowiązuje od 1 stycznia 2005 r. i szczegółowo reguluje zasady dokumentowania dorobku naukowego, m.in. tryb zgłaszania, rodzaje prac, które podlegają rejestrowaniu oraz zasady ich kwalifikacji⁴. Zarządzenie nakłada na pracowników naukowych Uczelni **obowiązek dokumentowania i dostarczania prac do biblioteki** w miejscu zatrudnienia, tzn. w instytutach lub na wydziałach. Dokumentowane są wszystkie publikacje i prace niepublikowane na podstawie oryginałów przedstawionych przez autorów i wykonane w okresie zatrudnienia pracownika na Uczelni. W osobnym zbiorze „inne” są

² D. Kołcio, B. Radecka, I. Statkiewicz, *Komputerowy zintegrowany system biblioteczny ALEPH. Interfejs wyszukiwawczy WWW dedykowany dla bazy Dorobek Naukowy Pracowników Politechniki Wrocławskiej DONA*, „Raporty Bibl. Gł. OINT PWr” 2005, Ser. SPR, nr 269, s. 3.

³ *Szczegółowe zasady planowania i sprawozdawczości z prowadzonych badań naukowych*, [w:] *Zarządzenia i wytyczne. Organizacja działalności instytutu uczelnianego*, Wrocław 1969, s. 53-54.

⁴ Zarządzenie Wewnętrzne 1/2005 z dnia 17 stycznia 2005 r. w sprawie dokumentowania i rozpowszechniania wyników badań naukowych pracowników Politechniki Wrocławskiej [on-line, dostęp 30 maja 2006], http://www.bg.pwr.wroc.pl/OBIB/Oddz_Dokum/Zarzadz_2005.htm.

rejestrowane publikacje naukowe powstałe przed okresem zatrudnienia na PWr i które posiadają afiliację inną niż Politechnika Wroclawska. W Zarządzeniu określony jest także tryb rozstrzygnięcia wątpliwości, które występują przy rejestrowaniu dorobku, gdzie odpowiednimi instancjami wydającymi opinię w tych sprawach są dziekani oraz Prorektor ds. Badań Naukowych i Współpracy z Gospodarką.

Opisy bibliograficzne są tworzone w bibliotekach wydziałów, instytutów, katedr – w miejscu pracy autora, po zgłoszeniu przez niego faktu zakończenia pracy. Pracownik biblioteki tworzy opis dokumentu w postaci elektronicznej, który po weryfikacji w Oddziale Dokumentacji Biblioteki Głównej, służy do aktualizacji bazy DONA. Opis dokumentu tworzony jest zgodnie z obowiązującymi polskimi normami i zawiera: opis bibliograficzny, swobodne słowa kluczowe oraz dla niektórych prac streszczenie autorskie. Opis bibliograficzny tworzony jest wyłącznie z autopsji, jedynie wyjątkowo dopuszcza się sporządzenie go na podstawie odbitki. Dokumentami źródłowymi są: książki, artykuły, utwory z wydawnictw zwartych, referaty i komunikaty konferencyjne, recenzje, prace architektoniczne i urbanistyczne⁵, patenty, wzory użytkowe oraz raporty z badań (oprócz poufnych i tajnych). Zakres tematyczny bazy odpowiada dziedzinom objętym zakresem badań prowadzonych na Uczelni. Obecnie baza zawiera prawie 150 tys. rekordów i rocznie zwiększa się o około 5 tys. rekordów.

System DONA jest przeznaczony przede wszystkim dla kadry kierowniczej Uczelni. Ponadto mogą z niego korzystać użytkownicy indywidualni (zwłaszcza autorzy rejestrowanych prac) a także inni zainteresowani uzyskaniem informacji o wynikach badań naukowych. Rozwiązania organizacyjne w postaci określenia obowiązku i trybu zgłaszania prac, zorganizowanie współpracy wszystkich jednostek Uczelni oraz egzekwowanie zarządzeń zapewniło kompletność i właściwą jakość bazy. Zgromadzone w niej dane są jedynym źródłem informacji o dorobku naukowym pracowników zatrudnionych na Politechnice Wroclawskiej, podstawą ich oceny i opracowań

⁵ Dotyczy prac architektonicznych i urbanistycznych nagrodzonych i wyróżnionych w konkursach, o których informacja została opublikowana w fachowych czasopismach i opublikowanych katalogach wystaw.

różnego rodzaju rankingów, zestawień statystycznych i bibliometrycznych. Użytkownikami bazy są także studenci poszukujący literatury do prac dyplomowych, a nawet uczniowie szkół średnich, zwłaszcza o profilu technicznym lub informatycznym. Baza umożliwia wyszukiwanie w całym tekście opisu wg słów kluczowych lub poszczególnych pól (np. autor/promotor, tytuł, nazwa serii, tytuł czasopisma, miejsce wydania i wydawca, klasyfikacja przedmiotowa APIN, nazwa i miejsce konferencji). Bibliograficzna baza DONA umożliwia nie tylko wyszukiwanie opisów bibliograficznych prac ale również dotarcie do pełnych tekstów dokumentów, np. artykułów z czasopism prenumerowanych w wersji elektronicznej przez Bibliotekę lub książek i doktoratów udostępnianych on-line w zasobach DOLNOŚLĄSKIEJ BIBLIOTEKI CYFROWEJ. W przypadku chęci dotarcia do prac drukowanych konieczne jest sprawdzenie lokalizacji w innych bazach Biblioteki: KSIĄŻKI I CZASOPISMA czy KATALOGI KARTKOWE (on-line). Niestety nie zawsze wyszukane materiały są dostępne w bibliotece, zwłaszcza materiały konferencyjne lub niepublikowane referaty, z których można skorzystać tylko za zgodą autora.

Za funkcjonowanie systemu DONA odpowiedzialny jest – wspomniany już wcześniej – Oddział Dokumentacji Biblioteki Głównej, którego zadaniem jest czuwanie nad całością prac związanych z napełnianiem bazy, jej korektą, aktualizacją, podejmowaniem decyzji w sprawie kwalifikacji prac (po ewentualnym uzgodnieniu z dziekanami i właściwym prorektorem w sytuacjach wątpliwych). Jednym z najważniejszych zadań Oddziału jest realizacja różnego typu usług na podstawie systemu DONA, np.:

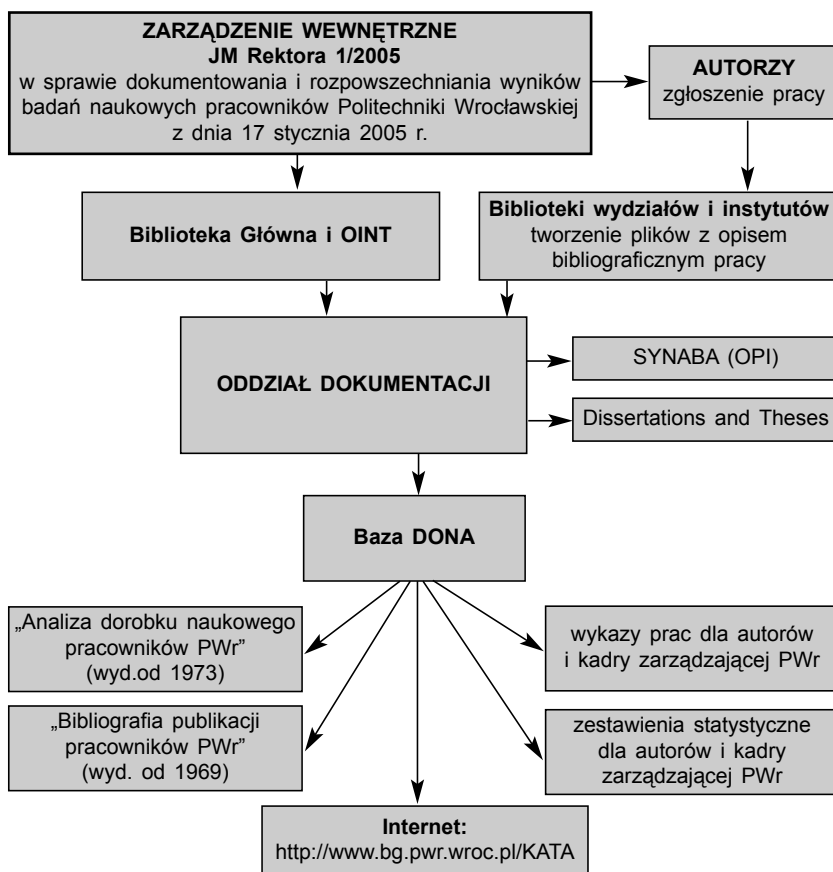
- edycja wydawnictw informacyjnych:
 - „Analiza dorobku naukowego pracowników Politechniki Wrocławskiej”, rocznik, od 1973 r. ukazały się 33 edycje tego wydawnictwa,
 - „Bibliografia publikacji pracowników Politechniki Wrocławskiej”, rocznik, od 1969 r. ukazało się 38 edycji tego wydawnictwa;
- przygotowanie zestawień statystycznych:
 - wykazów prac autorów i jednostek organizacyjnych uczelni w dowolnym wyborze i układzie (wg różnorodnych kryte-

- riów, np. autora, jednostki organizacyjnej, roku opublikowania, rodzaju pracy),
- wykazów prac wykonanych w określonych kierunkach badań i tematach badawczych,
 - zestawień statystycznych potrzebnych do ankiet oceniających pracowników i poszczególne jednostki.

Szczególne znaczenie władze Uczelni przywiązują do wydawnictwa „Analiza dorobku naukowego pracowników Politechniki Wrocławskiej”, które podaje liczbę publikacji każdego pracownika naukowego oraz zestawienia zbiorcze dla każdej jednostki organizacyjnej (wydziału, instytutu, katedry, zakładu) za ostatnie pięć lat. W „Analizie” publikacje są prezentowane z podziałem wg rodzaju pracy (artykuł, referat, utwór w książce itp.) i zasięgu (zagraniczny i krajowy), uwzględniane jest także promotorstwo, redakcja naukowa prac zbiorowych oraz liczba cytowań każdego pracownika. Wydawnictwo jest corocznie przygotowywane w styczniu i omawiane na Senacie poświęconym ocenie dorobku naukowego pracowników.

Pozostałe rodzaje wykazów statystycznych (pracowników i jednostek wg różnych kryteriów), mogą być przygotowywane na bieżąco, zgodnie z zamówieniem pracownika – autora prac lub władz Uczelni w postaci drukowanej i sygnowane pieczętą Oddziału lub w postaci elektronicznej. System umożliwia także samodzielne generowanie wykazu dorobku naukowego wprost ze strony internetowej bazy i przesłanie wyników na podany adres poczty elektronicznej.

Do innych, równie ważnych zadań Oddziału Dokumentacji, należy też współpraca z Ośrodkiem Przetwarzania Informacji w Warszawie w zakresie aktualizacji systemu **SYNABA** (rozpoczętych i zakończonych prac naukowo-badawczych) oraz przekazywanie informacji o doktoratach obronionych na Politechnice Wrocławskiej do bazy **Dissertation and Theses**, która rejestruje dane o pracach doktorskich i magisterskich z całego świata, głównie uczelni z USA, Kanady i Australii. Politechnika Wroclawska jest jedyną uczelnią w Polsce regularnie przesyłającą do tej bazy informacje o doktoratach w postaci opisu bibliograficznego i streszczenia autorskiego. Obecnie w bazie Dissertations and Theses jest około 1000 opisów prac, które zostały obronione na Uczelni.

Organizacja systemu dokumentacji na Politechnice Wrocławskiej

Oddział Dokumentacji prowadzi też działalność instruktazową w zakresie tworzenia opisu bibliograficznego dokumentowanych prac naukowych. Wobec dużej liczby osób współtworzących bazę – pracowników Oddziału, sieci bibliotecznej i pracowników Uczelni, którzy w zakresie obowiązków mają dokumentowanie, niezbędne okazało się opracowanie *Instrukcji*⁶ szczegółowo omawiającej spo-

⁶ D. Głazek [oprac.], *Dokumentowanie zakończonych prac naukowych w Politechnice Wrocławskiej: [System] DONA. Instrukcja*, Wrocław 1995.

sób rejestrowania danych oraz sporządzania opisu bibliograficznego zgodnego z odpowiednimi normami i wymogami systemu komputerowego. Na przestrzeni lat powstało już kilka wersji *Instrukcji*, aktualizowanej i uzupełnianej zgodnie z obowiązującymi zarządzeniami, aktami prawnymi czy zmianami w obrębie uczelni (np. zmiany jej struktury). Oddział Dokumentacji nadzoruje prawidłowość opisu bibliograficznego w rekordach tworzonych przez zespół pracowników i udziela wszelkich konsultacji w tym zakresie.

Zagadnienia związane z prowadzeniem działalności dokumentacyjnej wielokrotnie były tematem wykładów i ćwiczeń na kursach ogólnopolskich, a także szkoleniach i stażach organizowanych w Bibliotece Głównej i OINT.

PRZYSZŁOŚĆ SYSTEMU INFORMACJI O DOROBKU NAUKOWYM

Powszechne gromadzenie informacji o dorobku naukowym polskich uczelni, w postaci komputerowo udostępnianych baz danych, powinno stać się jedną z najważniejszych sfer działalności bibliotek naukowych. Starania bibliotek o stworzenie sprawnie działającego systemu, oprócz popularyzowania działalności naukowo-badawczej, nadają prestiż bibliotekom oraz włączają je w nurt tworzenia źródeł informacji niezbędnych do funkcjonowania nauki. Biblioteki powinny podjąć starania o uznanie tej działalności jako jednej z priorytetowych i zyskać przekonanie środowiska naukowego, że tylko system prowadzony w bibliotece spełnia wymagania pod względem opracowania bibliograficznego, właściwej klasyfikacji prac i rozpozszechnienia informacji o dorobku.

Polskie biblioteki powinny rozwinąć współpracę w celu ujednoczenia i rozwoju systemu informacji o dorobku naukowym – stosowania jednolitych kryteriów i zasad kwalifikacji prac, opisów bibliograficznych (np. skrótów czasopism), kryteriów dotyczących zasięgu prac. Bibliograficzne bazy dorobku uczelni powinny być przekształcone w ogólnopolski zintegrowany system informacji z opracowanym jednolitym interfejsem wyszukiwawczym, zapewniającym szybkie dotarcie do poszukiwanej pracy lub specjalności rozwijanej w danej

uczelni, z możliwością określenia rodzaju publikacji i źródła, gdzie została opublikowana (czasopisma z Listy Filadelfijskiej, recenzowane wydawnictwa zwarte, monografie itp.). Połączenie baz dorobku uczelni jednego typu – politechnik, uniwersytetów, akademii medycznych, rolniczych, ekonomicznych – dawałoby pełny obraz polskiej nauki, a także stworzyłoby cenne źródło informacji, jakimi są dziedzinowe bazy danych: nauk technicznych, humanistycznych, medycznych, ekonomicznych, rolniczych. Powszechne udostępnienie w Internecie takich baz byłoby ważnym uzupełnieniem drogich, zagranicznych baz danych, zastrzeżonych tylko dla użytkowników macierzystej uczelni. Kolejnym, ważnym kierunkiem rozwoju tych baz byłaby ich integracja z elektronicznymi zasobami macierzystych bibliotek – kolekcją czasopism elektronicznych, katalogami OPAC, zasobami Internetu i stopniowe przekształcanie baz bibliograficznych w ogólnodostępne repozytoria pełnych tekstów naukowych publikowanych na zasadach Open Access. Taki system informacji o dorobku naukowym – tworzony i rozwijany przez biblioteki, będzie służyć upowszechnianiu i wspomaganiu badań naukowych, wspieraniu dydaktyki na uczelniach i poszerzy krąg zainteresowanych informacją o literaturze naukowej. Będzie także źródłem prawidłowo wykonywanych analiz cytowań oraz innych zestawień ilościowych i jakościowych niezbędnych do właściwej oceny pracowników i uczelni. Tworzenie i rozpowszechnianie informacji o dorobku pracowników nauki będzie ważnym ogniwem komunikacji i wymiany myśli naukowej. Uczestnictwo bibliotek w przygotowywaniu tych danych powinno utrwalić rolę bibliotek jako ośrodków udostępniających i zarządzających informacją naukową i postawić je w roli nie tylko biernego wykonawcy – rejestratora danych w bazie – ale także jako równorzędnego partnera w dyskusjach merytorycznych z władzami uczelni czy z twórcami opracowań dotyczących strategii rozwoju nauki.

BIBLIOGRAFIA

1. Głazek D., *Dokumentowanie zakończonych prac naukowych w Politechnice Wrocławskiej: [System] DONA. Instrukcja*, Wrocław 1995.
2. Głazek D., *Wspomaganie badań i dydaktyki w Politechnice Wrocławskiej przez wydawnictwa systemu DONA*, [w:] *Udział bibliotek akademickich w kształtowa-*

- niu społeczeństwa informacyjnego w Polsce – potencjał, możliwości, potrzeby: materiały z konferencji naukowej, Bydgoszcz–Klonowo, 15-17 maja 2002*, Bydgoszcz 2002, s. 79-91.
3. Jankowska M., *Najnowsze trendy w amerykańskich bibliotekach akademickich*, [w:] *Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji: działania i codzienność*, red. H. Ganińska, Poznań 2005, T. 1, s. 14-18.
 4. Jankowska M., *Powszechna edukacja informacyjno-komunikacyjna jako atrybut bibliotekarstwa akademickiego*, „Biuletyn EBIB” [on-line] 2005 nr 1 (62) [dostęp 1 marca 2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/2005/62/jankowska.php>
 5. Klesta D., Rzońca I., *Komputerowy zintegrowany system biblioteczny ALEPH. Koncepcja funkcjonowania bazy danych Dorobku Naukowego Pracowników DONA w Bibliotece Głównej Politechniki Wrocławskiej*, „Raporty Bibl. Gł. OINT PWr” 2005, Ser. SPR, nr 268.
 6. Kołcio D., Radecka B., Statkiewicz I., *Komputerowy zintegrowany system biblioteczny ALEPH. Interfejs wyszukiwawczy WWW dedykowany dla bazy Dorobek Naukowy Pracowników Politechniki Wrocławskiej DONA*, „Raporty Bibl. Gł. OINT PWr” 2005, Ser. SPR, nr 269.
 7. Komperda A., *Rola bibliotek akademickich w zakresie tworzenia i rozpowszechniania informacji o dorobku naukowym uczelni. II Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej „Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy?” Łódź, 19-21 czerwca 2006 roku* [on-line, dostęp 17 kwietnia 2007], http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/biblio21/poster_ref05
 8. *Konferencja „Statystyczno-porównawcze metody oceny działalności naukowej”* [on-line] Uniwersytet Śląski w Katowicach, Komitet Naukoznawstwa PAN, Cieszyn 22-23 listopada [dostęp 25 maja 2006], http://www.bg.us.edu.pl/Arton_inf/konferencja.htm
 9. Stefaniak B., *Badania bibliometryczne, naukometryczne, informetryczne*, [w:] *Informacja naukowa w Polsce: tradycja i nowoczesność*, Olsztyn 1998, s. 197-219.
 10. Stefaniak B., *Naukometria i możliwości wykorzystania wyników badań piśmiennictwa naukowego w kreowaniu polityki naukowej*, „Nauka i Szkolnictwo Wyższe” 1994, nr 3, s. 48-64.
 11. *System Informacji o Dorobku Naukowym DONA* [on-line, dostęp 27 maja 2006], <http://www.bg.pwr.wroc.pl/OBIB/>

Teresa Koniaszewska
Anna Uniejewska
Biblioteka Główna i OINT
Politechniki Wrocławskiej

SYSTEM BIBLIOTECZNO-INFORMACYJNY NA POLITECHNICE WROCŁAWSKIEJ W LATACH 1946-2006

Biblioteki szkół wyższych służą przede wszystkim pracownikom nauki i studentom, wspierając procesy badawcze, dydaktyczne i naukowe. Od struktury organizacyjnej biblioteki, zasad finansowania itp. zależy w dużym stopniu wywiązywanie się z przyjętych zadań. Funkcjonowanie sieci bibliotek w ramach uczelni stanowi przeważnie następstwo ogólnej struktury organizacyjnej, a istotą zapewnienia sprawności ich działania jest właściwy nadzór i koordynacja prac bibliotecznych.

ORGANIZACJA SIECI BIBLIOTEK W SZKOŁACH WYŻSZYCH W POLSCE

Problem organizacji bibliotek zakładowych na uczelniach był już dyskutowany w okresie międzywojennym. Jako pierwszy temat ten podjął E. Kuntze w 1919 r.¹, który postulował konieczność stworzenia sieci bibliotecznej w szkole wyższej, gdzie biblioteki zakładowe byłyby podporządkowane bibliotece głównej. Biblioteka główna miałaby za zadanie współpracę z bibliotekami sieci w zakresie pro-

¹ E. Kuntze, *Potrzeby polskich bibliotek naukowych*, „Nauka Polska” 1919, s. 513-515.

wadzenia racjonalnej polityki gromadzenia zbiorów oraz stworzenia centralnego katalogu bibliotek na terenie uczelni. Zagadnienie to wielokrotnie było omawiane w publikacjach, lecz do 1939 r. żadne postulaty nie doczekały się realizacji.

Temat organizacji sieci bibliotecznej w szkołach wyższych był szeroko opisywany w literaturze w pierwszych latach powojennych, m.in. w „Życiu Nauki”. Najważniejsze głosy i opinie przedstawił tam A. Bocheński w artykule *O bibliotekach szkół wyższych*².

Tuż po wojnie w Polsce nie było żadnej ustawy o organizacji bibliotek. Przepisy zawarte w ustawie o szkołach wyższych nie określały stosunków między biblioteką główną a siecią bibliotek zakładowych. Sprawą organizacji bibliotek naukowych w 1947 r. zajął się Państwowy Instytut Książki. Na łamach „Życia Nauki” głos w tej kwestii zabrali: T. Jaczewski w artykule *W sprawie organizacji bibliotek naukowych*³ i H. Walterowa w artykule *Rola i znaczenie bibliotek specjalnych*⁴. W 1947 r. ukazał się zbiór przepisów prawnych dotyczących bibliotek, opracowanych przez A. Knota⁵.

Na Konferencji Bibliotekarzy 9 października 1948 r. Komisja Normalizacyjna Państwowego Instytutu Książki przyjęła projekt organizacji sieci bibliotek szkoły wyższej, który określił wzajemny stosunek biblioteki głównej i bibliotek zakładowych oraz zasady ich współdziałania. Jeden z punktów projektu brzmiał: „W bibliotece głównej szkoły wyższej należy stworzyć oddział bibliotek zakładowych, którego kierownik jest instruktorem i doradcą personelu bibliotek zakładowych i ma pieczę nad katalogiem centralnym. Bierze on udział w konferencjach Komisji Bibliotecznej celem realizowania zatwierdzonych przez Senat na terenie zakładów uchwał”⁶. Jednak te i inne wnioski zawarte w projekcie nie zostały właściwie zrealizowane.

² A. Bocheński, *O bibliotekach szkół wyższych*, „Życie Nauki” 1947, t. 7, s. 33-46.

³ T. Jaczewski, *W sprawie organizacji bibliotek naukowych*, „Życie Nauki” 1948, t. 5, s. 27.

⁴ H. Walterowa, *Rola i znaczenie bibliotek specjalnych*, „Życie Nauki” 1948, t. 5, s. 28.

⁵ A. Knot, *Polskie prawo biblioteczne. Zbiór przepisów prawnych dotyczących bibliotek*, Wrocław 1947.

⁶ A. Bocheński, *l. cit.*

Określenie roli biblioteki głównej i sieci bibliotek w szkołach wyższych oraz sprecyzowanie zadań i obowiązków, obsady personalnej i współpracy było sprawą niezmiernie pilną. Nie można było bowiem bazować na zapale pierwszych organizatorów księgozbiorów, bez podstawy prawnej do tych działań i określenia wzajemnej relacji biblioteki głównej i zakładowej. W niektórych bibliotekach zostały powołane oddziały bądź referaty bibliotek zakładowych, których zadaniem było ujednoczenie techniki prac bibliotecznych, przeszkolenie personelu i uporządkowanie księgozbiorów.

Problem bibliotek naukowych nadal był tematem wielu artykułów. Na konieczność ustalenia celów, zakresu zadań i obowiązków bibliotek wydziałowych, instytutowych i zakładowych oraz prowadzenia centralnego katalogu zwróciła uwagę m.in. M. Burbianka w artykule *Biblioteki zakładowe wyższych uczelni i sprawa katalogu centralnego*⁷, a projekt ramowego regulaminu tych bibliotek zawarła H. Handelsmanówna w swoim referacie *Zasady nowej organizacji bibliotek w szkołach wyższych*⁸.

Ważnym wydarzeniem dla bibliotek szkół wyższych była konferencja dyrektorów i przedstawicieli bibliotek naukowych, wojewódzkich i miejskich, która odbyła się w Krynicy w lutym 1951 r.⁹ Na konferencji tej podkreślono konieczność opracowania systemu sieci bibliotek naukowych z uwzględnieniem ich specjalizacji oraz szybkiego uregulowania stosunku biblioteki głównej szkoły wyższej do bibliotek zakładowych.

Zgodnie z podjętą tam rezolucją – wszystkie biblioteki zakładowe miały być podporządkowane bibliotece głównej w dziedzinie gromadzenia i opracowania zbiorów, bibliografii specjalnych, kartotek zagadnieniowych itp. Dyrektor biblioteki głównej miał być odpowiedzialny za opracowanie księgozbiorów całej sieci i powinien decydować o obsadzie osobowej. Podkreślono konieczność scentra-

⁷ M. Burbianka, *Biblioteki zakładowe wyższych uczelni i sprawa katalogu centralnego*, „Przegląd Biblioteczny” 1951, z. 1-2, s. 97-108.

⁸ H. Handelsmanówna, *Zasady nowej organizacji bibliotek w szkołach wyższych*, „Życie Nauki” 1950, t. 8, s. 292-302.

⁹ J. Baumgart, *Bibliotekarstwo polskie 25-lecie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, „Przegląd Biblioteczny” 1970, R. 14, z. 1-2, s. 373.

lizowania wypożyczeń międzybibliotecznych, gospodarki dubletami i zbiorami zbędnymi. W bibliotece głównej powinien być powołany dział bądź referat bibliotek zakładowych.

Wynikiem uchwał konferencji krynickiej było rozpoczęcie prac w Ministerstwie Szkolnictwa Wyższego nad opracowaniem instrukcji w sprawie organizacji sieci bibliotek szkoły wyższej w oparciu o opracowania J. Baumgarta, A. Knota i H. Więckowskiej. Niestety, rezolucja konferencji krynickiej nie weszła w życie.

Przełomowe znaczenie dla bibliotek szkół wyższych miała uchwała z 4 czerwca 1952 r. w sprawie wzorcowego statutu szkoły wyższej, w którym przyznano bibliotece głównej uprawnienia ogólnouczelnianego zakładu naukowego oraz stwierdzono, że „biblioteka główna oraz wszystkie biblioteki instytutów, zespołów katedr, szkoły stanowią jednolitą sieć biblioteczną”¹⁰. Rozporządzenia do ustawy w sposób istotny usprawniły i uregulowały pracę oraz wzajemne stosunki bibliotek uczelni.

Biblioteki główne w 1953 r. zostały włączone do planów prac naukowo-badawczych macierzystej szkoły. W 1954 r. powołano Komisję Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego do Spraw Prac Naukowo-Badawczych Bibliotek Głównych. Komisję tę w następnym roku przekształcono w Komisję do Spraw Bibliotek. Reprezentowała ona wszystkie typy szkół i miała charakter opiniodawczy i wnioskodawczy. W 1955 r. została powołana Komisja do Spraw Bibliotek Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego¹¹ z przewodniczącym A. Knotem. Proces organizacji bibliotek zakładowych rozpoczął się w 1956 r. Ważne i podstawowe zagadnienia dotyczące roli i zadań bibliotek szkół wyższych zostały zawarte w zeszycie specjalnym *Sprawy biblioteczne* wydanym przez „Życie Szkoły Wyższej”¹².

Komisji do Spraw Bibliotek Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego, pod przewodnictwem H. Więckowskiej, udało się wprowadzić do ustawy o szkołach wyższych z 5 listopada 1958 r. (Dz. U. nr 68,

¹⁰ A. Kłossowski, *Biblioteki szkół wyższych*, „Roczniki biblioteczne” 1963, z. 3, s. 595.

¹¹ W 1969 r. przekształcona w Komisję ds. Bibliotek i Informacji Naukowej.

¹² *Sprawy biblioteczne*, red. A. Knot, Warszawa 1956, „Życie Szkoły Wyższej”, Zeszyty Specjalne.

poz. 336) zapis: „Poza biblioteką główną szkoła wyższa może ponadto mieć: biblioteki wydziałów, studiów, instytutów, sekcji, oddziałów, katedr i zakładów”, a także określono, że „nadzór nad działalnością tych bibliotek sprawuje dyrektor biblioteki głównej na zasadach ustalonych w statucie szkoły”. Do ustawy nie wydano jednak rozporządzeń wykonawczych.

W dniach 3-6 czerwca 1959 r. odbyła się konferencja na Uniwersytecie Łódzkim, której celem było omówienie właściwego uwzględnienia problematyki sieci bibliotek uczelnianych w statutach szkół wyższych. Na podstawie ankiet, sprawozdań rocznych sieci bibliotek wyższych szkół technicznych i wypowiedzi dyrektorów bibliotek głównych stwierdzono, że komisje biblioteczne nie zajmowały się regulowaniem zagadnień związanych z siecią bibliotek zakładowych. Zarówno istnienie dużej liczby bibliotek rozproszonych w gmachach uczelnianych, jak i lekceważenie przez wydziały spraw bibliotecznych uniemożliwiały prowadzenie wspólnej polityki bibliotecznej i koordynację działalności¹³.

Uczestnicy konferencji wnioskowali o:

- potrzebę opracowania wytycznych do prowadzenia bibliotek zakładowych,
- powołanie oddziałów lub referatów bibliotek zakładowych i przyznanie na ten cel etatów bibliotece głównej,
- przydział etatów dla bibliotek zakładowych wobec zwiększonych zadań wynikających z ustawy o szkołach wyższych¹⁴,
- rozwijanie współpracy biblioteki głównej z działającymi na uczelni bibliotekami zakładowymi.

W marcu 1961 r. Minister Szkolnictwa Wyższego wydał zarządzenie w sprawie struktury organizacyjnej i zasad działania bibliotek głównych szkół wyższych oraz ich sieci bibliotecznych (Dz. U. MSW 1961, nr 3, poz. 9) oraz w sprawie zatwierdzenia struktury organiza-

¹³ M. S. Wielkopolska, *Biblioteki zakładowe wyższych szkół technicznych w Polsce*, [w:] *Materiały konferencyjne w sprawie uczelnianych bibliotek zakładowych, 3-6 czerwca 1959*, Łódź 1960, s. 102.

¹⁴ Z uwzględnieniem w rozkładzie zajęć asystenta określonej liczby godzin na prace w bibliotece zakładowej.

cyjnej bibliotek głównych szkół wyższych (Dz. U. MSW 1964, nr 1, poz. 6). Zgodnie z zarządzeniem szczegółową strukturę organizacyjną biblioteki głównej szkoły wyższej uchwalał senat na wniosek rektora, zgłoszony w porozumieniu z dyrektorem biblioteki głównej. Uchwała senatu wymagała jednak zatwierdzenia ministra.

Na konferencji rogowskiej w sprawie działalności rozwoju bibliotek, która odbyła się w czerwcu 1961 r. z udziałem przedstawicieli Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego, ponownie poruszony został temat organizacji uczelnianych bibliotek katedr oraz zakładów i niezrealizowanych wniosków z poprzednich konferencji (w latach 1954, 1956, 1959). Uczestnicy konferencji postulowali m.in. o nałożenie przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego obowiązku powielania i rozsyłania między bibliotekami rocznych sprawozdań opisowych¹⁵.

W 1964 r. z okazji obchodów 600-lecia Uniwersytetu Jagiellońskiego Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich zorganizowało Sesję Naukową na temat „Biblioteczna Służba Informacyjna”. Po VI Zjeździe Bibliotekarzy Polskich w 1968 r. została uchwalona ustawa o bibliotekach, będąca ważnym wydarzeniem w zakresie ustawodawstwa bibliotekarskiego. Równocześnie powołano Państwową Radę Biblioteczną, której skład stanowili przedstawiciele poszczególnych resortów, instytucji i organizacji.

ORGANIZACJA SIECI BIBLIOTECZNEJ NA POLITECHNICE WROCŁAWSKIEJ W LATACH 1946-1968

STRUKTURA BIBLIOTEK KATEDRALNYCH

Na tle wyżej opisanej sytuacji w kraju rozpoczęła działalność Biblioteka Politechniki Wrocławskiej powołana 1 marca 1946 r. na mocy uchwały Senatu Uniwersytetu i Politechniki¹⁶. Stanowisko jej

¹⁵ *Materiały z Konferencji Rogowskiej w sprawie działalności i rozwoju bibliotek. Sprawy biblioteczne*, Warszawa 1962.

¹⁶ Pod względem organizacyjnym do roku 1951 Biblioteka Politechniki była podporządkowana Bibliotece Uniwersyteckiej.

organizatora objął Józef Tarnawski – były bibliotekarz Biblioteki Uniwersyteckiej we Lwowie. Główny wysiłek pierwszych pracowników Biblioteki skierowany był na porządkowanie, selekcję i zabezpieczenie ocalałego księgozbioru (głównie w języku niemieckim). Ważnym zadaniem, dla z trudem skompletowanego personelu, było zgromadzenie polskiej literatury technicznej, aby umożliwić jak najszybsze korzystanie ze zbiorów pierwszym studentom i pracownikom.

Uruchomienie Biblioteki Głównej po okresie organizacyjnym umożliwiły niezniszczone magazyny, czytelnie, pokoje biurowe oraz częściowo zachowane katalogi. Pod koniec 1946 r. Biblioteka zanotowała 945 woluminów przybytków, z czego 800 woluminów stanowiły wydawnictwa techniczne¹⁷.

Struktura organizacyjna Uczelni w latach 1945-1968 była odtwórczeniem tej, którą miały uczelnie polskie przed wojną. Podstawową jednostką organizacyjną były katedry, które zgrupowane wokół określonej dziedziny wiedzy tworzyły wydział. Pod koniec „okresu katedralnego” Uczelnia miała 8 wydziałów grupujących ponad 80 katedr. W tym czasie poza Biblioteką Główną zaczęły funkcjonować inne biblioteki. W latach 1946-1947 rozpoczęło działalność 49 bibliotek katedr i zakładów. Biblioteki te często nie posiadały własnych pomieszczeń i były prowadzone przez profesorów i asystentów, którzy pracę w nich traktowali jako działalność dodatkową. W 1949 r. została powołana pierwsza biblioteka wydziałowa na Wydziale Elektrycznym z własnym bibliotekarzem, księgozbiorem i lokalem. W latach 1951-1952 na Uczelni funkcjonowało już 68 bibliotek przy katedrach i zakładach. Biblioteka Główna sprawowała nad nimi nadzór merytoryczny. Podjęta decyzja o centralizacji zakupu literatury zagranicznej przez Bibliotekę Główną umożliwiała racjonalne gospodarowanie przyznanymi kredytami oraz powodowała bliższą współpracę bibliotek. Wydawnictwa importowane po zakupieniu i opracowaniu przez Bibliotekę Główną przekazywane były pozostałym bibliotekom. Obowiązkiem bibliotek katedr i zakładów było tworzenie i przekazywanie kart katalogowych dla lite-

¹⁷ *Politechnika Wroclawska w okresie dziesięciolecia 1945-1955*, Warszawa 1956, s. 181-182.

ratury obcojęzycznej, która znajdowała się w bibliotekach. Publikacje krajowe dla bibliotek kupowane były przez katedry i zakłady. Równocześnie Biblioteka Główna rozpoczęła prowadzenie katalogu rzeczowego. Dzięki dobrej współpracy rozproszonych bibliotek zakładowych, najwcześniej w Polsce, bo już od 1954 r. katalog centralny Biblioteki Głównej zawierał całość importowanych druków zwartych i czasopism.

Dużą wagę przywiązywano do szkolenia pracowników, którzy byli absolwentami różnych kierunków studiów. Kwalifikacje zawodowe zdobywali m.in. na ogólnokrajowych kursach bibliotekarskich pierwszego i drugiego stopnia, kończonych złożeniem egzaminu państwowego. Zgodnie ze sprawozdaniem p.o. kierownika (od 1957 r. pierwszego dyrektora Biblioteki Głównej) J. Tarnawskiego, co dwa miesiące odbywały się konferencje robocze z pracownikami bibliotek Politechniki, na których omawiano aktualne problemy biblioteczne na podstawie literatury fachowej.

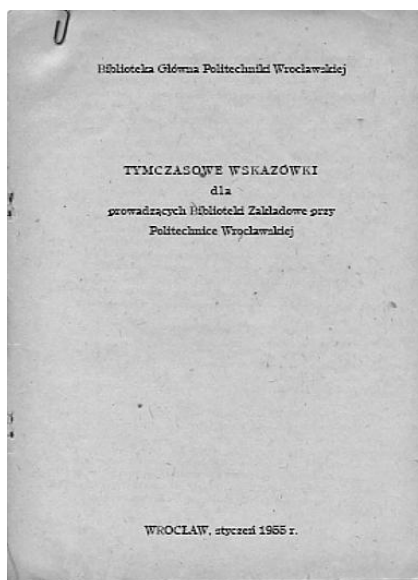
W latach 1951-1952 przeprowadzono siłami wszystkich pracowników biblioteki gruntowną inwentaryzację zbiorów. Stabilizacja działalności Biblioteki nastąpiła w 1952 r. Opierając się na wspomnianym wcześniej wzorcowym statucie szkoły wyższej, w statucie Politechniki dokonano zapisu dotyczącego Biblioteki, którą uznano za instytucję ogólnouczelnianą i wyznaczono jej istotne zadania związane z realizacją procesu naukowo-dydaktycznego. W 1953 r. Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego przydzieliło Bibliotece ramowy regulamin funkcjonowania, który wraz ze statutem Uczelni wyznaczył Bibliotece miejsce w organizacji i był podstawą prawną jej działalności.

W trosce o zaspokojenie potrzeb czytelników, prawidłowe gromadzenie, opracowanie i udostępnianie zbiorów zacieśniała się współpraca Biblioteki Głównej z bibliotekami działającymi na Uczelni. Już od 1953 r. pracownik referatu bibliotek zakładowych udzielał pracownikom bibliotek stałych konsultacji i instruktażu, przeprowadzał kontrole w bibliotekach oraz zaopatrywał w druki biblioteczne. W tym samym roku przeszkolono indywidualnie 62 asystentów zajmujących się prowadzeniem bibliotek katedr i zakładów.

Dla usprawnienia działalności bibliotek Uczelni w Bibliotece Głównej zostały opracowane *Tymczasowe wskazówki dla prowadzą-*

cych biblioteki zakładowe przy Politechnice Wrocławskiej. Materiały zawierały szczegółowe wytyczne dotyczące¹⁸:

- gromadzenia, opracowania i udostępniania zbiorów,
- zasad prowadzenia inwentarza,
- opracowania technicznego,
- sporządzania kart katalogowych wraz z przykładami oraz ich szeregowania w katalogu,
- sporządzania kart do katalogu centralnego,
- przeprowadzania kontroli zbiorów.

Opracowanie to pomagało prowadzącym biblioteki zapoznać się z podstawowymi czynnościami gromadzenia, opracowania i udostępniania zbiorów oraz ogólnego ujednoczenia działalności bibliotecznej. Biblioteka Główna organizowała dla prowadzących biblioteki zebrania informacyjne i szkolenia. Opracowany został także program szkoleń dla osób opiekujących się bibliotekami katedr i zakładów. Należy zaznaczyć, że systematyczne szkolenia i instruktaże dla pracowników bibliotek zakładowych prowadziły biblioteki główne tylko we Wrocławiu i Gdańsku¹⁹. Od 1964 r. w strukturze Biblioteki Głównej działała Samodzielna Sekcja Bibliotek Zakładowych.

Pod koniec 1968 r. na Politechnice Wrocławskiej funkcjonowały 4 duże biblioteki wydziałowe: Biblioteka Wydziału Elektrycznego (od 1949 r.), Biblioteka Wydziału Chemicznego (od 1956 r.), Biblioteka Wydziału Elektroniki (w latach 1952-1966 Biblioteka Wydziału Łączności) Biblioteka Wydziału Mechanicznego (od 1959 r.) oraz 80

¹⁸ *Tymczasowe wskazówki dla prowadzących Biblioteki Zakładowe przy Politechnice Wrocławskiej*, Wrocław 1955.

¹⁹ M. S. Wielkopolska, *op. cit.*, s. 110.

bibliotek zakładowych – głównie w katedrach. Działalność i rozwój tych bibliotek ilustruje tabela 1²⁰.

Tabela 1. Biblioteki katedr i zakładów w latach 1945-1968.

Rok	Biblioteki		Zbiory w wol.	Odwiedziny w czytelniach	Udostęp- nianie w wol.	Liczba czytel- ników	Liczba praco- wników
	katedr i zakładów	wydziałowe					
1945	49	–	39 560	–	–	–	–
1965	80	4	127259	48 972	106 632	1014	8
1968	80	4	140 753	57 282	188 900	10 372	10

ORGANIZACJA SIECI BIBLIOTEK POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ PO 1968 ROKU

STRUKTURA BIBLIOTEK INSTYTUTOWYCH

Reorganizacja Politechniki Wrocławskiej po 1968 r. zasadniczo zmieniła nie tylko strukturę naukowo-dydaktyczną, ale także formy zarządzania Uczelnią. W miejsce katedr stworzono ponad 200 zakładów, tworzących 29 instytutów. Przed Biblioteką postawiono nowe zadania związane z rozwojem działalności informacyjnej i komputeryzacją procesów biblioteczno-informacyjnych, co miało zasadniczy wpływ na dalsze funkcjonowanie bibliotek Uczelni. Bibliotece Głównej powierzono zadanie centralnego gromadzenia i opracowania wszystkich zbiorów oraz sprawowanie merytorycznego nadzoru nad bibliotekami.

W ramach ogólnej reorganizacji w 1968 r. w Bibliotece Głównej został utworzony Zakład Informacji Naukowo-Technicznej przekształcony w następnym roku w Ośrodek Informacji Naukowo-Technicznej. Miał on opracowywać materiały informacyjne dla prac naukowo-badawczych wykonywanych przez Uczelnię dla przemysłu.

Biblioteka Główna zmieniła w 1969 r. nazwę na Biblioteka Główna i Ośrodek Informacji Naukowo-Technicznej. W 1971 r. powstał zespół badawczo-projektowy, któremu powierzono opraco-

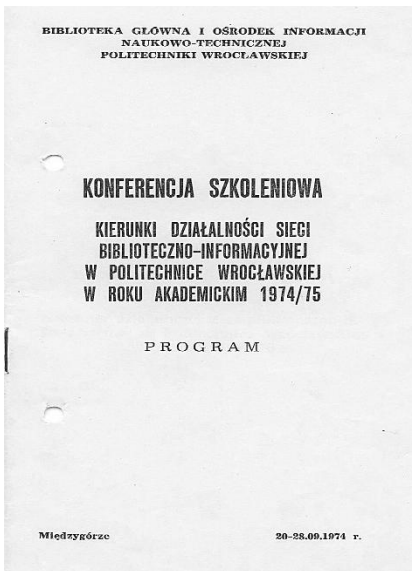
²⁰ *Księga XXV-lecia Politechniki Wrocławskiej 1945-1970*, Wrocław 1970, s. 401.

wanie programu automatyzacji procesów biblioteczno-informacyjnych. Zwiększone zainteresowanie władz Uczelni problemami działalności biblioteczno-informacyjnej doprowadziło do udziału bibliotek w pracach o charakterze usługowym, naukowym i dydaktycznym dla pracowników naukowych i studentów realizowanych na Politechnice Wrocławskiej. Stosownie do nowych obowiązków wzrosły środki finansowe na centralny zakup zbiorów, etaty i wyposażenie dla powstających bibliotek instytutowych tworzonych na bazie bibliotek katedralnych. Wszystkie ważniejsze problemy wynikające z realizacji zadań bibliotek były konsultowane i uzgadniane na bieżąco z prorektorem ds. nauki. Od 1969 r. biblioteki podlegały Bibliotece Głównej – dyrektorowi ds. bibliotek sieci.

Od początku powstania nowej sieci bibliotecznej na Politechnice Wrocławskiej istniał podział podstawowych zadań bibliotecznych i informacyjnych pomiędzy Bibliotekę Główną a biblioteki instytutowe i inne samodzielne jednostki organizacyjne oraz dydaktyczne biblioteki wydziałowe.

W 1972 r. do struktury Biblioteki Głównej włączono biblioteki instytutowe, wydziałowe i biblioteki filii. Dyrektor Biblioteki Głównej kierował całokształtem działalności usługowej, naukowej i dydaktycznej sieci biblioteczno-informacyjnej. Księgozbiór (książki oraz bieżąco prenumerowane czasopisma) stanowił własność Biblioteki Głównej. Opracowywany centralnie był przekazywany zgodnie z tematyką bibliotekom instytutowym na zasadzie długoterminowego wypożyczenia w depozyt, aby stać się warsztatem prac naukowo-badawczych dynamicznie rozwijanych na Uczelni. Natomiast biblioteki wydziałowe miały od tej pory wspólnie z Biblioteką Główną gromadzić w wielu egzemplarzach podręczniki i skrypty, wspomagając proces dydaktyczny.

W celu zapewnienia usług bibliotecznych dla studentów filii Politechniki Wrocławskiej powołane zostały biblioteki dydaktyczne, podporządkowane organizacyjnie Bibliotece Głównej, w Wałbrzychu i Legnicy (1970 r.), w Kłodzku i Świdnicy (1972 r.) oraz w Jeleniej Górze (1976 r.). Wszystkie biblioteki miały obowiązek składania rocznych sprawozdań ze swej działalności dyrektorowi Biblioteki Głównej.

Pod koniec 1972 r. na Politechnice Wrocławskiej funkcjonowało 30 bibliotek instytutowych, międzyinstytutowych i studiów, 6 bibliotek wydziałowych i międzywydziałowych oraz 4 biblioteki filii. Duża liczba pracowników i nowe zadania stawiane przed bibliotekami sprawiły, że pojawiła się konieczność przeprowadzania intensywnych szkoleń i seminariów. W 1972 r. w Karpaczu odbyła się pierwsza konferencja szkoleniowa na temat kierunków działalności instytutowych bibliotek i ośrodków informacji Politechniki Wrocławskiej, zorganizowana przez Bibliotekę Główną.

Konferencja w Karpaczu zapoczątkowała cykl konferencji szkoleniowych organizowanych w różnych miejscowościach Dolnego Śląska: w 1973 i 1974 r. w Międzygórzu, w 1975 r. w Lewinie Kłodzkim, w 1976 r. w Świeradowie Zdroju i w 1978 r. w Zagórzcu Śląskim. Na szkoleniach przedstawiano i podsumowywano działalność bibliotek w roku akademickim. Wytyczano zadania na rok następny, omawiając nowe możliwości w działalności bibliotek, np. komputeryzację procesu opracowywania książek, system Selekttywnej Dystrybucji Informacji (SDI), dokumentowanie dorobku naukowego. Inicjatywa ta wyprzedziła popularny dziś zwyczaj organizowania wyjazdowych szkoleń integracyjnych. Pracownicy z bibliotek Uczelni, (wielu pracuje do dzisiaj), mieli okazję poznać się bliżej, porozmawiać o swoich bibliotekach, co zaowocowało na wiele lat lepszą współpracą.

Od połowy lat 70. Bibliotekę Główną odwiedziło wielu gości z kraju i zagranicy, m.in. J. H. d'Olier dyrektor Centre Nationale de la Recherche Scientifique w Paryżu, J. C. Gray dyrektor Research and Development Division British Library w Londynie, K. Sparck-

Jones z Uniwersytetu w Cambridge, L. Klimowa z Uniwersytetu Chemiczno-Technicznego w Pradze.

ORGANIZACJA INSTYTUTOWYCH SŁUŻB INFORMACYJNYCH

Wraz z tworzeniem bibliotek instytutowych powołane zostały instytutowe służby informacyjne. Organizację i wypracowanie metodologii działania instytutowych służb informacyjnych władze Uczelni powierzyły Bibliotece Głównej, która nakreśliła ramowe zasady ich organizacji na podstawie analizy potrzeb informacyjnych w instytutach. Przedmiotem działalności służb było zapewnienie pracownikom naukowym niezbędnej informacji do realizowania tematów prac naukowo-badawczych. Szczególny nacisk nałożono na potrzebę kontaktów i ścisłej współpracy z ośrodkami informacji w kraju i za granicą²¹.

Działalność instytutowych służb informacyjnych polegała przede wszystkim na dostarczaniu pracownikom naukowym bieżącej informacji bibliograficznej oraz tematycznej, sygnałnej o nowościach i konferencjach, a także informacji specjalnej (patentowej, normalizacyjnej, firmowej). Drugim ważnym zadaniem było dokumentowanie dorobku naukowego pracowników Uczelni. Większość osób zatrudnionych w działalności informacyjnej nie posiadała wykształcenia specjalistycznego i praktyki w pracy informacyjnej, dlatego w Bibliotece Głównej wprowadzono stałe konsultacje dla pracowników prowadzących działalność biblioteczno-informacyjną.

W zakresie doskonalenia służb informacyjnych zaplanowano trzystopniowe szkolenia:

- szkolenia organizowane przez Bibliotekę Główną,
- szkolenia korespondencyjne (kursy państwowe organizowane przez PAN i CİNTE), które dawały uprawnienia zawodowe,
- szkolenia zagraniczne (głównie kursy IPKIR w Moskwie).

Uporządkowanie w instytutach dokumentacji o zakończonych w Politechnice Wrocławskiej pracach badawczych dało możliwość

²¹ C. Daniłowicz, L. Talarczyk, *Organizacja sieci bibliotek i instytutowych służb informacyjnych w Politechnice Wrocławskiej*, Wrocław 1971.

opracowania w Bibliotece Głównej centralnej kartoteki kart dokumentacyjnych za lata 1969-1971. Pozwalało to na udzielanie informacji dla potrzeb władz Uczelni oraz rozpowszechnianie informacji w skali krajowej. Poczyniono również przygotowania do opracowania kartoteki osobowej zawierającej informacje o dorobku naukowym poszczególnych pracowników.

Oceniając działalność bibliotek Politechniki Wrocławskiej za lata 1968-1972, dyrekcja Biblioteki Głównej postulowała o zwiększenie w instytutach, ze strony zastępców dyrektorów ds. badań naukowych i współpracy z przemysłem, kontroli merytorycznej nad działalnością instytutowych bibliotek i ośrodków informacji, a zwłaszcza nadzoru nad właściwym profilem zbiorów, dokumentowaniem prac naukowo-badawczych oraz ukierunkowaniem działalności informacyjnej, zgodnie z planem badań naukowych instytutu²².

ODDZIAŁ INFORMACJI TEMATYCZNEJ

W 1972 r. w Bibliotece Głównej został powołany Oddział Informacji Tematycznej²³, podległy zastępcy dyrektora Biblioteki Głównej ds. bibliotek sieci. W skład Oddziału wchodziły Sekcja Informacji Adresowanej i Sekcja Instrukcyjno-Metodyczna. Ta ostatnia koordynowała działalność informacyjną instytutowych bibliotek i ośrodków informacji, czuwała nad organizacją i ujednoczaniem warsztatu pracy, a także sprawowała nadzór w zakresie metodyki i organizacji bieżącej działalności. Do głównych zadań Sekcji należało:

- ustalanie form działalności informacyjnej,
- opracowywanie i udzielanie informacji,
- przygotowywanie i redagowanie tematycznych zestawień bibliograficznych,
- zapewnienie pomocy w dobieraniu odpowiednich opracowań informacyjnych niezbędnych dla gromadzenia literatury do określonych tematów badań,

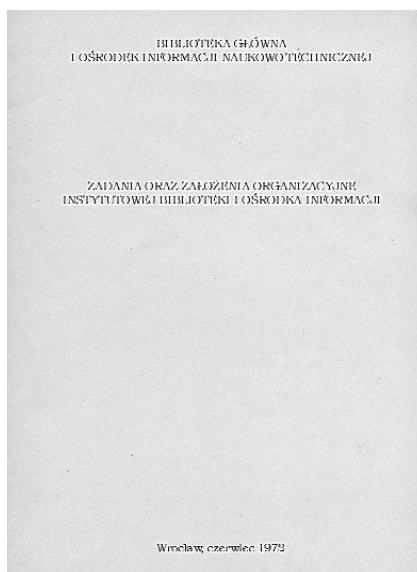
²² *Ibidem.*

²³ *Statut Sieci Biblioteczno-Informacyjnej Politechniki Wrocławskiej*, Wrocław 1973.

- pomoc metodyczna w przygotowywaniu tematycznych zestawień bibliograficznych i dokumentacyjnych oraz indywidualne poradnictwo w zakresie opracowywania i udzielania informacji,
- informowanie oraz pomoc w nawiązywaniu współpracy z krajowymi i zagranicznymi instytucjami naukowymi oraz ośrodkami informacji,
- współpraca z Sekcją Dydaktyki²⁴ w zakresie szkolenia instytutowych pracowników informacji oraz udzielanie wszelkich informacji dotyczących możliwości podnoszenia kwalifikacji,
- ustalanie metod i kierunków działalności informacyjnej przez badanie potrzeb użytkowników oraz wymianę doświadczeń w zakresie działalności informacyjnej.

Początkowo praca Sekcji Instrukcyjno-Methodycznej skupiała się na organizacji i porządkowaniu warsztatu pracy bibliotecznej i informacyjnej, wypracowywaniu i wdrażaniu nowych form pracy informacyjnej oraz szkoleniu pracowników. W Bibliotece Głównej zostały ponadto opracowane wytyczne pomocne dla prawidłowego funkcjonowania bibliotek instytutowych – *Zadania oraz założenia organizacyjne instytutowej biblioteki i ośrodka informacji*²⁵. Zapoczątkowały one kolejny etap organizacji instytutowych służb informacyjnych.

W materiałach omówiono warunki sprawnej działalności biblioteki instytutowej. Dotyczyły one w szczególności polityki gromadzenia oraz udostępniania zbiorów i prawidłowego prowa-

²⁴ Sekcja działała w ramach Oddziału Informacji Bieżącej.

²⁵ *Zadania oraz założenia organizacyjne instytutowej biblioteki i ośrodka informacji*, Wrocław 1972.

dzenia katalogów, które były zasadniczym narzędziem informacji o posiadanych zbiorach. Szeroko zostały omówione formy działalności informacyjnej, z uwzględnieniem rozpowszechniania informacji o rezultatach badań oraz dokumentowania dorobku naukowego pracowników Politechniki Wrocławskiej. W materiałach zwrócono również uwagę na potrzebę zatrudniania w bibliotekach instytutowych pracowników o odpowiednich kwalifikacjach, którzy powinni stale uzupełniać swoją wiedzę o nowoczesne formy i metody pracy.

Od 1 października 1973 r. obowiązywał statut sieci biblioteczno-informacyjnej na Politechnice Wrocławskiej, zgodnie z którym Biblioteka Główna i Ośrodek Informacji Naukowo-Technicznej wraz z bibliotekami sieci: instytutowymi, międzyinstytutowymi, wydziałowymi i międzywydziałowymi oraz bibliotekami filii, tworzyły sieć biblioteczno-informacyjną Politechniki Wrocławskiej, a dyrektor Biblioteki Głównej był przełożonym pracowników tej sieci i kierował jej działalnością. Równocześnie biblioteki instytutowe zmieniły nazwę na biblioteka i ośrodek informacji naukowej²⁶.

ODDZIAŁ SIECI BIBLIOTECZNO-INFORMACYJNEJ

W 1975 r. w miejsce Oddziału Informacji Tematycznej powołany został Oddział Sieci Biblioteczno-Informacyjnej, który miał być odpowiedzialny za współpracę z bibliotekami Uczelni. Oddziałowi powierzono koordynację działalności biblioteczno-informacyjnej i sprawowanie nadzoru merytorycznego w zakresie metodyki i organizacji pracy bibliotek. Dzięki powołanemu Oddziałowi biblioteki i ośrodki informacji stały się spójnymi organizacyjnie jednostkami, w których zadania bieżącej obsługi wykonywane były przez cały zespół, bez podziału na działalność informacyjną i biblioteczną. Oddział kontrolował porządkowanie księgozbiorów, tworzenie i meliorację katalogów, a także czuwał nad poprawnością polityki gromadzenia zbiorów. Biblioteki wydziałowe bezpośrednio podlegały Oddziałowi, który organizował także dyżury i ewentualne zastępstwa w przypad-

²⁶ Zarządzenie Nr 35/39/74 w sprawie zmian organizacyjnych w sieci biblioteczno-informacyjnej.

ku nieobecności pracowników, aby nie ograniczać godzin otwarcia bibliotek i zapewnić użytkownikom stały dostęp do zbiorów.

1 października 1976 r. nastąpiło przejście przez macierzyste jednostki bibliotek etatów Biblioteki Głównej, zajmowanych przez pracowników bibliotek instytutowych i ośrodków informacji, bibliotek studiów międzywydziałowych i filii. Miało to istotne znaczenie dla funkcjonowania bibliotek Uczelni. Biblioteka Główna sprawowała jedynie nadzór merytoryczny nad działalnością tych bibliotek oraz ustalała ramowy zakres ich działalności. Natomiast biblioteki wydziałowe i międzywydziałowe nadal podlegały Bibliotece Głównej a bezpośrednio Oddziałowi Sieci Biblioteczno-Informacyjnej.

Wprowadzone zmiany wymagały odpowiedniego uregulowania. Zasady zarządzania etatami bibliotecznymi zostały zawarte w zarządzeniu W sprawie zmian organizacyjnych w sieci biblioteczno-informacyjnej Politechniki Wrocławskiej²⁷. Do zadań dyrektora Biblioteki Głównej i Ośrodka Informacji Naukowo-Technicznej należało:

- przedkładanie Rektorowi wniosków w sprawie zatrudniania, nagradzania, awansowania, karania i zwalniania pracowników służby biblioteczno-informacyjnej w instytutach,
- sprawowanie merytorycznego nadzoru nad działalnością pracowników służby biblioteczno-informacyjnej oraz ustalanie ramowego zakresu ich obowiązków,
- zatwierdzanie planów pracy i planów urlopów.

W powyższych sprawach dyrektor zasięgał opinii dyrektora instytutu.

Instytuty zobowiązane były do zapewnienia pracownikom służby biblioteczno-informacyjnej:

- warunków pracy zgodnych z wymogami bhp,
- świadczeń socjalnych według zasad stosowanych w stosunku do pozostałych pracowników instytutu.

Miały także za zadanie kontrolę dyscypliny pracowników oraz informowanie dyrektora Biblioteki Głównej o niedociągnięciach w pracy służby biblioteczno-informacyjnej. Pracownicy bibliotek wynagrodzenia otrzymywali w swoich jednostkach organizacyjnych.

²⁷ Zarządzenie Nr 21/58/77.

Od początku lat 70. Biblioteka Główna Politechniki Wrocławskiej – jako pierwsza w kraju – rozpoczęła komputeryzację działalności biblioteczno-informacyjnej w ramach wielodostępnego abonenckiego systemu komputerowego WASC. Zastosowanie zautomatyzowanych systemów obsługi biblioteczno-informacyjnej znacznie odciążało pracowników bibliotek instytutowych i ośrodków informacji od wykonywania najbardziej pracochłonnej i masowej formy usług. Ułatwiło to skoncentrowanie się na tych zadaniach informacyjnych, które wynikają ze specyfiki instytutu oraz wymagają bezpośrednio kontaktu i współpracy z pracownikami naukowymi.

W 1979 r. działalność bibliotek sieci cechowała stabilizacja form i metod pracy biblioteczno-informacyjnej, jakkolwiek ich rozwój i wykorzystanie było zróżnicowane w zależności od zapotrzebowania i specjalności instytutów. Dyrekcja Biblioteki Głównej duże znaczenie przywiązywała do organizowanych konferencji szkoleniowych, spotkań i zebrań w celu wdrożenia nowych form pracy w działalności bibliotecznej z udziałem bibliotekarzy całego systemu biblioteczno-informacyjnego Politechniki Wrocławskiej.

W ramach współpracy i pomocy bibliotekom Uczelni w 1982 r. Oddział Sieci Biblioteczno-Informacyjnej opracował *Materiały pomocnicze do działalności sieci biblioteczno-informacyjnej*. Materiały zawierały wytyczne do codziennej pracy i dotyczyły działalności bibliotecznej, informacyjnej, reprografii, sprawozdawczości statystycznej oraz ramowych zakresów obowiązków. Ustawiczne szkolenia przeprowadzane przez Bibliotekę Główną, wizyty instruktażowe oraz pomoc świadczona przy niektórych pracach przez pracowników Oddziału Sieci Biblioteczno-Informacyjnej wspomagały działania bibliotek instytutowych i ośrodków informacji.

Pracownicy Oddziału Sieci Biblioteczno-Informacyjnej dużą uwagę przywiązywali do integracji zespołów bibliotek wydziałowych. Zdając sobie sprawę z tego, że to właśnie w małych zespołach w niezbyt dużych bibliotekach wzajemne relacje mają bardzo duży wpływ na pracę, organizowane były raz w roku spotkania metodyczne, początkowo w Oddziale później w poszczególnych bibliotekach wydziałowych. Taka okazja pozwalała na zapoznanie się z konkretnym warsztatem pracy biblioteki, przekazanie zaleceń ze strony Biblioteki

Główniej, a przede wszystkim dawała możliwość zaprezentowania swoich osiągnięć bibliotece pełniącej rolę gospodarza. Wszystkie te sposoby integracji pracowników i utożsamiania się ze swoją biblioteką pozytywnie wpływały na jej funkcjonowanie i działalność.

ZMIANY W STRUKTURZE SYSTEMU BIBLIOTECZNO-INFORMACYJNEGO OD 1990 ROKU

STRUKTURA BIBLIOTEK WYDZIAŁOWYCH

Zgodnie z nową ustawą o szkolnictwie wyższym z 1990 r. podstawową jednostką naukowo-dydaktyczną stał się wydział, dysponujący środkami finansowymi i samodzielnie organizujący działalność dydaktyczną, naukową i techniczną, z możliwością podejmowania decyzji o zmianach struktury w ramach wydziału. Biblioteka Główna stanowiła podstawę jednolitego systemu biblioteczno-informacyjnego Uczelni. Na wniosek wydziałów, w porozumieniu z dyrektorem Biblioteki Główniej, od 1990 r. rozpoczęto zmiany w strukturze systemu biblioteczno-informacyjnego Uczelni. Polegały one na tworzeniu nowych bibliotek wydziałowych, na bazie funkcjonujących już na poszczególnych wydziałach bibliotek instytutowych i dydaktycznych bibliotek wydziałowych. Tworzone biblioteki wydziałowe mogły podlegać organizacyjnie wydziałowi bądź Bibliotece Główniej.

W latach 1990-2005 zostały powołane nowe biblioteki na ośmiu wydziałach: Wydziale Górniczym (1990 r.), Wydziale Elektrycznym (1994 r.), Wydziale Chemicznym (2000 r.), Wydziale Informatyki i Zarządzania (2001 r.), Wydziale Budownictwa Lądowego i Wodnego (2002 r.), Wydziale Mechanicznym (2004 r.), Wydziale Mechaniczno-Energetycznym (2005 r.), Wydziale Inżynierii Środowiska (2005 r.). Nowo tworzone biblioteki wydziałowe rozszerzyły swoją działalność o zadania realizowane dotychczas przez biblioteki instytutowe, takie jak obsługa pracowników naukowych i doktorantów, dokumentowanie prac naukowo-badawczych, działalność informacyjna itp., a także świadczenie usług bibliotecznych na rzecz studentów wszystkich lat studiów. Od 2005 r. na Politechnice Wrocławskiej

funkcjonują następujące biblioteki: 9 wydziałowych, 6 instytutowych, 2 studiów i 3 zamiejscowych ośrodków dydaktycznych.

Bardzo ważną zmianą było przyporządkowanie w 2001 r. bibliotek wydziałowych i międzywydziałowych dziekanom wydziałów. Była to ostatnia zasadnicza zmiana w funkcjonowaniu systemu biblioteczno-informacyjnego Politechniki Wrocławskiej. W założeniu Biblioteka Główna sprawuje nad bibliotekami działającymi w Uczelni tylko nadzór merytoryczny, zarządza także zbiorami zgromadzonymi w bibliotekach. Wydziały są odpowiedzialne za środki finansowe na funkcjonowanie bibliotek, zapewnienie pomieszczeń oraz właściwe wyposażenie. Pracownicy wszystkich bibliotek zatrudnieni są na etatach jednostek organizacyjnych.

Tabela 2. Porównanie systemu biblioteczno-informacyjnego w latach 1989 i 2006

Biblioteki	Liczba bibliotek		Księgozbiór (wol.)		Pracownicy (etaty)		Pomieszczenia (m ²)		Liczba miejsc w czytelnii	
	1989	2006	1989	2006	1989	2006	1989	2006	1989	2006
Biblioteki wydziałowe	5	9	75408	205611	10	46	489	2185	128	267
Biblioteki instytutowe	29	6	249263	98820	83	14	2300	747	380	95
Biblioteki studiów	3	2	20568	24458	5	2,5	275	127	26	13
Biblioteki Zam. Ośrodków Dydaktycznych	4	3	93529	70911	7	6	635	487	63	62
Razem	41	20	449162	399800	105	68,5	3699	3546	534	437

Powyższe zarządzenie ma bardzo duże znaczenie dla ścisłej współpracy Oddziału Sieci Biblioteczno-Informacyjnej z bibliotekami Uczelni. Kondycja biblioteki wydziałowej w dużej mierze zależy od dziekana i jego uznania co do roli, jaką pełni ona dla studentów oraz pracowników. Odpowiedzialność za bibliotekę służącą wydziałowi może przyczynić się do większego zrozumienia i zauważenia jej potrzeb. Są również pewne zagrożenia, które mogą wpłynąć na pogorszenie obsługi użytkowników, np. oszczędność środków finan-

sowych przy prenumeracie czasopism, skracanie godzin otwarcia (związane często z redukcją etatów) czy problemy z obsługą czytelników podczas nieobecności bibliotekarzy z powodu absencji (brak mobilności personelu).

PODSTAWOWE ZADANIA BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ

Biblioteka Główna mimo wszystkich zmian strukturalno-organizacyjnych pełni nieprzerwanie nadzór merytoryczny na bibliotekami wydziałowymi, instytutowymi, studiów i zamiejscowych ośrodków dydaktycznych oraz koordynuje ich działania. Współpracę dyrekcji Biblioteki Główniej z bibliotekami Uczelni określa zarządzenie W sprawie współpracy kierowników jednostek organizacyjnych z dyrektorem Biblioteki Główniej i Ośrodka Informacji Naukowo-Technicznej w zakresie działalności biblioteczno-informacyjnej²⁸.

Zgodnie z zarządzeniem dyrektora Biblioteki Główniej m.in. ustala kierunki działalności biblioteczno-informacyjnej, jednolitą dokumentację prac naukowo-badawczych pracowników Uczelni, występuje do władz Uczelni, na wniosek kierownika jednostki, w sprawach zmiany struktury i organizacji systemu biblioteczno-informacyjnego.

Biblioteka Główna odpowiada za jakość zgromadzonego księgozbioru. Zbiory kształtowane są w sposób skoordynowany w całej Uczelni, zapewnia to oszczędność i racjonalne wydawanie środków finansowych. Selekcja zbiorów prowadzona jest pod nadzorem, w ścisłej współpracy z bibliotekami sieci tak, aby zarchiwizować co najmniej jeden egzemplarz tytułu literatury technicznej. Centralne opracowanie zakupionej literatury w systemie ALEPH umożliwia tworzenie centralnego katalogu zbiorów. W Bibliotece Główniej prowadzona jest także retrokonwersja zbiorów dla wszystkich bibliotek sieci. Permanentna inwentaryzacja zbiorów przeprowadzana jest pod kontrolą Biblioteki Główniej.

Biblioteka Główna zajmuje się organizowaniem dostępu do baz danych, czasopism i książek elektronicznych. W powstałej ostatnio Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej digitalizowane są zbiory w kilku

²⁸ Zarządzenie Wewnętrzne Nr 22/2000.

kolekcjach. W całym systemie biblioteczno-informacyjnym Politechniki Wrocławskiej funkcjonuje wspólny regulamin i jednolite zasady udostępniania zbiorów.

ZADANIA ODDZIAŁU SIECI BIBLIOTECZNO-INFORMACYJNEJ A WSPÓLPRACA Z BIBLIOTEKAMI UCZELNI

Oddział Sieci Biblioteczno-Informacyjnej ściśle współpracuje z dyrekcją Biblioteki Głównej i koordynuje pracę wszystkich bibliotek należących do systemu biblioteczno-informacyjnego poprzez:

- sprawowanie nadzoru merytorycznego nad działalnością biblioteczno-informacyjną,
- prowadzenie poradnictwa i konsultacji dla bibliotek,
- organizowanie fachowych szkoleń i praktyk dla pracowników bibliotek całego systemu, inspirowanie do samokształcenia i korzystania z literatury fachowej, ze szczególnym uwzględnieniem nowo przyjętych pracowników,
- opracowanie analiz na podstawie sprawozdań²⁹ i danych statystycznych z pracy bibliotek,
- udział w pracach związanych ze zmianą struktury i organizacji bibliotek, w tym udział w opracowywaniu nowych zarządzeń,
- organizowanie i prowadzenie warsztatu pracy umożliwiającego sprawną działalność instruktazową poprzez gromadzenie księgozbioru fachowego, norm z zakresu bibliotekarstwa oraz informacji itp., w tym opracowywanie przeglądu piśmiennictwa z czasopism bibliotekarskich „Lektury Bibliotekarza”,
- koordynację prac związanych z przekazywaniem w depozyt książek i czasopism do bibliotek Uczelni oraz nadzór nad przemieszczaniem i zmianami lokalizacji zbiorów między bibliotekami,
- koordynowanie współpracy pomiędzy kierownikami oddziałów Biblioteki Głównej i pracownikami bibliotek oraz pośrednictwo w przekazywaniu nowych informacji o pracach tych oddziałów,

²⁹ Na podstawie opracowanego i aktualizowanego w Oddziale formularza sprawozdania zgodnie z potrzebami statystyki.

– ustalanie godzin otwarcia bibliotek w roku akademickim i w okresie wakacji.

Od początku powstania Oddział Sieci Biblioteczno-Informacyjnej dużą uwagę przywiązuje do szkoleń pracowników, mających zagwarantować z kolei użytkownikom bibliotek wszechstronne usługi, oparte o nowoczesne źródła informacji. W ostatnich latach są to szkolenia dotyczące czasopism elektronicznych i informacji o bazach danych. Od 2002 r. pracownicy bibliotek wydziałowych szkoleni są przez pracowników Oddziału APIN i Oddziału Udostępniania Zbiorów przy wdrażaniu systemu bibliotecznego ALEPH. Problemy pojawiające się w bieżącej pracy, zgłaszane na roboczych zebraniach organizowanych przez Oddział, natychmiast są rozwiązywane w Bibliotece Głównej.

Tradycją Oddziału są coroczne zebrania przedstawicieli bibliotek, na których omawiane są sprawozdanie z analizy działalności biblioteczno-informacyjnej bibliotek wydziałowych i pozostałych jednostek organizacyjnych. Dyrektor Biblioteki Głównej informuje o najważniejszych pracach wykonanych w roku sprawozdawczym oraz o zadaniach realizowanych w nowym roku akademickim.

W zakresie współpracy z dziekanami wydziałów dyrekcja Biblioteki Głównej odbywa spotkania na temat problemów wynikających z bieżącej pracy poszczególnych bibliotek Uczelni. Oddział przygotowuje dla dziekanów, każdej nowej kadencji, materiały informacyjne dotyczące zasad funkcjonowania biblioteki – *System biblioteczno-informacyjny Politechniki Wrocławskiej. Uregulowania prawne*. Inną formą współpracy z kierownikami różnych jednostek są notatki służbowe sporządzane przez pracowników Oddziału Sieci Biblioteczno-Informacyjnej na podstawie przeprowadzanych wizyt w bibliotekach, podczas których omawiane są bieżące prace i występujące problemy.

Oddział współpracuje z pracownikami bibliotek Uczelni przy organizacji dużych bibliotek wydziałowych, tworzonych z funkcjonujących na wydziałach bibliotek instytutowych, bądź ich likwidacji. Koordynuje też wszystkie prace z oddziałami Biblioteki Głównej. Opracowuje harmonogram prac koniecznych do wykonania w bibliotece przedłączeniem i przemieszczaniem księgozbioru do nowych pomieszczeń. Prace te dotyczą w dużej mierze aktualizacji i kasacji księgozbioru, a także przekazywania wybranych zbiorów do innych bibliotek.

Do roku 2001, tj. do czasu przyporządkowania bibliotek wydziałom, pracownicy Biblioteki Głównej – a w szczególności Oddziału Sieni Biblioteczno-Informacyjnej – zawsze uczestniczyli czynnie w pracach reorganizowanych bibliotek.

Ponadto Oddział Sieni Biblioteczno-Informacyjnej w ramach swoich zadań przygotowuje:

- praktyki wewnętrzne dla nowo przyjętych pracowników,
- praktyki specjalistyczne dla pracowników bibliotek Politechniki Wrocławskiej i innych bibliotek naukowych Wrocławia związane z awansem na stanowisko kustosa,
- praktyki dla studentów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, najczęściej po IV roku o specjalizacji informacja naukowa,
- zajęcia z przysposobienia bibliotecznego, które są prowadzone przez pracowników Biblioteki Głównej i bibliotek wydziałowych.

Prowadzi również działalność promocyjną Biblioteki poprzez organizację wycieczek i wizyt pracowników z innych bibliotek naukowych, studentów, bibliotekarzy i uczniów.

ZAKOŃCZENIE

Zmiany zachodzące w strukturze szkoły wyższej mają zawsze wpływ na strukturę organizacyjną bibliotek i realizowane przez nie zadania. Biblioteka Główna, pełniąc centralną rolę w systemie biblioteczno-informacyjnym Uczelni, sprawnie koordynuje działalność bibliotek poprzez: gromadzenie zbiorów związanych tematycznie z prowadzonymi na Uczelni badaniami naukowymi i kierunkami kształcenia, zapewnienie studentom dostępu do materiałów dydaktycznych i organizowanie ustawicznych szkoleń dla pracowników bibliotek. Wdrażanie jednolitych zasad zarządzania całym systemem biblioteczno-informacyjnym pozwala na właściwe jego funkcjonowanie. Przyporządkowanie bibliotek jednostkom organizacyjnym, pomimo ustalenia zasad współpracy między Biblioteką Główną a bibliotekami finansowanymi przez jednostki organizacyjne, powoduje jednak w konsekwencji ograniczanie wpływu Biblioteki Głównej na funkcjonowanie bibliotek Uczelni. Polityka biblioteczna władz Uczelni wynika bowiem przede wszystkim z założeń funkcjonowania Uczelni.

W planach jest budowa Biblioteki Nauk Ścisłych i Technicznych, która ma świadczyć usługi nie tylko dla Uczelni, ale także dla czytelników Dolnego Śląska w zakresie szeroko pojętej informacji naukowo-technicznej.

Biblioteka Politechniki Wrocławskiej, jej osiągnięcia i różne formy działalności, była przedmiotem kilku prac magisterskich powstałych w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Wrocławskiego (załącznik 1). Historia 60. lat działalności Biblioteki i jej niekwestionowanych zasług dla bibliotekarstwa polskiego czeka nadal na opracowanie.

BIBLIOGRAFIA

1. Baumgart J., *Bibliotekarstwo polskie w 25-leciu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, „Przegląd Biblioteczny” 1970, R. 14, z. 1-2, s. 365-395.
2. Bocheński A., *O bibliotekach szkół wyższych*, „Życie Nauki” 1947, t. 7, s. 33-46.
3. Burbianka M., *Biblioteki zakładowe wyższych uczelni i sprawa katalogu centralnego*, „Przegląd Biblioteczny” 1951, z. 1-2, s. 97-108.
4. Cader J., Pabiszowa H., *Działalność sieci biblioteczno-informacyjnej Politechniki Wrocławskiej w latach 1968-1972*, Wrocław 1973.
5. Daniłowicz C., Talarczyk Ł., *Organizacja sieci bibliotek i instytucyjnych służb informacyjnych w Politechnice Wrocławskiej*, Wrocław 1971, s. 66.
6. Handelsmanowa H., *Zasady nowej organizacji bibliotek szkół wyższych*, „Życie Nauki” 1950, t. 8, s. 292-302.
7. Kłossowski A., *Biblioteki szkół wyższych*, „Roczniki Biblioteczne” 1963, z. 3, s. 595.
8. Kochańska A., *Uwagi w sprawie reorganizacji bibliotek zakładowych szkół wyższych*, „Przegląd Biblioteczny” 1956, z. 1, s. 55-63.
9. *Księga jubileuszowa XXV-lecia Politechniki Wrocławskiej 1945-1970*, Wrocław 1970, t. 1, s. 483.
10. *Księga jubileuszowa 50-lecia Politechniki Wrocławskiej 1945-1995*, Wrocław 1995.
11. Kuntze E., *Potrzeby polskich bibliotek naukowych*, „Nauka Polska” 1919, s. 513-515.
12. *Materiały z Konferencji Rogowskiej w sprawie działalności i rozwoju bibliotek*, Warszawa-Łódź 1962, s. 236.
13. *Konferencja w sprawie uczelnianych bibliotek naukowych. Materiały*, Łódź 1960, s. 211.
14. *Politechnika Wroclawska w okresie dziesięciolecia 1945-1955*, Warszawa 1956, s. 186.
15. Matuszak A., Talarczyk-Malcher Ł., *Organizacja Biblioteki Politechniki Wrocławskiej*, Wrocław 2005, s. 148.

16. Szyhlabeł K., Uniejewska A., Zysek E., *Współpraca bibliotek w Politechnice Wrocławskiej*, [w:] *Konferencja „Współpraca bibliotek naukowych w zakresie obsługi bibliotek”*, Warszawa 22-24 września 2002 r., „Biuletyn EBIB” [materiały konferencyjne poz. 4].
17. Więckowska H., *Sprawa sieci bibliotek uczelnianych*, „Życie Szkoły Wyższej” 1955, nr 6, s. 63-66.

ZAŁĄCZNIK 1

1. Bartosiewicz M., *Organizacja i funkcjonowanie Biblioteki Głównej i Ośrodka Informacji naukowej Politechniki Wrocławskiej*, 1997.
2. Bonusiak B., *Automatyzacja procesów biblioteczno-informacyjnych w Bibliotece Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej*, 1986.
3. Dmowska I., *Formy rozpowszechniania problemu komputeryzacji procesów biblioteczno-informacyjnych w Bibliotece Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej*, 1997.
4. Krawczyk H., *System Selektywnej Dystrybucji Informacji Biblioteki Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej. Organizacja, działanie i miejsce w krajowym Systemie SINTO*, 1985.
5. Liszewska K., *System SDI w Politechnice Wrocławskiej (1974-1980)*, 1985.
6. Opalińska E., *Organizacja i działalność sieci informacyjno-bibliotecznej w Politechnice Wrocławskiej*, 1986.
7. Pyza H., *Bazy danych tworzone i wykorzystywane w Bibliotece Głównej i Ośrodku Informacji Naukowo-technicznej Politechniki Wrocławskiej*, 1995.
8. Solanin L., *Działalność naukowa Politechniki Wrocławskiej w latach 1969-1988 jako przykład działalności naukowej bibliotek wyższych szkół technicznych w świetle obowiązujących przepisów prawnych*, 1992.
9. Stoliński M., *Biblioteka Główna i Ośrodek Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej w świetle publikacji jej pracowników w latach 1972-2004*, 2006.
10. Wojtczak J., *Komputerowe systemy biblioteczno-informacyjne Politechniki Wrocławskiej*, 1995.
11. Żak L., *Działalność wydawnicza Biblioteki Głównej i Ośrodka Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej 1968-1980*, 1982.

Dorota Krawczyk
Anna Pacholska
Biblioteka Główna i OINT
Politechniki Wrocławskiej

HISTORIA I TERAŻNIEJSZOŚĆ ANALIZY CYTOWAŃ W BIBLIOTECE GŁÓWNEJ I OINT POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ

WSTĘP

Idea zamieszczania wykazu odsyłaczy bibliograficznych w nowo powstających pracach zrodziła się około 1850 r. Stopniowo stała się ona obowiązującą normą, a także miernikiem rzetelności publikacji naukowych. Fakt ten umożliwił powstanie języka cytowań bibliograficznych, wykorzystywanego w procesach opracowywania i wyszukiwania informacji. Język cytowań bibliograficznych ma charakter asocjacyjny, tzn. każdy odsyłacz bibliograficzny kojarzy się z ideą zawartą we wcześniej opublikowanej pracy. Język ten nie operuje pojęciami, lecz skojarzeniami¹.

Badanie relacji pomiędzy pracami cytowanymi i cytującymi rozpoczęto już w XIX w. w Stanach Zjednoczonych. Za pierwsze wydawnictwo powstałe w wyniku tych badań można uznać „Shepard’s Citations” (1873 r.). Był to indeks cytowań z zakresu prawodawstwa federalnego. Pod opisami procesów sądowych zamieszczono zestawienie publikacji oraz opisy innych wyroków powołujących się na ten

¹ V. V. Nalimov, *Probabilistyczny model języka*, Warszawa 1976.

precedens. Kolejny krok to indeks zawartości czasopisma „The Annals of Mathematical Statistics” (1949 r.). Jeden z tomów był typowym indeksem cytowań bibliograficznych. Natomiast „Citation Index for Statistics and Probability” (1963 r.) indeksował już wiele czasopism i składał się z dwóch typowych dla tego wydawnictwa części – indeksu prac cytowanych i indeksu prac cytujących. Opracowywano także małe periodyczne indeksy cytowań z poszczególnych dziedzin wiedzy.

POWSTANIE „SCIENCE CITATION INDEX”

W latach 50. XX w., w związku z rozwojem nauki i towarzyszącym mu napływem informacji, rozpoczęło się poszukiwanie nowych technik informacyjnych, które z jednej strony umożliwiłyby szybkie przekazywanie informacji z danej dziedziny, z drugiej pozwoliłyby na ich wymianę między dyscyplinami naukowymi. Wówczas to Eugene Garfield zapoczątkował pracę nad zastosowaniem indeksowania literatury naukowej za pomocą cytowań. Zainterесowała go szczególnie metoda Sheparda i po dokładnym zapoznaniu się z jego indeksem potwierdził jej przydatność. Uznał także, że indeksowaniem cytowań można objąć całą literaturę naukową². Rezultatem tych badań był opublikowany w 1955 r. artykuł szczegółowo omawiający zastosowanie indeksowania za pomocą cytowań do wyszukiwania literatury naukowej³.

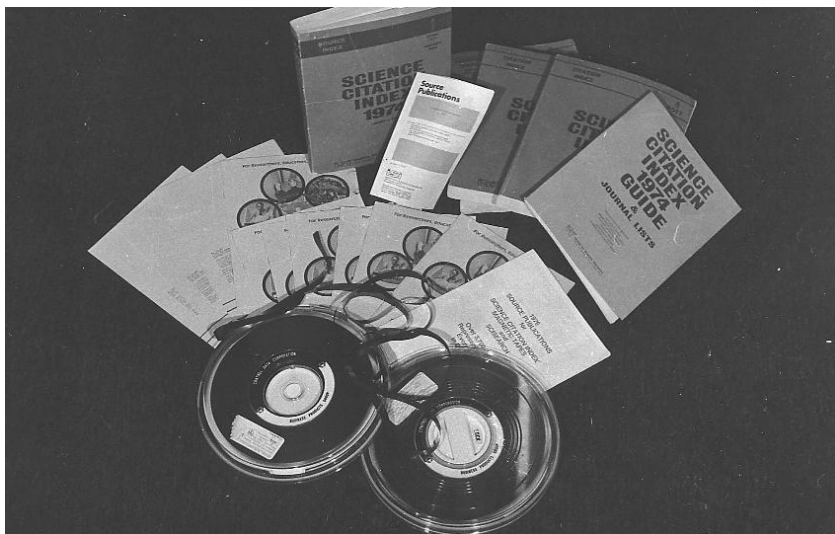
W roku 1960 Eugene Garfield utworzył w Filadelfii Institute for Scientific Information (ISI) i rozpoczął wprowadzanie tej metody w życie. W 1963 r. ukazał się pierwszy drukowany rocznik „Science Citation Index” (SCI) za rok 1961. Zarejestrowano w nim zawartość 562 czasopism pochodzących z 28 krajów. Od roku 1964 SCI wychodził regularnie, początkowo jako kwartalnik, a od roku 1977 jako dwumiesięcznik, zawsze z kumulacją roczną. W latach późniejszych opracowano i wydano materiał za lata 1945-1964⁴.

² M. Weinstock, *Citation Indexes*, [w:] *Encyclopedia of Library and Information Science*, New York 1976, vol. 5, s. 16-40.

³ E. Garfield, *Citation Index for science*, „Science” 1955, vol. 122, nr 3159, s. 108-111.

⁴ E. Garfield, *The new 1945-1954 SCI cumulation*, „Current Contents” 1988, vol. 19, nr 27, s. 3-10; *Idem*, *The 1955-1964 Science Citation Index cumulation*,

SCI rejestruje najważniejsze i najbardziej wpływowe czasopisma z zakresu nauk podstawowych, przyrodniczych, medycznych, rolniczych i technicznych. W 1973 r. zapoczątkowano wydawanie „Social Science Citation Index” (SSCI) obejmującego czasopisma z szeroko pojętych nauk społecznych i ekonomicznych. Trzecia seria – „Arts and Humanities Citation Index” (AHCI) indeksująca czasopisma poświęcone architekturze, sztuce, literaturze, historii, religii i filozofii ukazuje się od 1978 r. Na przestrzeni lat zwiększała się liczba indeksowanych czasopism w poszczególnych bazach, np. w SCI z 562 tytułów w 1961 r. do 6393 w 2005 r. (tab. 1). Przeobrażeniom ulegała także forma wydawnicza. W latach 70. obok wersji drukowanej pojawiły się taśmy magnetyczne, a w 1989 r. – wersja CD-ROM⁵. Od 1997 r. z trzech podstawowych baz cytowań (SCI, SSCI i AHCI) można korzystać on-line poprzez system Web of Science⁶.

Il. 1. SCI w wersji drukowanej i na taśmach magnetycznych

„Current Contents” 1983, vol. 14, nr 5, s. 5-8; *Idem*, *What's in a cumulation?*, „Current Contents” 1987, vol. 18, nr 20, s. 3-7.

⁵ E. Garfield, *Announcing the SCI Compact Disc Edition*, „Current Contents” 1988, vol. 19, nr 22, s. 3-10.

⁶ H. Oxley, *ISI spins a Web of Science*, „Database” 1998, vol. 21, nr 2, s. 37-40.

Tabela 1. Liczba tytułów czasopism w bazie „Science Citation Index” i liczba cytowań prac naukowych pracowników Politechniki Wrocławskiej w latach 1971-2005

Lata	Liczba tytułów czasopism w SCI	Liczba cytowań	Lata	Liczba tytułów czasopism w SCI	Liczba cytowań
1971	2277	130	1989	3170	997
1972	2425	174	1990	3192	1021
1973	2364	179	1991	3213	968
1974	2443	242	1992	3241	1036
1975	2540	331	1993	3291	1141
1976	2717	381	1994	3383	1139
1977	2655	467	1995	3430	1237
1978	2572	504	1996	3381	1298
1979	2993	453	1997	3462	1252
1980	3067	567	1998	3541	1477
1981	3068	708	1999	3540	1460
1982	3264	654	2000*	5890	2084
1983	3327	778	2001*	5895	1967
1984	3281	731	2002*	5903	2232
1985	3367	865	2003*	5982	2507
1986	3322	940	2004*	6106	2749
1987	3167	965	2005*	6393	3558
1988	3160	950			

* dane według „Science Citation Index Expanded”

„SCIENCE CITATION INDEX” W POLITECHNICE WROCŁAWSKIEJ

Historia „Science Citation Index” w Politechnice Wrocławskiej sięga roku 1973 i jest ściśle związana z postacią ówczesnego kierownika Oddziału Informacji Bieżącej (obecnie Oddział Informacji Naukowej) Stanisława Pietraszki, który był inicjatorem prenumeraty SCI. Kronika Biblioteki Głównej notuje, że 6 marca 1973 r. „na za-

proszenie Biblioteki Głównej i OINT gościł w Politechnice Wrocławskiej przedstawiciel Instytutu Informacji Naukowej w Filadelfii, J. Elliot Patterson, który w ramach seminariów Zakładu Systemów Informacyjnych wygłosił dwa wykłady na temat indeksu cytatów naukowych. Wykłady wygłoszone w języku angielskim były tłumaczone na język polski i ilustrowane filmem oraz przeżroczkami. Pierwszy wykład «Organizacja Indeksu Cytatów Naukowych i jego zastosowanie» zgromadził w sali 329 licznych pracowników informacji i bibliotek oraz pracowników naukowych Szkoły, na czele z Prorektorem prof. W. Kasprzakiem. Po drugim wykładzie pt. «Indeks Cytatów Naukowych» jako narzędzie wyszukiwania informacji odbyła się dyskusja połączona ze szczegółowymi pytaniami dotyczącymi Indeksu⁷.

Il. 2. Stanisław Pietraszko – inicjator prenumeraty SCI

⁷ *Kronika Biblioteki Głównej i Ośrodka Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej.*

W czerwcu tego samego roku J. Elliot Patterson gościł ponownie w Bibliotece i przeprowadził kilkugodzinne szkolenie z zakresu wykorzystania „Science Citation Index” w działalności informacyjnej. W latach 70. jeszcze kilkakrotnie przedstawiciele ISI odwiedzali naszą Bibliotekę, ale niewątpliwie najbardziej znaczącą była wizyta Eugene’a Garfielda – twórcy SCI oraz założyciela i dyrektora ISI. 16 listopada 1976 r. wygłosił on dwugodzinny wykład dla środowiska naukowego Wrocławia zatytułowany „Wykorzystanie języka cytowań do oceny wzajemnego oddziaływania badań naukowych”.

W 1973 r. po kilkumiesięcznych pertraktacjach z przedstawicielami ISI zawarto umowę dotyczącą indeksu cytowań. W jej wyniku rocznik SCI 1972 zakupiono na bardzo korzystnych warunkach, rocznik 1971 otrzymano w darze, a prenumeratę rozpoczęto od rocznika 1973. Historycznym dniem stał się 14 maja 1973 r. – odebrano wtedy pierwszą przesyłkę zawierającą SCI za rok 1972. Do roku 1980 SCI wpływał do Biblioteki bez zakłóceń. Trudności finansowe z początków lat 80. spowodowały przerwę w prenumeracie. Roczники za lata 1980-1982 Uczelnia zakupiła dopiero w 1983 r. Po 20 latach, w roku 1993 zrezygnowano z wersji drukowanej, ponieważ równoległe do niej w 1989 r. Biblioteka Politechniki Wrocławskiej jako pierwsza w kraju rozpoczęła prenumeratę bazy Science Citation Index na dyskach optycznych (SCI CDE). Wtedy też zakupiono na korzystnych warunkach trzy starsze roczniki SCI CDE za lata 1986-1988. Od roku 2001 Biblioteka posiada dostęp on-line do bazy „Science Citation Index Expanded (SCI Ex)” poprzez serwer posadowiony w Centrum Modelowania Matematycznego i Komputerowego Uniwersytetu Warszawskiego.

„Science Citation Index” umożliwiał nie tylko wykonywanie analiz cytowań prac naukowych pracowników własnej Uczelni, ale pozwalał także na prowadzenie prac badawczych. Już w 1975 r. porównywano cytowania pracowników trzech uczelni: Politechniki Wrocławskiej, Politechniki Warszawskiej i Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie⁸. A w roku 1976 Stanisław Pietraszko wraz z zespołem

⁸ S. Pietraszko, E. Kaczmarek, M. Majewska, J. Bajorek, *Porównawcza analiza ilościowa stanu cytowania pracowników naukowych i ich prac w Politechnice Wrocławskiej, Politechnice Warszawskiej i w Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie (wg SCI-1973)*, Wrocław 1975.

rozpoczął realizację tematu badawczego „Opracowanie naukometrycznej metody analizy i oceny wyników badań naukowych, dostosowanej do potrzeb sterowania badaniami naukowymi w szkole wyższej”. Temat został zlecony Bibliotece Głównej i OINT przez Instytut Polityki Naukowej Szkolnictwa Wyższego i Postępu Technicznego w ramach programu badawczego „Prognozy”. Rok intensywnej pracy zaowocował wydaniem raportu⁹. Jak podano we wstępie, celem prac badawczych było „określenie naukometrycznych wartości tkwiących w cytowaniach oraz możliwości wykorzystania języka cytowań do oceny wyników badań naukowych dla potrzeb sterowania badaniami”.

ANALIZA CYTOWAŃ

W roku 1974 w Oddziale Informacji Bieżącej Biblioteki Głównej zespół pod kierownictwem Stanisława Pietraszki rozpoczął regularne przeprowadzanie analiz cytowań prac pracowników Politechniki Wrocławskiej. Na początku opracowano instrukcję w języku polskim do korzystania z nietypowego źródła informacji, jakim jest SCI. Następnie przygotowano warsztat pracy do prawidłowego wykonania analizy. Praca w oparciu o wersję drukowaną trwała początkowo kilka miesięcy, ale w miarę powiększania się bazy, a tym samym zwiększania się liczby cytowań, rozrosła się do około roku. Wyniki analizy przedstawiane były w formie komunikatów, a następnie raportów. Ponadto każdy pracownik otrzymywał wykaz cytowań swoich prac naukowych.

Wyniki analizy cytowań według „Science Citation Index 1973” ukazały się w maju 1975 r. W tym samym roku we wrześniu wykonano analizę cytowań za rok 1974. Do 1980 r. opracowano analizy za lata 1971-1979.

Ze względu na to, że roczniki 1980-1982 dotarły do Biblioteki dopiero w 1983 r., analizy za te lata ukazały się w roku 1984. Wykonali je pracownicy Oddziału wspomagani przez koleżanki i kole-

⁹ S. Pietraszko, J. Cader, E. Kaczmarek, J. Maćkówa, M. Majewska, *Analiza użyteczności języka cytowań dla celów naukometrycznych ze szczególnym uwzględnieniem informacji o cytowaniach zawartych w Science Citation Index*, Wrocław 1977.

gów z innych agend Biblioteki. Lata 1985-1989 to okres „spokoju i normalności” w pracy nad analizą cytowań. Nadchodzące, rewolucyjne zmiany zwiastowała nowa technologia – dyski optyczne i pojawienie się „Science Citation Index – Compact Disc Edition” za rok 1989. Zamówiono dysk próbny i nowa postać SCI została przetestowana, a następnie zaprezentowana członkom Rady Bibliotecznej 18 września 1989 r. przez kierownika Oddziału Informacji Bieżącej Annę Pacholską. Zapadła decyzja o skomputeryzowaniu Oddziału i zakupie SCI CDE. Jeden dysk optyczny zastąpił kilkanaście drukowanych „maczkiem” tomów, ułatwiając i przyspieszając wyszukiwanie literatury użytkownikom, a bibliotekarzom pracę nad analizą cytowań. Drugi „miłowy” krok w rozwoju indeksu, a tym samym konieczność wprowadzania zmian w sposobie pracy, to system Web of Science oparty na hipertekstowym systemie WWW. Promocyjny dostęp do „Science Citation Index Expanded” (SCI Ex) w roku 2001 umożliwił wykonanie analizy cytowań za rok 2000. Od tego czasu bieżące analizy sporządzane są na podstawie tej wersji.

Il. 3. Autorki artykułu na tle „Science Citation Index”

Analiza cytowań odpowiada na trzy podstawowe pytania:

- czy prace danego autora są cytowane?
- kto cytuje prace danego autora?
- które prace danego autora są cytowane?

W ciągu 32 lat powstało 35 analiz cytowań prac pracowników Politechniki Wrocławskiej. Początkowo wykonywano ją tylko na podstawie „Science Citation Index”. Aby jednak zapewnić kompletność analizy, w latach 90. uzupełniano ją o cytowania z „Social Science Citation Index” dla jednostek, których tematyka badawcza leżała na pograniczu nauk technicznych, społecznych i ekonomicznych (korzystano z uprzejmości Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego). Rozszerzona wersja indeksu cytowań – „Science Citation Index Expanded” objęła tę tematykę, zamykając tym samym problem wykonywania analizy w dwóch częściach indeksu. Na początku analizą objęto tylko prace pracowników Politechniki Wrocławskiej ze stopniem naukowym doktora lub doktora habilitowanego. Obecnie analizuje się prace wszystkich pracowników naukowych.

Do momentu powstania SCI Ex naczelną zasadą indeksu było rejestrowanie prac cytowanych tylko pod nazwiskiem pierwszego autora. W wersji Expanded opcja pozwalająca na przeprowadzanie analiz cytowań przyniosła nowe rozwiązania. Technika wyszukiwania cytowań wydaje się prosta tylko z pozoru. Możliwość poszukiwania cytowań od nazwiska każdego współautora pracy cytowanej znajduje zastosowanie wyłącznie w odniesieniu do prac opublikowanych w czasopismach indeksowanych przez bazę SCI Ex i tylko w tych latach, w których jest dostęp do bazy (w wypadku PWr od 2001 r.). Jeśli praca zamieszczona jest np. w książce, materiałach konferencyjnych, czasopiśmie, które nie jest indeksowane w bazie, jej cytowania możemy znaleźć jedynie po nazwisku pierwszego autora pracy. Tak więc podstawowe etapy analizy cytowań, wypracowane przez Stanisława Pietraszkę i jego zespół, pozostają bez zmian. Są to:

- wykonywana na podstawie wydruku osobowego analiza wg nazwisk pracowników Uczelni. Każda z prac cytowanych sprawdzana jest w bazie DONA (rejestruje dorobek naukowy pracowników Politechniki Wrocławskiej), aby upewnić się, że jest

- to praca danej osoby, a po przejściu do opisu pracy cytującej, wyeliminować autocytowania,
- analiza wg specjalnie w tym celu prowadzonej i co roku uzupełnianej tzw. kartoteki prac współautorskich zawierającej opisy bibliograficzne prac, których pierwszym autorem jest osoba spoza Politechniki Wrocławskiej,
 - w przypadku cytowania prac zespołowych zaliczenie cytowania każdemu współautorowi – pracownikowi Politechniki,
 - korekta poszczególnych części i całości oraz obliczenie liczby cytowań dla pracowników, jednostek organizacyjnych i Uczelni,
 - ostatni etap, ale również wymagający uwagi, to tworzenie tabel dla poszczególnych jednostek Uczelni, które w maju przekazywane są dziekanom, dyrektorom instytutów i kierownikom zakładów i katedr oraz przesłanie autorom (obecnie pocztą elektroniczną) wykazów cytowań za dany rok.

Dane liczbowe o cytowaniach poszczególnych osób zamieszczane są w raporcie „Analiza dorobku naukowego pracowników Politechniki Wrocławskiej do roku...”. Jest on opracowywany corocznie przez Oddział Dokumentacji na potrzeby władz Uczelni.

Analiza cytowań za rok 2000 była trzydziestą z kolei. Ten jubileusz skłonił trzysobowy zespół do opracowania zbiorczego raportu za lata 1971-2000¹⁰. Powstała 140-stronnicowa praca, a zamieszczone w niej tabele i wykresy szczegółowo obrazują zmiany w cytowaniach na poziomie Uczelni, wydziałów, instytutów, zakładów i katedr na przestrzeni lat. Rozproszone dotąd dane zebrane w jednym miejscu posłużyły do przeprowadzenia różnego rodzaju analiz, które ilustrują kondycję naukową Politechniki Wrocławskiej (tab. 2 uzupełniona o dane z lat 2001-2005).

Raport ten wywołał duży odzew w środowisku naukowym i uświadomił potrzebę jego kontynuacji. Od 2001 r. po zakończeniu analizy przygotowywany jest raport „Analiza cytowań prac naukowych pracowników Politechniki Wrocławskiej za rok...”. Dane o cytowaniach są przedstawione w formie tabel i wykresów. Jest tu też

¹⁰ B. Bonusiak-Głąbik, D. Krawczyk, A. Pacholska, *Analiza cytowań prac naukowych pracowników Politechniki Wrocławskiej za lata 1971-2000*, Wrocław 2002.

Tabela 2. Pracownicy i cytowania w latach 1971-2005

Lata	Liczba pracowników	Liczba pracowników cytowanych	Względna liczba pracowników cytowanych (w %)	Liczba cytowań	Liczba cytowań na 1 pracownika
1971	1116	71	6,4	130	0,12
1972	1440	83	5,8	174	0,12
1973	1609	84	5,2	179	0,11
1974	1793	94	5,2	242	0,13
1975	1920	123	6,4	331	0,17
1976	1994	115	5,8	381	0,19
1977	2084	169	8,1	467	0,22
1978	2184	165	7,6	504	0,23
1979	2186	189	8,6	453	0,21
1980	2201	227	10,3	567	0,26
1981	2225	276	12,4	708	0,32
1982	2143	256	11,9	654	0,31
1983	2067	263	12,7	778	0,38
1984	2026	293	14,5	731	0,36
1985	1983	327	16,5	865	0,44
1986	1968	304	15,4	940	0,48
1987	1922	299	15,6	965	0,50
1988	1927	322	16,7	950	0,49
1989	1885	321	17,0	997	0,53
1990	1797	320	17,8	1021	0,57
1991	1718	297	17,3	968	0,56
1992	1640	332	20,2	1036	0,63
1993	1691	326	19,3	1141	0,67
1994	1707	318	18,6	1139	0,67
1995	1667	323	19,4	1237	0,74
1996	1657	313	18,9	1298	0,78
1997	1703	320	18,8	1252	0,74

Lata	Liczba pracowników	Liczba pracowników cytowanych	Względna liczba pracowników cytowanych (w %)	Liczba cytowań	Liczba cytowań na 1 pracownika
1998	1723	348	20,2	1477	0,86
1999	1692	338	20,0	1460	0,86
2000*	1669	430	25,8	2084	1,25
2001*	1642	446	27,2	1967	1,20
2002*	1759	464	26,4	2232	1,27
2003*	1765	482	27,3	2507	1,42
2004*	1781	530	29,8	2749	1,54
2005*	1751	546	31,2	3558	2,03

*dane według „Science Citation Index Expanded”

miejsce na analizę prac cytowanych wraz z wykazem czasopism posiadających Impact Factor, wykaz najczęściej cytowanych pracowników oraz wykaz najczęściej cytowanych prac w danym roku. Wydawnictwo przekazywane jest na obrady Senatu podsumowującego roczną działalność Uczelni.

Wyniki analizy cytowań przechowywane są w Oddziale Informacji Naukowej – za lata 1971-1988 w formie drukowanej, a począwszy od roku 1989 w formie elektronicznej. Na ich podstawie na życzenie pracownika, władz poszczególnych jednostek lub Uczelni przygotowywane są indywidualne i zbiorcze zestawienia cytowań (bieżące i retrospektywne).

WNIOSKI

Biblioteka Główna Politechniki Wrocławskiej jako pierwsza w Polsce rozpoczęła prenumeratę „Science Citation Index” oraz wykonywanie analizy cytowań prac pracowników naukowych Uczelni. Jako jedyna biblioteka w kraju przeprowadza ją regularnie co roku. W ciągu lat zmieniała się forma SCI, a tym samym modyfikacjom ulegała metoda wykonywania i zapisywania wyników analizy.

Pracownicy naukowci Politechniki Wrocławskiej co roku otrzymują wykazy cytowań swoich prac, a władzom Uczelni przekazywany

jest raport, który prezentuje cytowania pracowników i jednostek organizacyjnych w formie tabel i wykresów.

W ciągu tych 35 lat zmieniały się sposoby pracy nad analizą cytowań, zmieniały się też osoby ją wykonujące, nie zmieniło się natomiast ich zaangażowanie i rzetelność w podejściu do tej pracy.

Małgorzata Kuziela
Biblioteka Główna i OINT
Politechniki Wrocławskiej

ODDZIAŁ GROMADZENIA – WSPOMNIENIA

*Przemijają rzeczy, przemijają ludzie, przemijają style.
Jeżeli nie zostały zdokumentowane za pomocą kamery
i mikrofonu, to we wspomnieniach są takie, jak pamięć,
wyobrażenia, wrażliwość osoby wspominającej.*

Maciej Wojtyszko¹

6 grudnia 1979 r. – dzień św. Mikołaja. W Oddziale Gromadzenia radosny nastrój. Wszyscy wszystkim robią prezenty. Tylko jedna z ośmiorga osób tu zatrudnionych dostaje dwa prezenty. Jeden – na powitanie, to jej pierwszy dzień pracy w Gromadzeniu i w świetnym zespole, drugi – oczywiście od św. Mikołaja. Choć dawno minął zwyczaj urządzania imprez, a prezent od św. Mikołaja gdzieś się zapodział, to dar pracy w Gromadzeniu trwa do dziś i – o dziwo – cieszy do dziś.

Historia Gromadzenia tu przedstawiona zaczyna się w czasie, kiedy oddział był dobrze rozwiniętym piętnastolatkiem, którym zarządzała młoda kierowniczka z młodym zespołem. Rozmieszczony w trzech pokojach ośmioosobowy oddział, pomimo ciasnoty i kłębow papierosowego dymu, kipiał życiem. Regały i biurka zalegały książki polskie, głównie skrypty, tytuły rosyjskie w dużej liczbie i angielskie w mniejszej. Każda z zatrudnionych tu osób odpowiadała za wyznaczony obszar. Była pani od książek z importu, zawsze przez duże „I”, od książek rosyjskich, od skryptów i od zakupu polskiego, a wy-

¹ Komentarz do książki K. Gucewicz, *Pogrzeb wróbla*, Warszawa 2006.

mianę prowadziły aż dwie panie. Była też praca przy „taśmie” – ktoś musiał wpisywać akcesje do książek ułożonych w stosy, segregować je na poszczególne instytuty i przesyłać do opracowania.

Choć o Bibliotece Głównej Politechniki Wrocławskiej w latach 70. i 80. mówiło się z zachwytem jako o pionierze komputeryzacji, a za ścianą Gromadzenia huczały maszyny do przetwarzania danych, to na biurkach leżały zeszyty, zeszytiki, rejestr przybytków i kartoteki różnego rodzaju. Papiery i papierki piętrzyły się w dużych ilościach. Były też dwie maszyny do pisania, jedna polska, druga z czcionką rosyjską, jedno liczydło i kalkulator – cud techniki, który krążył z rąk do rąk. Nowoprzyjęty pracownik dostawał fartuch, mydło i ręcznik, a co kwartał proszek do prania – luksusowe towary w czasach reglamentacji wszystkiego, co potrzebne do normalnego życia. Krzepiące były za to liczby kupowanych książek, które przeczyły regule ograniczonej dystrybucji luksusu. Dotyczyło to głównie książek polskich, skryptów i podręczników kupowanych w tzw. wieloegzemplarzówkach.

Warsztat zakupu polskiego to: „Zapowiedzi Wydawnicze” – dwutygodnik, z którego wycinało się zyletką na specjalnej płytce kwadracik z tytułem, pudełko do alfabetycznego ułożenia fiszek, długopis, który służył do zapisania rozdzielnika na „plecach karteczki” i duża torba, w której raz w tygodniu przenosiło się pudełka z zamówieniami do „wybranej-jedynej-najlepszej” Księgarni Technicznej przy ul. Świdnickiej. Transportem książek zajmowała się oczywiście Biblioteka, ponieważ to ona była stroną zainteresowaną. Książki beletrystyczne kupowane były w podobny sposób, lecz w drugiej „wybranej” księgarni „Pod Arkadami”. Każda dostawa książek beletrystycznych do biblioteki to prawdziwy bonus dla osób tu zatrudnionych. Dobra powieść, czy poszukiwany tomik poezji były na początku lat 80. towarami reglamentowanymi. Możliwość wzięcia ich do ręki to premia i powód do zazdrości dla osób pozbawionych tego przywileju. Agenda zakupu książek polskich obejmowała także kupowane w wystarczającej liczbie skrypty i podręczniki wydawane przez Wydawnictwo Politechniki Wrocławskiej.

Techniczna praca z książkami dostarczonymi do Oddziału Gromadzenia polegała na: wpisaniu rachunku do tak samo ważnego co

znieawidzonego rejestru przybytków, w którym rzędy cyferek w poprzek i wzdłuż nijak nie chciały się zgadzać, nadaniu akcesji książkom i dołączeniu obiegówek z rozdzielnikiem. Po przekazaniu książek do Oddziału Opracowania należało jeszcze zmówić kilkakrotnie „paciorek alfabetu”, włączając zrealizowane zamówienia do kartoteki.

Stanowiska zakupu literatury zagranicznej zgodnie z dwoma obszarami płatniczymi były dwa: Import i książki rosyjskie. Dziwnym i archaicznym wydaje się dziś fakt utworzenia stanowiska zakupu książek rosyjskich, ale wynikało to po pierwsze z zapotrzebowania, a po drugie z możliwości wynikających z zapotrzebowania. Nauka języka rosyjskiego była nie tylko powszechna, ale wręcz obowiązkowa od piątej klasy szkoły podstawowej do końca edukacji. A choć środowisko naukowe należało do międzynarodowej elity, to znajomość języków obcych nie była tak popularna i konieczna jak teraz. Jednak nie bariera językowa, ani brak zainteresowania literaturą światową stanowiły o decyzjach zakupu książek radzieckich, ale to, że jako przekłady z języka angielskiego czy niemieckiego spełniały w czasach ograniczonego dostępu do literatury światowej rolę „importu” za mniejsze pieniądze.

Tym niemniej raz w roku przedstawiciele Biblioteki Głównej i Bibliotek Sieci brali udział w wielkim święcie książki zagranicznej, jakim były Międzynarodowe Targi Książki w Warszawie. Uczestnictwo w nich wiązało się z kilkudniową wyprawą i wcześniejszą staranną organizacją. „Upzejmie informuję, że w dniach 16.V-21.V.1979 trwać będą w Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie XXIV Międzynarodowe Targi Książki. Podobnie jak w roku ubiegłym w pierwszych dniach trwania Targów winni wziąć udział przedstawiciele wszystkich instytucyjnych bibliotek i ośrodków informacji...”². Trzeba pamiętać, że bibliotek sieci było ponad trzydzieści a z każdej wyznaczano co najmniej jedną osobę plus konsultanta merytorycznego. Obecność blisko sześćdziesięciosobowej grupy wspieranej przez kilka osób z Biblioteki Głównej była nie tylko uzasadniona ale konieczna. W ciągu pięciu dni trwania Targów delegacja bibliotekarzy i konsultantów z ekspozycji książek wydawców zagra-

² Archiwum Oddziału Gromadzenia.

nicznych wybierała te najbardziej poszukiwane i oczekiwane przez czytelników. Zakładając, że stoisk było około stu, a na każdym z nich sto tytułów, jasnym się staje, że znalezienie odpowiednich publikacji było dość pracochłonne i czasochłonne. Kiedy już właściwy tytuł został z tej masy wyłowiony, należało jeszcze wypisać zamówienie i przekazać pracownikom Oddziału Gromadzenia. Stos fiszek z każdego dnia był porządkowany według numeru stoiska wydawcy i polskiego dystrybutora. Struktura firm zajmujących się dystrybucją książek zagranicznych bynajmniej nie była płaska i prosta. Nad wszystkimi królowała „Ars Polona”. Między nią a klientem stał „książe” ORPAN, „królewski skarbnik” przydzielający dewizy i środki finansowe bibliotekom i byli też „królewscy dostawcy” czyli „Ruch” (Dom Książki) i „Składnica Księgarska”. Każdy z dystrybutorów obsługiwał innych wydawców, dlatego tak ważne było wpisywanie na fiskach targowych numerów stoisk.

„1978 r – 23 Międzynarodowe Targi Książki: pracownicy sieci biblioteczno-informacyjnej złożyli zamówienia na zakup 1036 książek z krajów kapitalistycznych”³. To rzeczywiście spora liczba, ale zdziwienie i zachwyt należy jednak przytemperować uwagą, że nie były to książki zakupione, lecz zamówione. Wąskie gardelko ORPAN i „Ars Polony” przepuszczało tylko 1 egzemplarz tytułu, na który chętnych mogło być – i pewnie było – wielu. Od szczęścia, sprytu, układu i pieniędzy zależało, kto stanie się szczęśliwym posiadaczem. Zamówienie a realizacja to były dwa bieguny i osobne historie. Nawet w najlepszych dla importu latach 60. kiedy obowiązywała umowa IMG (Informational Media Guaranty), co oznaczało, że Polska mogła kupować w USA za złotówki⁴, a środki finansowe nie stanowiły większego problemu, realizacja zamówień trwała od sześciu miesięcy do trzech lat. W praktyce oznaczało to, że tkwiące w kartotekach zamówienia były anulowane lub rozplywały się w niepamięci. W latach 1975-1980 dystrybutorem finansów stał się

³ *Kronika Biblioteki Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej.*

⁴ J. Wawrykiewicz, *Gromadzenie wydawnictw zwartych, stan i potrzeby. Z doświadczeń Biblioteki Głównej Akademii Górniczo-Hutniczej w latach 1975-1986*, [art. niepublikowany] Archiwum Oddziału Gromadzenia.

ORWN PAN. Nie obowiązywała już umowa IMG, potrzebne były złote dewizowe i obiegowe. To początek „chudych lat” dla importu. Wzrastająca wartość złotego dewizowego, znaczne podwyżki cen książek zagranicznych (z 459 zł w 1965 r. na 3619 zł w 1980 r.) przy niezadowalającej realizacji, spowodowały drastyczne zmniejszenie się liczby importowanych wydawnictw naukowych w bibliotekach. W ciągu pięciu lat (1975-1980) szkoły i placówki naukowe szkolnictwa wyższego otrzymały o 18 540 egzemplarzy, czyli o 40% mniej wydawnictw importowanych z drugiego obszaru płatniczego⁵.

Należy pamiętać, że ubolewania dotyczące małej liczby książek sprowadzanych z importu wynikają także z zestawienia z globalnym bilansem zakupu. W Bibliotece Głównej Politechniki Wrocławskiej od 1971 do 1980 r. zbiory wzrosły ze 188 472 do 459 384 woluminów. Średnio kupowano około 30 000 woluminów rocznie⁶. W tym kontekście liczba książek zagranicznych może być przygnębiającą statystyką.

Znaczną rekompensatą i wsparciem zakupu wydawnictw importowanych były materiały otrzymywane w ramach Międzynarodowej Wymiany Wydawnictw. Na początku 1970 r. rząd Polski wydał oświadczenie o zatwierdzeniu i respektowaniu postanowień Konwencji Paryskiej dotyczących bezdewizowej wymiany wydawnictw, co było oficjalnym przyzwoleniem na uruchomienie działań skierowanych na nawiązanie współpracy z bibliotekami i instytucjami zagranicznymi i krajowymi⁷. Oddział Gromadzenia skrupulatnie skorzystał z tej możliwości. Do 1973 r. liczba kontaktów zagranicznych w wymianie to 107 instytucji i szkół wyższych. Pod koniec roku Biblioteka Główna, poszukując kolejnych partnerów wymiany, wysłała 350 ofert współpracy do bibliotek naukowych i ośrodków informacyjnych na całym świecie. Rezultatem tej akcji było pozyskanie aż 200 kontrahentów⁸. Przez resztę lat 70.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Kronika Biblioteki Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej*.

⁷ M. Krawczyk, *Rola i funkcjonowanie wymiany publikacji w kształtowaniu się-gozbiorów bibliotek naukowych w dobie zachodzących zmian-ankieta*, „Biuletyn EBIB” [on-line] 2005, nr 2 (63) [dostęp 11września 2006] <http://ebib.oss.wroc.pl/2005/63/krawczyk.php>

⁸ *Kronika Biblioteki Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej*.

i całe lata 80. baza wymiany liczyła ponad 300 partnerów polskich i zagranicznych, w zbliżonych proporcjach. Nasze kontakty sięgały dalej niż nasze marzenia. Korespondencja z Nowej Zelandii, Australii, Indii, Japonii to był tylko kawałek papieru, ale pachnący innym światem. W wielkiej metalowej szafie na trzech półkach umieszczone były teczki kontrahentów ułożonych kolorystycznie krajami. Każdy z kontrahentów posiadał kartę identyfikacyjną z dokładnym adresem i zestawieniem wydawnictw wysyłanych i otrzymywanych. Poza kartą, teczka kontrahenta zawierała korespondencję i formularze z dokładną informacją o wysłanej publikacji. Drobnym maczkiem zapisane były: tytuł, numer kolejny wysyłanej serii i pełna nazwa instytutu, który wydał daną pracę naukową. Przy dużej liczbie wysyłanych tytułów pisarska praca „średniowiecznego skryby” była dość nużąca i bardzo wydłużona w czasie. Wysłanie blisko tysiąca egzemplarzy trwało prawie miesiąc.

Rozpakowane i zapakowane stopy książek gotowych do wysłania, dwa razy do roku zalegały wszystkie dostępne powierzchnie płaskie. Nie ułatwiało to ani pracy, ani komunikacji w wąskim pokoju. Liczba wysyłanych publikacji były imponująca, powyżej 3000 rocznie. Trud włożony w prowadzenie wymiany miał jednak ogromną wartość zwrotną. W zamian za prace i czasopisma wydawane przez 31 instytutów Politechniki Wrocławskiej Biblioteka otrzymywała cenne książki, ale przede wszystkim zagraniczne wartościowe czasopisma – rarytasy, których cena prenumeraty byłaby wyzwaniem dla ówczesnego budżetu Biblioteki. Wiele zachodnich instytucji traktowało bezdewizową wymianę wydawnictw jako formę wsparcia nauki polskiej i próbę przedarcia się przez żelazną kurtynę. Liczba i wartość otrzymywanych tą drogą wydawnictw znacznie przekraczała nakłady własne, a statystyki dotyczące wymiany mogły być powodem do zadowolenia.

LATA 90.

Zaczyna się nowa lekcja polskiego

Temat lekcji: demokracja

Trudna, mozolna lekcja, pod surowym i baczny

Okiem, które nie pozwala na ściągawki.

Dlatego będą także dwójki.

Ale dzwonek już się rozległ i wszyscy siadamy w ławkach.

Ryszard Kapuściński

Już na początku lat 90. przekonaliśmy się, jak wiele jest racji w zwiastujących nowe czasy słowach dziennikarza. Wywołani do odpowiedzi musieliśmy bardzo szybko przejść kurs przystosowania się do nowych okoliczności. Bez żadnych podpowiedzi z przeszłości każda konfrontacja mogła skończyć się kosztowną poprawką.

Lekcje historii biblioteki lat 90. można scharakteryzować jednym określeniem – INACZEJ. Zapowiadało ono nowości i zmiany, wybory i ryzykowne decyzje, rozwój i naukę, a więc wiele dodatkowej pracy. Pozornie biblioteczna machina funkcjonowała niezmiennie. Dwa koła zamachowe – książka i czytelnik – zapewniały jej istnienie, ale wiele trybików wprawiających ją w ruch musiało ulec zmianie. W Oddziale Gromadzenia do wymiany były dwa – trybik monopolu księgarskiego zastąpiła **konkurencja**, a prace skryby i liczydeł przejęły **komputery**.

Zwiastuny gospodarki rynkowej dotarły do biblioteki już pod koniec lat 80., kiedy to w 1989 r. Oddział Czasopism zawarł umowę z firmą L&S na bezpośrednią dostawę 21 tytułów czasopism naukowych, pomijając dotychczasowych pośredników krajowych (RSW Prasa-Książka-Ruch i Ars Polona)⁹. Zanim Oddział Gromadzenia, podobnie jak Oddział Czasopism, stał się klientem L&S, sprawdzał inne możliwości uwolnienia się z objęć monopolisty. Pierwsze próby podjęto na jubileuszowych XXV Międzynarodowych Targach Książki w Warszawie w 1990 r. Przeprowadzono wtedy wiele bezpośrednich rozmów z przedstawicielami i dystrybutorami wydawnictw. Wkrótce okazało się jednak, że nie trzeba poszukiwać dostawców w Warszawie, ponieważ można, nie ruszając się z miejsca, być przez nich znalezionym. Pewnego dnia pojawił się w Oddziale Gromadzenia przedstawiciel nowopowstającej wrocławskiej firmy „Kubicz”, który z niewystarczającym wtedy przekonaniem zachęcał nas do skorzystania z jego pośrednictwa w dostawie książek importowa-

⁹ *Ibidem.*

nych. Formułka „skontaktujemy się z panem” na jakiś czas wyeliminowała naszą współpracę. Uznano, że rozsądniej było powierzyć zlecenia, a co ważniejsze uciulane pieniądze, firmie sprawdzonej i rekomendowanej. Wybór padł na L&S, z którym współpracowano w latach 1991-1993. Rzetelność firmy i niekwestionowana pozycja na rynkach europejskich nie gwarantowały jednak powodzenia w polskich warunkach. Z czasem współpraca zaczęła utykać na biurokratycznych formalnościach. Faktury pro-forma, płatności w dewizach, wydłużone terminy realizacji i komunikacyjny dystans w kilometrach doprowadziły do dystansu w zleceniach.

Po blisko dwuletniej współpracy wycofano się z umowy by szukać lepszych rozwiązań. Skoro już dobrodziejstwo konkurencji stwarzało możliwości wyboru, po co tkwić w niewygodnych procedurach. Rozwiązań było kilka: po pierwsze powrócić do współpracy z „Ars Polona”, przynajmniej na jakiś czas – i tak było. Po drugie zamawiać bezpośrednio u wydawców – i tak też było. Ale w pierwszym wypadku znowu trzeba było godzić się na kompromis, a w drugim na niewygodne procedury płatności, dopłaty, opłaty i odprawy celne. Najlepszym rozwiązaniem byłoby znaleźć dostawcę, który przyjąłby stawiane warunki. I tak też się stało.

Nadszedł czas by słowa „skontaktujemy się z panem” stały się faktem. Do negocjacji zaproszona została firma „Kubicz”. Tym razem wynik rozmów był jak najbardziej pozytywny. Firma „tuż za rogiem” okazała się bardzo sprawnym dostawcą książek importowanych, czego dowodem jest trwająca nieprzerwanie współpraca. Żeby jednak nie było za pięknie, kiedy już uporano się z wyborem importera i można było sprawnie funkcjonować, pojawiła się drobna przeszkoda – płatności. Od początku lat 90. finansowy pas oszczędności zaciaskał się coraz bardziej. Podział środków budżetowych w porównaniu z latami 70. i 80. zmienił się zasadniczo – z centralnego (ORPAN) na lokalny. Teraz Uczelnia stała się depozytariuszem finansów.

Przy krojeniu tortu budżetowego Uczelni Bibliotece dostawał się raz większy, raz mniejszy kawałek, ale raczej były to skromne i niewystarczające porcje, które należało podzielić między żarłoczną Bibliotekę Główną a sieć 33 bibliotek. Potrzebne było narzędzie wspomagające to trudne zadanie. Oddział Gromadzenia opracował algo-

rytm podziału środków budżetowych. Pierwszym kryterium ustalenia limitów kwotowych była liczba nauczycieli akademickich w danym instytucie, kolejnym od połowy lat 90., liczba zakupionych książek importowych z środków własnych. Była to forma zachęty i nagrody dla bibliotek sieci, które w ten sposób odciążały budżet Biblioteki Głównej¹⁰. Kontrola wydatków, bez elektronicznych jeszcze wtedy narzędzi, polegała na śledzeniu rejestru przybytków i prowadzeniu skrupulatnych zapisków w zeszycie.

Agenda zakupu książek polskich trudności finansowe miała podobne jak import, za to zwolniona była z poszukiwań nowych dostawców. I nie był to wybór ale konieczność, ponieważ konkurencja potentatów dystrybucyjnych praktycznie nie istniała lub była zbyt słaba. Prawie całe lata 90. pozostawaliśmy przy dotychczasowych dostawcach. Skrypty, podręczniki, zeszyty naukowe i inne wydawnictwa uczelniane zamawiano bezpośrednio w oficynach i księgarniach uczelnianych. Oferta ORPAN realizowana była w księgarni ORPAN, książki beletrystyczne w dalszym ciągu kupowano w Księgarni „Pod Arkadami”, a zamówienia wybrane z „Zapowiedzi Wydawniczych” niezmiennie w „Księgarni Technicznej”. Jednak nie wygoda i przyzwyczajenia rządziły pracą w Gromadzeniu, ale rozsądek i rachunek ekonomiczny. Kiedy przestały ukazywać się „Zapowiedzi Wydawnicze”, a nasz wieloletni dostawca „Księgarnia Techniczna” zmieniła siedzibę i warunki współpracy, trzeba było wybrać nowego pośrednika. Poszukiwania nie trwały ani długo, ani daleko. Nowy dostawca znalazł się trzy piętra niżej. Była to niewielka księgarnia politechniczna „TECH”, która z korzyścią dla obu stron przejęła rolę dostawcy książek polskich na wiele kolejnych lat.

Smakowitą wisienką na torcie lat 90. były **DARY**. Pierwsze zaczęły nas osładzać już w 1988 r. „W grudniu BG i OINT otrzymała cenny dar od instytucji charytatywnych USA. Kongres Polonii Amerykańskiej i Friends of Poland ofiarowały 3530 egzemplarzy książek w języku angielskim”¹¹. To był rzeczywiście kontener darów.

¹⁰ U. A. Wojtasik, *Zakup książek zagranicznych dla bibliotek akademickich*, „Bibliotekarz” 1998, nr 6, s. 6.

¹¹ *Kronika Biblioteki Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej*.

Ułożone w stosach książki rozłożono wzdłuż korytarza i udostępniono czytelnikom. I choć wiele tytułów okazało się dość przypadkowymi i troszkę „przeterminowanymi”, to wśród czytelników wywoływały wiele emocji i radości. Kiedy widziano obładowanych książkami studentów i naukowców, zdziwienie budziła powszechna „znajomość” angielskiego i wielka „pasja” czytelnicza.

W pierwszej połowie lat 90. Biblioteka była rozpieszczana wręcz darami. W 1991 r. Fundacja Volksvagena sponsorowała zakup książek na kwotę 30 000 zł. W 1993 r. IEEE Society przekazała w darze 250 tytułów z zakresu informatyki, robotyki, automatyzacji, elektroniki. Rok później Deutsche Bibliothekinstitut ofiarowało Bibliotece 600 tytułów o wartości rocznego budżetu na import¹². Prawie regularnie docierały dary z British Council i Ambasady Francuskiej. Byli też prywatni darczyńcy, m.in. polscy naukowcy mieszkający na stałe za granicą. Z sentymentu i chęci wsparcia swojej macierzystej uczelni przysyłali wiele cennych publikacji

Wymiana, podobnie jak dary, prawie przez całe dziesięciolecie miała się dobrze. Za wyjątkiem kilku kontrahentów, którzy uznali, że skończył się czas „programu pomocy Środkowej i Wschodniej Europy”, większość naszych kontaktów została utrzymana. W 1995 r. wymiana obejmowała 260 ośrodków naukowych, 70 krajowych i 190 zagranicznych. Otrzymywaliśmy około 500 tytułów czasopism i 1300 tytułów książek rocznie¹³.

Przełom polityczny i gospodarczy w Polsce lat 90. nie był oczywiście bez wpływu na funkcjonowanie Biblioteki. I choć INACZEJ, nie znaczyło łatwiej, a każdy wymieniony trybik w maszynie trochę spowalniał jej prace i narażał na stresy, to przyznać trzeba, że praca w Gromadzeniu stała się ciekawa, rozwijająca i emocjonująca. Sprawcą największych emocji od samego początku był komputer. Pewnego zimowego dnia 1991 r. przyniesiono do Gromadzenia skrzynkę, której pojawienie wywołało wrażenia porównywalne z lądowaniem UFO. I gdyby komputery mogły mówić, nasz opowie-działby, jak w tym dniu pięć zaciekawionych kobiet pochyliło się

¹² *Ibidem.*

¹³ *Ibidem.*

nad nim, zastanawiając się, jak to działa i czy uderzając w klawisze zrobią mu krzywdę. Lęk przed „alienem” ustąpił, kiedy przyjazny znawca komputerów powiedział, że urządzenie to można zniszczyć tylko młotkiem lub wylać na niego kawę. Obawy znikły i dość szybko nowe urządzenie stało się nie tylko przyjaznym ale niezastąpionym narzędziem.

Wprawdzie temat komputerów i komputeryzacji istniał w Bibliotece Głównej już od lat 70. i dla nikogo chyba nie był nowym, ale to wszystko działo się obok. Pojawienie się komputera w Gromadzeniu z legend uczyniło rzeczywistość. Żeby oswoić UFO i umieć się z nim komunikować, potrzebna była znajomość takich „języków” jak: system operacyjny DOS, Novel, edytor tekstu TAG lub Word-Perfect. Nauka zajęła trochę czasu, ale jakże miło było pisać listy bez stresu pomyłek i pozbyć się brudzących palce kalek.

Jednak nie edytory tekstu stały się największą atrakcją, ale rzetelne narzędzia obsługujące prace oddziału. W 1993 r. w Oddziale Gromadzenia wdrożono do eksploatacji bazę Import, która informowała o tytułach zamówionych i zrealizowanych, umożliwiając jednocześnie tworzenie zamówień wysyłanych do dostawców¹⁴. ISIS, program obsługujący bazę Import, był wyjątkowy również dlatego, że ulepiły go dla potrzeb oddziału dwie osoby – bibliotekarz i informatyk. Ten rodzaj współpracy powtórzył się w 1998 r., kiedy do Zintegrowanego Systemu APIN włączano moduł Gromadzenia, a wkrótce potem Wymiany. Możliwość konsultacji i ustaleń z zespołem informatyków zatrudnionych w Bibliotece Głównej dawała duży komfort pracy i miękko wprowadzała w nieznanne dotychczas zadania. Współtworzenie zintegrowanego systemu bibliotecznego było czasochłonne, ale przyniosło efekty w postaci zbioru informacji ułatwiających zarządzanie. Zasada walizki: ile danych wprowadzisz – tyle wyjmiesz, szczególnie przydatna okazywała się przy ustalaniu budżetów, kontroli zamówień i w statystykach. Powoli zniknęły z biur rek zeszyty i rejestry na rzecz pamięci komputerowej.

Dekada lat 90. przeszła do historii Biblioteki także z powodu jeszcze jednego ważnego wydarzenia. W 1993 r. w Oddziale Opraco-

¹⁴ *Ibidem.*

wania po raz pierwszy, korzystając z połączeń internetowych (TEL-NET), zajrzeliśmy do katalogu Biblioteki Kongresu USA¹⁵. Tylko nieliczni mogli wtedy przypuszczać, jak epokowym zjawiskiem stanie się INTERNET i jak szybko i globalnie złapie wszystkich w swoją sieć.

LATA 2000.

Polityczna sytuacja Polski w latach 70. i 80. utrzymywała nas w dystansie od świata. W latach 90. wystawiliśmy internetowy peryskop z naszego polskiego grajdołka by rozejrzeć się po okolicy. W latach 2000. z obserwatorów staliśmy się uczestnikami. Kiedy w ramach wizyt przyjacielsko-służbowych gościmy bibliotekarzy z Waszyngtonu, Londynu czy Stuttgartu i dzielimy się doświadczeniami, okazuje się, że jesteśmy jak klocki lego, które kompatybilnie wpasowują się w zintegrowane systemy biblioteczne. W każdej chwili możemy zajrzeć do innych bibliotek, ściągnąć opis bibliograficzny lub go wysłać. Przesłać pocztą e-mailową życzenia świąteczne z załączonym zdjęciem lub zamówienie na książkę z zeskanowaną okładką.

Prawie powszechna znajomość języków obcych, udział w międzynarodowych konferencjach i konsorcjach sprawiły, że Biblioteka w ostatnich latach stała się atrakcyjnym klientem dla dystrybutorów nie tylko książki drukowanej. Hitem ostatnich lat są czasopisma i książki elektroniczne. W 2004 r. Oddział Gromadzenia przedstawił użytkownikom Uczelni bazę elektronicznych książek Safari, a dwa lata później bardzo obszerną bazę Knoval z 800 tytułami. Do drzwi pukają już następni dostawcy, a wybór nie jest łatwy. Dla zwolenników **książki importowej** w wersji drukowanej od wielu lat organizowane są wystawy, które umożliwiają „rozsądny wybór za rozsądną cenę”. Zdrowa konkurencja dostawców sprawiła, że oczekiwania mogą być i często są spełniane co do tytułów, liczby, cen i terminów realizacji. W latach 80. na sprowadzenie książki czekało się od sześciu miesięcy do trzech lat, teraz od półtora tygodnia do trzech miesięcy. Na korzyść zmieniała się także sytuacja finansowa importu.

¹⁵ *Ibidem.*

Po pierwsze wielki jak wszechświat balonik bibliotek instytutowych zaczął się, jak to wszechświat, kurczyć i z 33 zostało 6 bibliotek instytutowych i 9 wydziałowych. Teraz tort pieniędzy dzieli się na duże kawałki w mniejszych ilościach. Po drugie kupowanie zagranicznych książek przez biblioteki instytutowe ze środków własnych stanowi średnio rocznie 24% (dane za lata 2000-2005). Podsumowując, agendzie importu w nowym XXI w. wiedzie się dobrze.

Jak konieczność zmieniała się w wybór, a wybór w konieczność wyboru, w ciągu ostatnich 20 lat, ilustruje **historia dostawców książek polskich**.

W latach 70. i 80. nie było wyboru, panowała – **konieczność**. W latach 90. szczególnie w drugiej ich połowie, pojawił się – **wyбір**. Od początku 2000 r. postawiono nas przed **koniecznością wyboru**. Liczba ofert, z jaką przyszło się zmierzyć Gromadzeniu, to prawdziwe tsunami. Firmy związane z branżą wydawniczo-księgarską liczy się w tysiącach. Nieustannie trafiają do Oddziału Gromadzenia druki reklamowe w postaci profesjonalnych katalogów, ofert wydawniczych, folderów, e-mailowych przesyłek i drobnych reklam. Propozycje współpracy pochodzą od przedstawicieli dużych firm wydawniczych, drobnych sprzedawców książek i jednoosobowych domokrażców.

Do wyłowienia z morza ofert jednej lub kilku złotych rybek spełniających życzenia potrzebne jest sito priorytetów i kryteriów. Pierwszym, najważniejszym weryfikatorem jest ekonomia. Decydujące są m.in. wysokości rabatów i koszty dostawy. Pod uwagę brane są poza tym terminy realizacji zamówień, dostarczanie egzemplarzy okazowych i informacji o nowościach. Nie mniej ważne są: kultura współpracy, rzetelność dostawcy, terminowość i skrupulatność w obiegu dokumentów¹⁶. O trudności wyboru niech świadczy fakt, że po zastosowaniu wszystkich weryfikatorów sieć selekcji wyłowiała ponad trzystu dostawców książek polskich. Większość z nich to sprawdzone niewielkie firmy, u których sporadycznie składane są zamówienia. Niewielką część dostawców, ale z dużą liczbą zleceń

¹⁶ E. Goumissi, *Zakup książek bezpośrednio u wydawcy – wybór czy konieczność? Charakterystyka dostaw literatury krajowej*, „Biuletyn EBIB” [on-line] 2005, nr 11 [dostęp 11 września 2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/grom2/index.php>

przejęła mała grupa wydawnictw, księgarń i hurtowni. Wśród wydawnictw z umową o bezpośredniej dostawie znalazły się m.in. PWN, Arkady, WNT, wydawnictwa uczelniane i spółka Wolters Kluwer Polska. W księgarni Politechniki zamawiamy książki wydane przez PWE, EXIT, BTC, WKiŁ. Hurtownia „LiL” i „Firma księgarska Juszczyk” dostarcza wydawnictwa nie mieszczące się w dwóch poprzednich grupach.

Od początku lat 2000. lepsze warunki finansowe, sprawniej działający dostawcy i zadowoleni czytelnicy znacznie podwyższyły ocenę i efekty pracy w zakresie zakupu książek polskich i zagranicznych. Dla **Wymiany** przyszedł czas na zmianę ciężaru funkcji, które spełniała. Szala z ekonomicznej lekko przechyliła się na promocyjną. Rola Wymiany z lat 70. i 80., jako silnego wsparcia zakupu książek i czasopism zagranicznych, zauważalnie zmalała. Bilans zysków i strat pozostawił setkę kontrahentów współpracujących na zasadach ekonomicznej równowagi i promocyjnej furtki w świecie uczelni technicznych. Wysyłamy i otrzymujemy niskonakładowe zeszyty naukowe i renomowane czasopisma, książki i skrypty – polskie i zagraniczne. Wciąż w wersji drukowanej, ale kwestią najbliższego czasu jest, kiedy wymianie podlegać będą wydawnictwa na CD i ścieżki dostępów do zasobów on-line.

PODSUMOWANIE

Od pojawienia się komputera w Gromadzeniu minęło 15 lat. Z biurek dawno zniknęły maszyny do pisania i liczydła, a na ich miejscu rozpanoszyły się liczne monitory, klawiatury i drukarki. Zamiast poczciwego rejestru przybytków mamy zintegrowany system ALEPH16. Telefon możemy zastąpić pocztą elektroniczną, komunikatorem GG lub SKYPE. I tylko kiedy czasem dochodzi do awarii sieci komputerowej, czujemy się tak, jakby to nas odłączyło.

Nowoczesne wyposażenia stanowisk pracy to spektakularne i niezwykle ważne zmiany w funkcjonowaniu Oddziału Gromadzenia. Znacznie poprawiły jakość i wyniki pracy, ale do maksymalnej efektywności niezbędna była zmiana mentalności pracowników. W ciągu opisanych 27 lat pracownicy Oddziału Gromadzenia Biblioteki

Główniej z dobrych, sumiennych „wykonawczy pracy” stali się świadomymi kreatorami i strategami obszaru, którym się zajmują. Odpowiedzialne zarządzanie budżetem, rozpoznanie potrzeb czytelniczych i profilowanie księgozbioru, negocjacje z dostawcami i trudne wybory, umiejętność selekcji ofert wydawniczych, znajomość i udział w projektowaniu programów komputerowych, przyspieszony kursy nauki języków obcych, obowiązek aktualizacji fachowej wiedzy to zakres wymagań, którym można by obdzielić kilka zawodów. Demokratyczny charakter zarządzania zespołem sprawił, że choć stanowimy grupę, to jednak silniej niż w przeszłości identyfikujemy się z wykonywaną przez siebie pracą. Inicjatywa, zaangażowanie, otwartość i elastyczność, szybka adaptacja zmian i sztuka wyboru, dyscyplina budżetowa i odpowiedzialność dotyczą pracy każdej z nas.

Nasze umiejętności z konieczności i wyboru musiały wyjść poza fach bibliotekarski. Dowodem na to są dwa zorganizowane ogólnopolskie seminaria (2001, 2005 r.) i pomysły na następne. Różnorodność oraz dynamika pracy w Gromadzeniu przełamująca rutynę bibliotekarskich czynności i to, że lubimy to, co robimy, a także wzajemna sympatia do siebie sprawiają, że wciąż chcemy tu pracować.

Barbara Makarska-Deszcz
Biblioteka Główna i OINT
Politechniki Wrocławskiej

DZIAŁALNOŚĆ WYDAWNICZA BIBLIOTEKI POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ

WSTĘP

Biblioteka Politechniki Wrocławskiej niemal od początków swego istnienia uznawała prowadzenie działalności wydawniczej za ważną formę propagowania w środowisku akademickim realizowanych przez siebie zadań. Z racji bycia biblioteką naukową – w której rozwija się i pogłębia warsztat bibliotekarski, prowadzi się badania z zakresu bibliotekoznawstwa, czytelnictwa i informacji naukowej, wdraża coraz to nowocześniejsze metody obsługi użytkowników, a także wspomaga realizację procesu dydaktycznego na uczelni – piśmiennictwo stanowi ważną platformę ujawniania własnej aktywności zawodowej, wymiany poglądów oraz doświadczeń.

Istotne zmiany w sytuacji wydawniczej Politechniki Wrocławskiej przynosi druga połowa lat 60. Potrzeba szybkiego, niezależnego od zewnętrznych do tej pory wydawców publikowania powstających w Uczelni skryptów i podręczników oraz wyników badań naukowych zaowocowała powołaniem w 1967 r. własnego profesjonalnego wydawnictwa. W ślad za tą decyzją zostaje utworzony Zakład Graficzny (1970 r.). Do współpracy z Działem Wydawnictw niemal w każdej jednostce organizacyjnej Politechniki zostaje powołany redaktor naukowy. Od tego czasu Wydawnictwo Politechniki Wrocławskiej na długie lata staje się koordynatorem całej działalności piśmienniczej Uczelni.

Znaczący rozwój działalności wydawniczej Biblioteki datuje się od lat 70., które zaznaczyły się nie tylko rozwojem sieci bibliotecznej w Uczelni, ukształtowaniem się Ośrodka Informacji Naukowo-Technicznej w Bibliotece Głównej, powołaniem nowych oddziałów realizujących dynamicznie wzrastający zakres zadań i usług związanych z obsługą coraz to bardziej wymagających użytkowników, ale w głównej mierze – co wówczas stanowiło jedyne tego typu przedsięwzięcie w skali ogólnopolskiej – podjęciem się przez Bibliotekę zadania automatyzacji procesów bibliecznych i informacyjnych. Wszystkie te działania były wspierane przez powstające niemal lawinowo opracowania, zarówno o charakterze czysto merytorycznym, związane przede wszystkim z wdrażaniem systemów komputerowych, jak i informacyjnym, promujące nowoczesną obsługę biblioteczną środowiska naukowego nie tylko własnej Uczelni, ale i całego kraju.

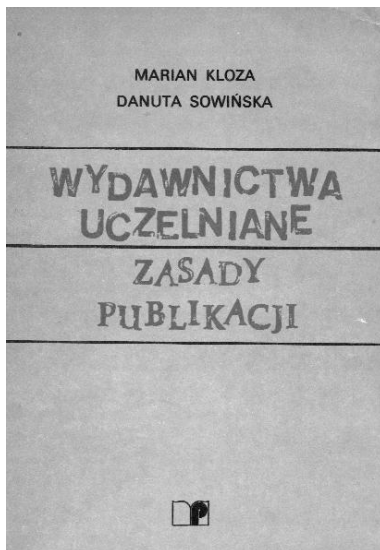
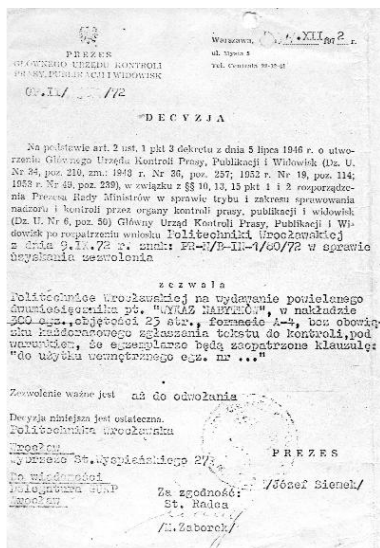
Należy podkreślić, że do profesjonalnego realizowania działalności edytorskiej Biblioteki powołano w 1976 r. specjalną agendę, **Redakcję Wydawnictw Informacyjnych**, wyłonioną z istniejącego Oddziału Dokumentacji, w którym zadania wydawnicze do tej pory były realizowane jako jeden w wielu obowiązków. Od tego czasu datuje się regularna działalność edytorska Biblioteki. Kierownictwo Redakcji powierzono redaktorowi naukowemu, który powoływany był przez Rektora i bardzo ściśle współpracował z Wydawnictwem Politechniki Wrocławskiej. Do jego głównych obowiązków należało, oprócz czuwania nad tekstami powstającymi w jednostce, ich przygotowywania zazwyczaj wspólnie z autorami, sporządzanie (z dwuletnim wyprzedzeniem) planów wydawniczych zatwierdzanych następnie przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, opracowywanie zapowiedzi wydawniczych, ustalanie nakładów, uzyskiwanie zezwolenia wystawianego przez Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk na druk i rozpowszechnianie, korekty wydawnicze, kontakty z drukarnią. Obowiązki i kompetencje redaktora naukowego oraz jego pracę w tym zakresie wraz z różnego rodzaju procedurami do stosowania określały szczegółowo wytyczne zawarte w przygotowanym przez Wydawnictwo opracowaniu *Wydawnictwa uczelniane. Zasady publikacji*.

Większość publikowanych przez Bibliotekę materiałów, takich jak „Prace Naukowe”, „Prace bibliograficzne” czy „Nauka Technika

Przemysł” przechodziła przez cykl edytorski realizowany w Wydawnictwie Politechniki Wrocławskiej. Opracowania o charakterze bardziej wewnętrznym czy usługowym bądź reklamowym były bezpośrednio zlecane do Zakładu Graficznego (drukarni), np. *Analiza dorobku*, różnego typu ulotki.

Wydawnictwa Biblioteki Politechniki Wrocławskiej cieszyły się ogromnym zainteresowaniem nie tylko ośrodków akademickich. Korespondencja prowadzona przez Redakcję obfituje w zamówienia pochodzące z bibliotek różnego szczebla, instytutów naukowo-badawczych, branżowych ośrodków informacji itp.

Sytuacja ścisłej zależności od Wydawnictwa Politechniki Wrocławskiej trwała do początku lat 90. Przemiany polityczno-ekonomiczne zachodzące w Polsce pod koniec lat 80. na nowo określiły pozycję Uczelni i pośrednio wpłynęły na trudną już wówczas sytuację Wydawnictwa od strony finansowej oraz technologicznej. Nie było ono wtedy w stanie sprostać aktualnym wymaganiom sprzętowym i edytorskim, a dotychczasowe regulacje administracyjne przestały działać (np. instytuty i inne jednostki nie miały praw wydawniczych). Dzięki dostępnym niemal powszechnie edytorom tekstów tradycyjne dotąd maszynopisy zostały zastąpione prawie go-

GŁÓWNA BIBLIOTEKA LEKARSKA

Warszawa, ul. Chocimska 22

Dn. 12.XI.79r.
N.zn.: BO/B/90

Politechnika Wrocławska.
Biblioteka Główna i Ośrodek Informacji Naukowo-Technicznej
Wydziałe St. Wypialskiego 27
50-370 Wrocław.....

Główna Biblioteka Lekarska prosi uprzejmie o przysyłanie wydawnictwa pt.:

Biuletyn Informacyjny, Seria B. - Systemy Informacyjne, w 1980 roku x 1 egz.

Przesyłki prosimy wysłać na adres:

Główna Biblioteka Lekarska, Sekcja Czasopism,
ul. Chocimska 22, 00-791 Warszawa.

Kierownik Działu
Oprowadzania Zbiór
J. Kwaśniewska
mgr I. Kwaśniewska

WOJEWÓDZKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA

ul. FALANIELA SMOKLI 45-081, OPOLIE ULICA PIASTOWA 18
OPOLIE, dnia 31.XII.1980r.

WWE-IV-41-40/80

Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. M. Smokli Opola prosi o przysyłanie następującego wydawnictwa:

INFORMATOR o bibliotekach naukowych miasta Wrocławia.
Należność płatna będzie przesłaną po otrzymaniu rachunku

Kierownik Działu
Oprowadzania Zbiór
J. Kwaśniewska
mgr I. Kwaśniewska

WOJEWÓDZKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA
ul. Piastowska 18, 50-001 Wrocław

Kraków, dnia 15.II.1979 r.

WWE-III-6/104/79

Biblioteka Główna i Ośrodek Informacji Naukowo-Technicznej
Wydziałe St. Wypialskiego 27
50-370 Wrocław.....

Dyrekcja Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej im. J. Piłsudskiego w Krakowie ul. Chałubińskiego 4D prosi w związku o przesłanie następującego wydawnictwa:

INFORMATOR o bibliotekach naukowych miasta Wrocławia.
Należność płatna będzie przesłaną po otrzymaniu rachunku

Kierownik Działu
Oprowadzania Zbiór
J. Kwaśniewska
mgr I. Kwaśniewska

Wrocław, 20.XI.1984

Biblioteka Główna
Politechniki Wrocławskiej
ul. Wyspiańskiego 27
50-370 Wrocław

M. Makarska-Deszcz

**BIBLIOTEKA GŁÓWNA
POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ**
Wydziałe St. Wypialskiego 27
50-370 Wrocław

Biblioteka Główna Akademii Rolniczej w Lublinie prosi o przesłanie 1 egz. Wydawnictwa:

INFORMATOR o bibliotekach naukowych miasta Wrocławia.
Należność płatna będzie przesłaną po otrzymaniu rachunku

Dyrektor
M. Makarska-Deszcz
mgr I. Kwaśniewska

towymi matrycami poligraficznymi, które można było skierować bezpośrednio do druku. Nie obowiązywała już cenzura ani ustalane wcześniej przydziały papieru. Powoli następowało uniezależnianie się jednostek od Wydawnictwa i realizowanie potrzeb edytorskich we własnym zakresie. Od 1991 r. Biblioteka wolna od niekorzystnych dla pełnego rozwoju własnej działalności wydawniczej ograniczeń wszystkie swoje druki przygotowuje już samodzielnie, wykorzystując nowoczesne programy graficzne. Wydawnictwo natomiast przeszło reorganizację i przemianowane zostało na Oficynę Wydawniczą o statusie współczesnej firmy wydawniczej kierującej się w swoim funkcjonowaniu prawami rynkowymi.

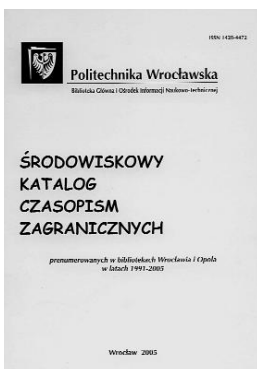
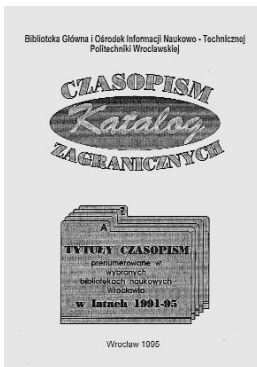
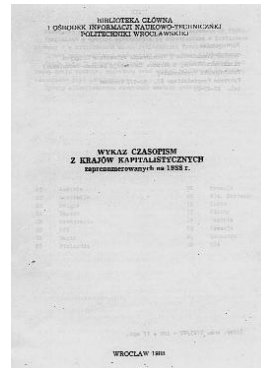
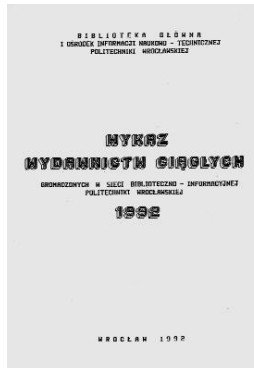
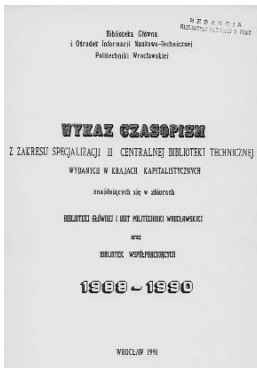
Nie będzie chyba dużą przesadą stwierdzenie, że w całej działalności wydawniczej Biblioteki Politechniki Wrocławskiej,

jak w lustrze, odbija się jej przeszłość i terażniejszość. W niniejszej pracy prezentacja wydawnictw Biblioteki, z uwagi właśnie na aspekty jej działalności, została ujęta w systematyzującym podziale na następujące kategorie: *informacja o zbiorach, obsługa użytkowników, rejestracja dorobku naukowego Uczelni, własna działalność badawcza, reklama i promocja* – chociaż wiele z omówionych opracowań z racji swoich treści i przeznaczenia przekracza wyznaczone granice. Zaproponowany podział ma na celu przede wszystkim porządkujące „zatrzymanie w czasie” spuścizny wydawniczej Biblioteki. Uwzględnione zostały w niej wyłącznie publikacje i inne materiały sygnowane przez Bibliotekę jako instytucję sprawczą wydawniczo lub redakcyjnie. Na osobne opracowanie zasługuje indywidualny dorobek pracowników Biblioteki opublikowany w czasopiśmie lub materiałach konferencyjnych polskich i zagranicznych będący niezaprzeczalnym świadectwem imponującej intensywności prac realizowanych w Bibliotece.

Dla ostatecznej zawartości merytorycznej tekstu nieocenione okazały się wnikliwe i uzupełniające uwagi Łucji Talarczyk-Malcher.

O ZBIORACH

Informowanie środowiska akademickiego o zasobach Biblioteki, nie tylko poprzez tradycyjny już katalog, stało się nieodzowną formą uczestniczenia w działalności naukowej Uczelni. Właśnie tego typu opracowania stały się początkiem rozwoju działalności wydawniczej w Bibliotece. Od początku lat 60. zaczynają się ukazywać wykazy nabytków: „**Wykaz czasopism obcojęzycznych**” (od 1963 r.) oraz „**Wykaz nabytków wydawnictw zwartych**” (od 1966 r.). W latach 80. wykazy czasopism, już generowane przez program komputerowy, obejmowały przede wszystkim zaprenumerowane wydawnictwa ciągle z krajów kapitalistycznych udostępniane w Bibliotece Głównej i w bibliotekach sieci. Obok nich wydawane były wykazy tytułów czasopism gromadzonych w Politechnice Wrocławskiej wyłącznie na mikrofilmach, a także wykazy obejmujące wszystkie tytuły czasopism gromadzonych w sieci biblioteczno-informacyjnej Politechniki Wrocławskiej.

Z racji ustanowienia Biblioteki Politechniki Wrocławskiej II Centralną Biblioteką Techniczną (CBT) i wynikających stąd ustaleń co do zakresu gromadzenia zbiorów zainicjowano w 1988 r. wykaz czasopism z zakresu specjalizacji II CBT wydanych w krajach kapitalistycznych, który ukazywał się do 1993 r.

W latach 90. informację o czasopismach, z uwzględnieniem wrocławskiego środowiska, przejął wydawany do dzisiaj „**Katalog czasopism zagranicznych prenumerowanych w wybranych bibliotekach naukowych Wrocławia...**” Od 2004 r. został poszerzony o biblioteki Opola. Katalog zawiera pełny przegląd czasopism zagranicznych i baz danych z uwzględnieniem również czasopism w formie elektronicznej.

Informację o zasobach czasopism Biblioteki dopełniały zawsze w znaczący sposób bieżące wykazy nowo zakupionych książek. Do końca lat 70. wykazy nabytków druków zwartych przygotowywane były w odstępach

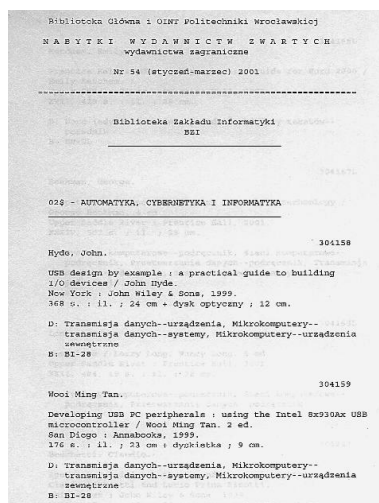
dwumiesięcznych. Od roku 1983 zaczął się ukazywać co kwartał „**Wykaz nabytków wydawnictw zwartych**” tworzony już w zauto-

matyzowanym systemie katalogowania SAB/0Z. Materiał był ułożony wg dyscyplin uprawianych na Uczelni, zaopatrzony dodatkowo w alfabetyczny indeks haseł. Wykaz był bezpłatnie rozprowadzany na terenie kraju. Na liście odbiorców widniały przede wszystkim uczelnie techniczne, instytuty naukowo-badawcze, zakłady pracy. Wykaz cieszył się także zainteresowaniem w Politechnice Wrocławskiej. Otrzymywała go każda biblioteka działająca na Uczelni.

W roku 1990 z uwagi na bardzo wysokie koszty druku i rozpowszechniania Biblioteka zaprzestała wydawania wykazu w dotychczasowej formie. Zastąpiły go, w postaci jedynie wydruków, indywidualne wykazy nabytków nowych książek, w ściśle określonym układzie dziedzinowym, przekazywane imiennie tylko odbiorcom z Politechniki Wrocławskiej – kadry profesorskiej, dziekanom, dyrektorom jednostek organizacyjnych oraz bibliotekom uczelnianym. Początkowo w cyklu dwumiesięcznym, a od 1995 r. – trymiesięcznym, trafiały do ponad 400

odbiorców przekazywane bezpośrednio „na biurko”, a w miarę upowszechniania się poczty elektronicznej dostarczane niemal całkowicie tą drogą z pominięciem już prawie formy drukowanej.

„Wykazy nabytków druków zwartych” były produktami eksploatowanego do 2002 r. systemu APIN. Po wdrożeniu w Bibliotece sy-

stemu ALEPH zawieszono ich edycję (konieczność przygotowania stosownego oprogramowania).

Dla czytelników Biblioteki Politechniki Wrocławskiej do pomocy przy śledzeniu literatury na określony temat został wydany w 1999 r. *Słownik kluczy wyszukiwawczych*.

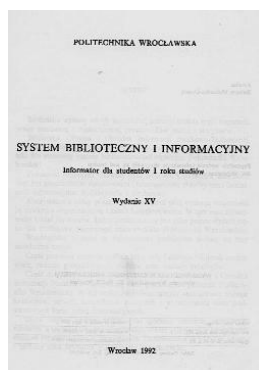
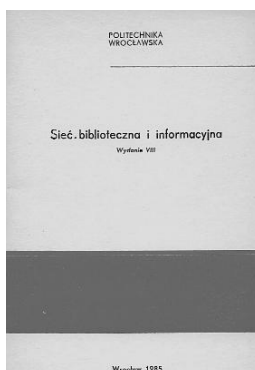
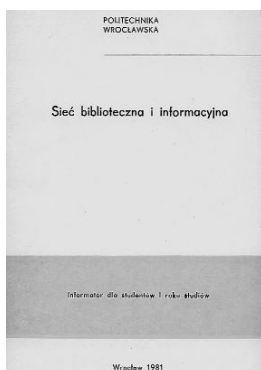
Klucze wyszukiwawcze to przede wszystkim tematy z haseł przedmiotowych opracowywane dla książek napływających do Biblioteki. *Słownik* ma ułatwiać dokładne sprecyzowanie danego pojęcia, co zawsze zwiększa możliwości wyszukiwań literatu-

rowych. Zawiera 7,5 tys. terminów uszeregowanych alfabetycznie w obrębie działów, które są odzwierciedleniem dyscyplin naukowych uprawianych na Uczelni. Obszerną część opracowania stanowi indeks usprawniający korzystanie ze *Słownika*.

OBSŁUGA INFORMACYJNA UŻYTKOWNIKÓW

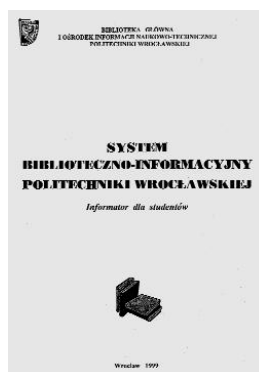
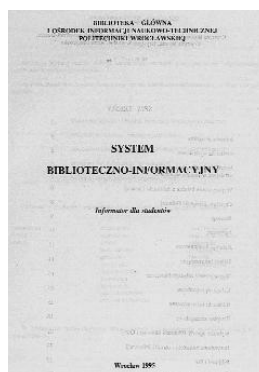
Jednym z priorytetowych zadań biblioteki akademickiej jest wspomaganie procesu nauczania. Obsługa studiujących w niej osób to udostępnianie przede wszystkim podręczników i skryptów. Korzystanie z Biblioteki i poruszanie się po jej zasobach ułatwia mający służyć jako pomoc dydaktyczna dla studentów, wydawany od lat 70. i kontynuowany do dzisiaj specjalny informator. Stanowi on także cenne uzupełnienie szkoleń z przysposobienia bibliotecznego przeprowadzanych przez pracowników Biblioteki corocznie przed inauguracją nowego roku akademickiego.

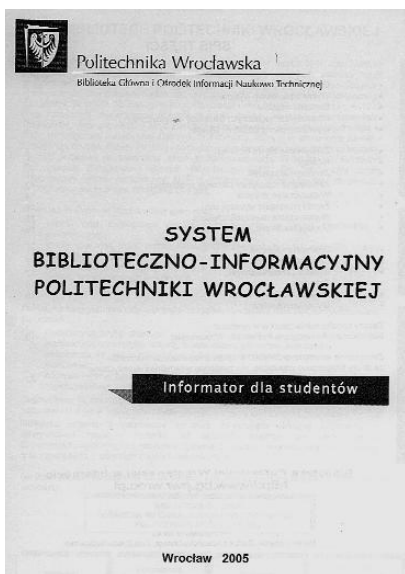
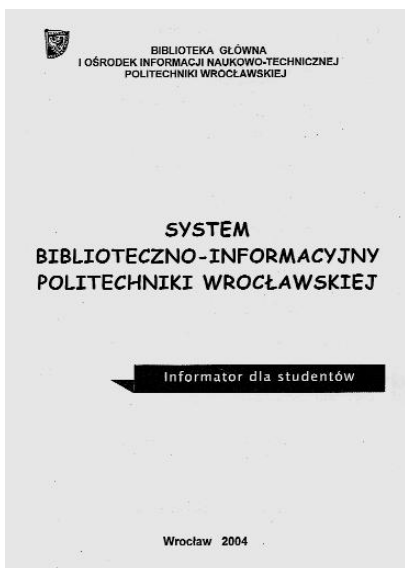
Do 1992 r. informator ukazywał się jako „**Sieć biblioteczno-informacyjna**” z wyraźnym przeznaczeniem dla studentów pierwszego roku studiów. Wiadomości zawarte w informatorze były podzie-

lone na trzy zasadnicze części: część pierwsza omawiała ogólnie rolę i zadania bibliotek naukowych, rodzaje gromadzonych zbiorów oraz typy katalogów; część druga zawierała dane dotyczące Biblioteki Głównej oraz pozostałych bibliotek sieci Politechniki Wrocławskiej, w tym posługiwanie się katalogami, korzystanie z czytelni i wypożyczalni, regulamin udostępniania zbiorów; część trzecia podawała adresy agend Biblioteki Głównej, bibliotek wydziałowych i bibliotek filii oraz naukowych bibliotek Wrocławia.

W 1993 r. dotychczasowy układ informatora został ukształtowany na nowo. Zmiana tytułu na „**System biblioteczno-informacyjny**” nastąpiła rok wcześniej. Teraz nacisk został położony przede wszystkim na praktyczne korzystanie użytkowników, nie tylko studentów I roku, z bibliotek wydziałowych, instytutowych oraz Biblioteki Głównej, posiłkowanie się katalogiem tradycyjnym. Uwzględniono już istnienie katalogów komputerowych, zamieszczono zarządzenia związane z udostępnianiem zbiorów, wyeksponowano usługi informacyjne. Każdorazowa edycja informatora odzwierciedlała przemiany, jakie

następowały w Bibliotece w zakresie komputeryzacji wypożyczeń i korzystania ze zbiorów, a z roku na rok coraz więcej miejsca zajmowały informacje związane z katalogiem komputerowym.

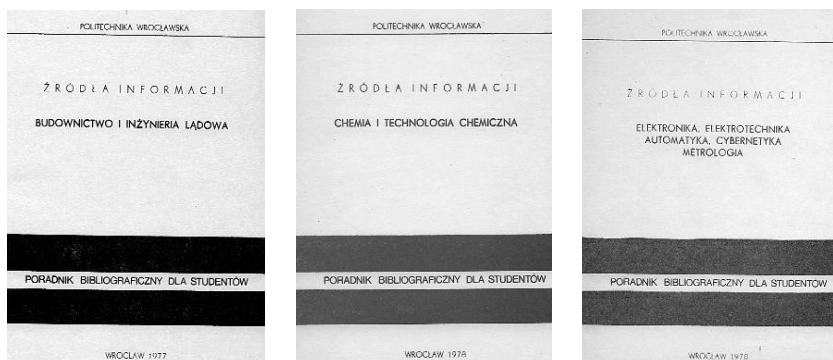
W 2000 r. przystąpiono ponownie do opracowania nowego, kontynuowanego do dziś, kształtu „Informatora”, maksymalnie koncentrując się na jego daleko idącej przydatności. Wyraźnie wyodrębniono dane dotyczące bibliotek działających na Uczelni, wyróżniono tak istotne dla użytkownika: zapisywanie się do biblioteki, zamawianie książek i czasopism, udostępnianie zbiorów w czytelnich oraz wypożyczanie książek. Materiał uzupełniają m.in. wiadomości na temat korzystania z informacji naukowej działającej w Bibliotece oraz informacji normalizacyjnej i patentowej. Każdy egzemplarz zaopatrzone jest we wkładkę ułatwiającą lokalizację bibliotek Politechniki Wrocławskiej.

Do 1999 r. „Informator” był bezpłatnie przez Bibliotekę przekazywany studentom. Od 2000 r. jego rozpowszechnianiem zajmują się wydziały. W zależności od liczby studentów zamawiają w Bi-

bliotece Głównej odpowiedni dla siebie nakład informatora i zakupują go za „przysłowiową złotówkę”. „Informator dla studentów”

stanowi nadal jedną z głównych i ważnych informacyjnie pozycji wydawniczych Biblioteki.

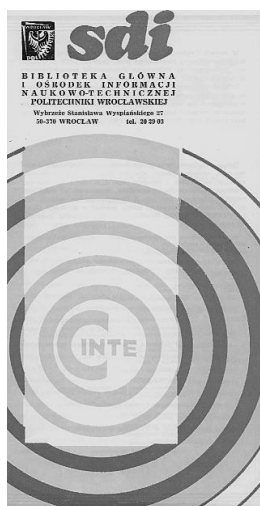
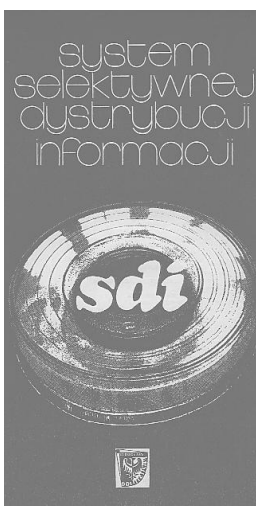
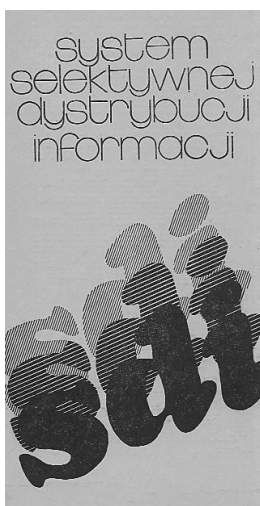
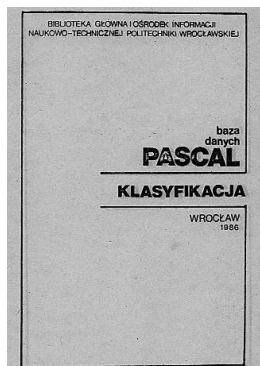
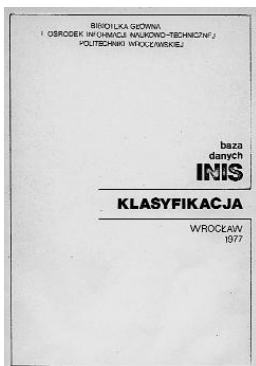
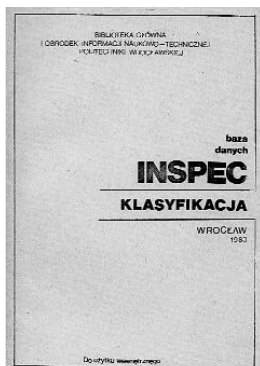
Dla studentów lat dyplomowych, poszukujących informacji w światowej literaturze naukowo-technicznej w latach 1977-1978 zostały opracowane poradniki bibliograficzne „**Źródła informacji**”.

Poradniki wskazywały na znajdujące się w zbiorach bibliotecznych Politechniki najważniejsze źródła informacyjne: encyklopedie, słowniki, katalogi, bibliografie bieżące i retrospektywne. Obejmowały główne dyscypliny naukowe Uczelni, takie jak:

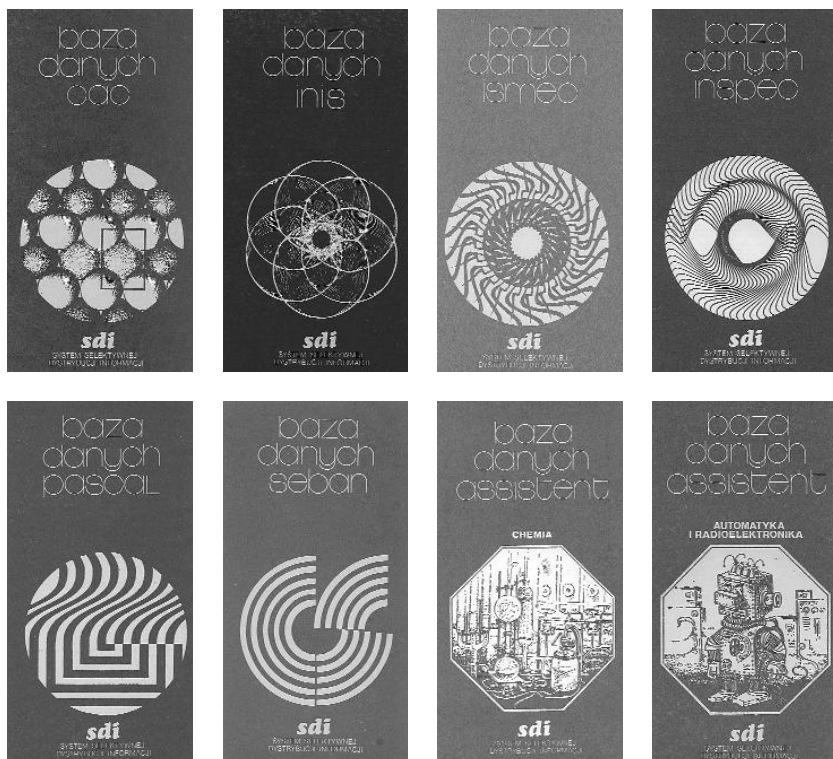
- architektura i urbanistyka,
- budownictwo i inżynieria lądowa,
- historia architektury, sztuki i techniki,
- chemia i technologia chemiczna,
- inżynieria sanitarna i ochrona środowiska,
- mechanika,
- elektronika, elektrotechnika, automatyka, cybernetyka, metrologia
- górnictwo i nauki o Ziemi,
- nauki społeczne i ekonomiczne.

W 1974 r. Biblioteka uruchomiła System Selekttywnej Dystrybucji Informacji dostarczający wyspecjalizowanej informacji z określonej dziedziny wiedzy. System opierał się na zagranicznych bazach danych eksploatowanych w Bibliotece. Odbiorcami tzw. profili wyszukiwawczych było kilka tysięcy użytkowników z całej Polski. Z myślą o nich przygotowywano bardzo wiele ulotek, a także klasyfikacji tematycznych dla poszczególnych baz.

Obsługa tematyczna w ramach systemu SDI do lat 90. XX w., wraz z zapleczem wydawniczym uzupełniającym wiedzę o bazach, stanowiła podstawową formę aktywności informacyjnej Biblioteki.

W drugiej połowie lat 90. nastąpiła zmiana dotychczasowej formuły świadczenia usług w ramach SDI na usługi o charakterze sieciowym. Dzięki wykorzystywaniu baz danych, głównie na dyskach optycznych, obsługa badań naukowych w zakresie informowania o najnowszej literaturze ukazującej się na świecie i w Polsce nadal utrzymywała się w Bibliotece na wysokim poziomie. Pojawiło się

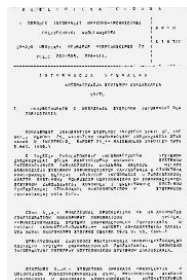
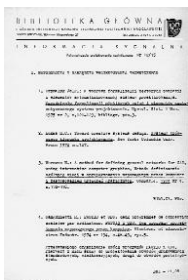
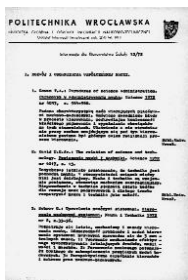

wówczas opracowanie prezentujące ok. 30 baz danych, którymi dysponowała Biblioteka: bazy tworzone w Bibliotece Politechniki Wrocławskiej, bazy tworzone przez inne ośrodki polskie i zagraniczne oraz światowe serwisy informacyjne. Obecnie korzystanie z baz danych odbywa się w głównej mierze poprzez Internet wraz z całym ich zabezpieczeniem informacyjnym.

Dynamiczny rozwój Politechniki Wrocławskiej w latach 70. przejawiał się m.in. zapotrzebowaniem na szybką informację związaną z najnowszymi formami funkcjo-

nowania Uczelni. Zadanie to realizowały przygotowywane w Bibliotece, w odstępach dwutygodniowych, tzw. „**Informacje Sygnalne**”. Dla Kierownictwa Uczelni sporządzano wykazy najnowszych prac dotyczących rozwoju nauki, organizacji badań naukowych i dydaktyki w szkolnictwie wyższym. Z innych tematów obsługiwanych przez „Informacje Sygnalne” należy wymienić: projektowanie systemów cyfrowych i informatycznych, oprogramowanie systemów cyfrowych, automatyzację systemów zarządzania, komputeryzację obliczeń naukowo-technicznych, zastosowanie informacji w dydaktyce, automatyzację projektów technicznych. Wchodziły one w zakres uruchomionego wówczas na Politechnice Wieloabonenckiego Systemu Cyfrowego (WASC)¹. Do obsługi tematów w ramach „Informacji Sygnalnych” wykorzystywane były przede wszystkim czasopisma prenumerowane przez Bibliotekę oraz wydawnictwa abstraktowe. W momencie uruchomienia systemu Selekttywnej Dystrybucji Informacji i abonowania zagranicznych serwisów informacyjnych na taśmach magnetycznych zaprzestano ich opracowywania. „Informacje Sygnalne” dla Kierownictwa Uczelni wychodziły do 1979 r.

Podobną rolę do „Informacji Sygnalnych”, ale o zasięgu już pozaczelnianym, spełniały „**Biuletyny Informacyjne**” wydawane w dwóch seriach:

- seria A: organizacja badań naukowych, dydaktyki i kształcenia w szkolnictwie wyższym (seria stanowiła kumulację „Informacji Sygnalnych”),

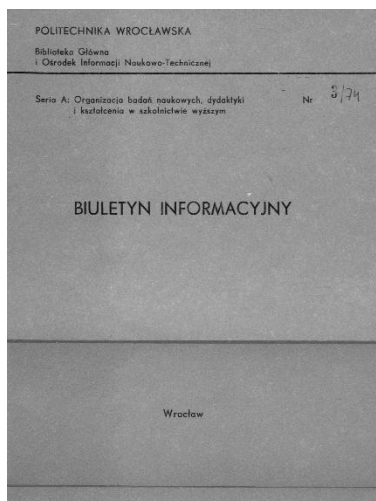
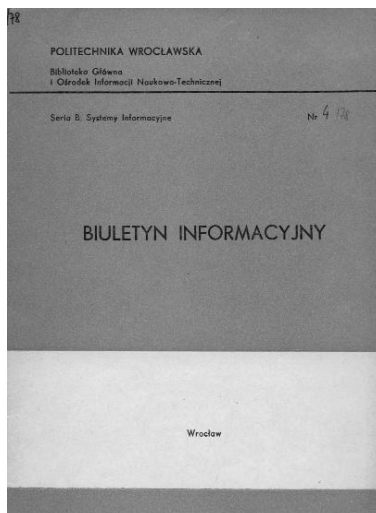
¹ WASC – Wieloabonencki System Cyfrowy uruchomiony na Politechnice Wrocławskiej na początku lat 70. miał na celu realizację szerokiego programu badawczego dotyczącego wykorzystania techniki komputerowej w szkolnictwie wyższym.

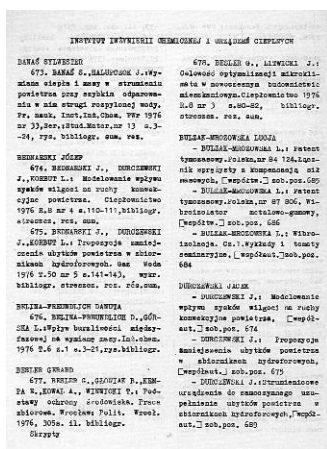
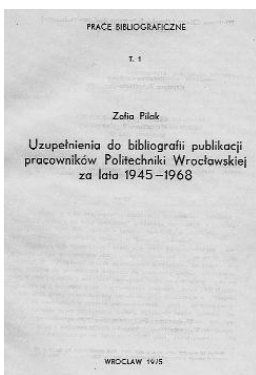
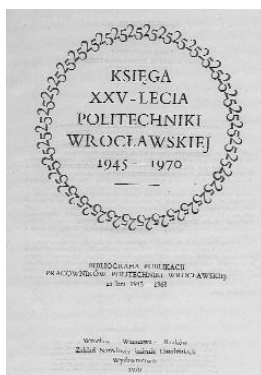
– seria B: systemy informacyjne. „Biuletyny” oprócz przeglądów literatury zawierały także, w postaci obszernych streszczeń, tłumaczenia wybranych artykułów, szczególnie zagranicznych. Ukazywały się do 1980 r.

INFORMACJA O DOROBKU NAUKOWYM UCZELNI

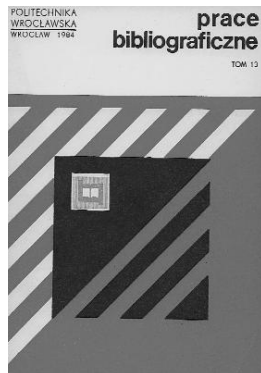
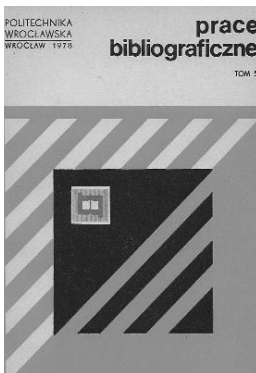
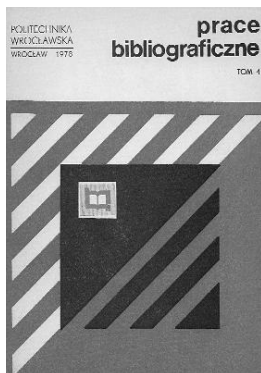
Jubileusz 25-lecia Politechniki Wrocławskiej stał się wyjątkową okazją do całościowego zebrania i przedstawienia w jednym miejscu powstałego do 1968 r. dorobku Uczelni oraz jej pracowników. W tym celu podjęto się w Bibliotece, po raz pierwszy, opracowania *Bibliografii publikacji pracowników Politechniki Wrocławskiej za lata 1945-1968*, która została opublikowana w 1970 r. jako tom II *Księgi XXV-lecia Politechniki Wrocławskiej*. Pozycja ta stanowi zaczątek kontynuowanej do dzisiaj bibliografii publikacji pracowników Politechniki Wrocławskiej. Do roku 1997 bibliografia wychodziła w ramach serii „**Prace Bibliograficzne**”, a pierwszy tom serii, wydany w 1975 r., stanowiły *Uzupełnienia do bibliografii publikacji pracowników Politechniki Wrocławskiej za lata 1945-1968*.

„Prace Bibliograficzne” miały status ogólnopolskiego wydawnictwa uczelnianego. Ich edycją a także sprzedażą w kraju zajmowało się Wydawnictwo Politechniki Wrocławskiej. Natomiast w obrębie

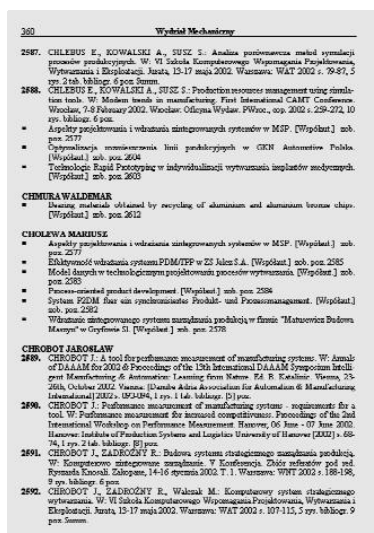
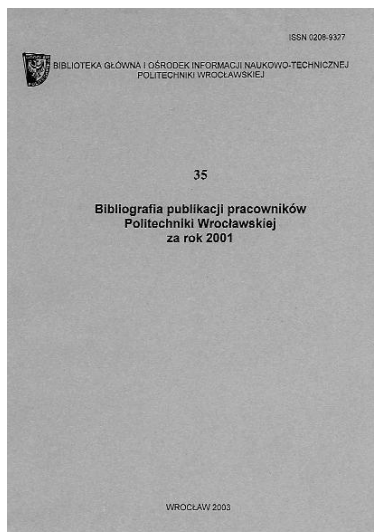
Uczelnymi odbiorcami były władze Poli-
techniki, biblioteki sieci uczelnianej oraz
oddziały Biblioteki Głównej. Każdy tom
„Prac” stanowił całość publikowanego
dorobku Uczelni za wyszczególniony
na karcie tytułowej rok. Opisy biblio-
graficzne sporządzane były z autopsji.
Ogół materiału podzielony był według
nazw instytutów (zgodnie z instytutową
strukturą organizacyjną Uczelni), a w ich
obrębie alfabetycznie ułożone były ha-
sła osobowe. Całość materiału przepisy-
wana była na maszynie dwuszpaltowo

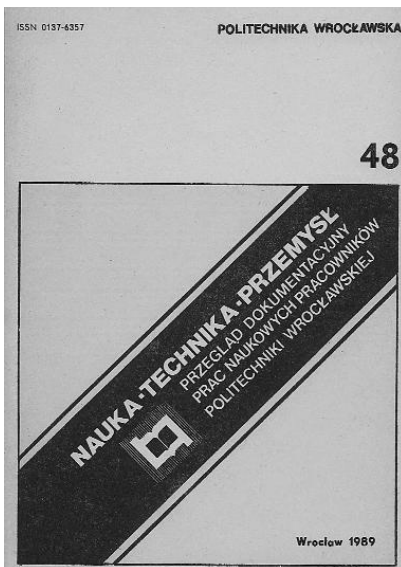
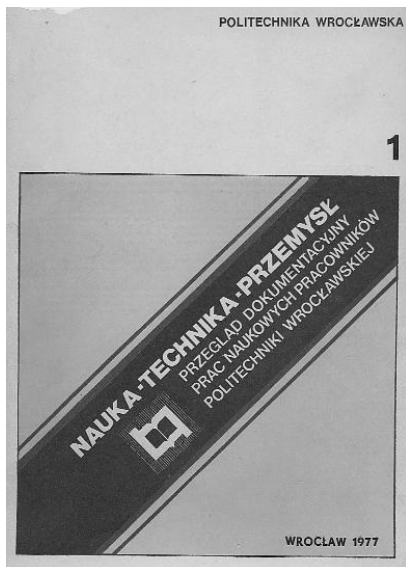
na przeznaczonych do tego celu specjalnych formatkach. Bibliografia posiadała indeks autorski oraz wykazy skrótów: tytułów czasopism, nazw instytucji oraz innych użytych w bibliografii. W ramach „Prac Bibliograficznych” wyszło 26 tomów.

W 1994 r. ukazał się ostatni – 23 – tom „Prac” przygotowany w dotychczasowy, manualny sposób. Następne tomy były już edytowane w trybie zautomatyzowanym, jako produkty Systemu Informacji o Dorobku Naukowym DONA. W bibliografii, powstającej już jako wydruk komputerowy, przyjęto formę zapisu materiału w postaci jednospaltowej. W 1998 r. podjęto decyzję, po konsultacjach z Biblioteką Narodową, o wydawaniu bibliografii jako wydawnictwa nieseryjnego. Zmieniono także oznaczenie *tom* na *rocznik*. Od 1999 r., zgodnie z nową strukturą Uczelni, w bibliografii zastosowano układ wg wydziałów, a w ich obrębie wg wydziałowych jednostek organizacyjnych. Wprowadzono także w wykazie skrótów tytułów czasopism Impact Factor dla czasopism go posiadających. I w takim kształcie bibliografia ukazuje się do dzisiaj pod tytułem „**Bibliografia publikacji pracowników Politechniki Wrocławskiej za ... rok**”.

Dorobek Uczelni rejestrował również kwartalny przegląd dokumentacyjny prac naukowych Politechniki Wrocławskiej „**Nauka–Tech-**

nika–Przemysł” (NTP), który podobnie jak „Prace Bibliograficzne” charakteryzował się ogólnopolskim zasięgiem i ukazywał się pod patronatem Wydawnictwa Politechniki Wrocławskiej. Zastąpił on polską wersję „Acta Polytechnicae Wratislaviensis” (APW)².

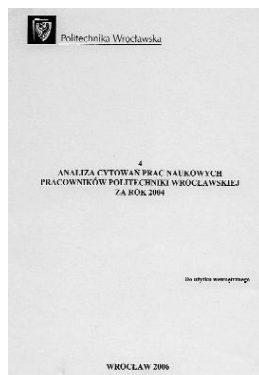
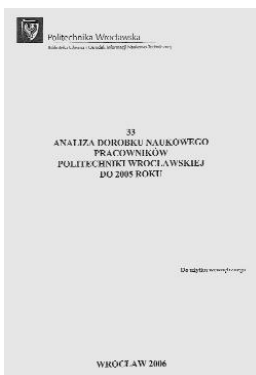
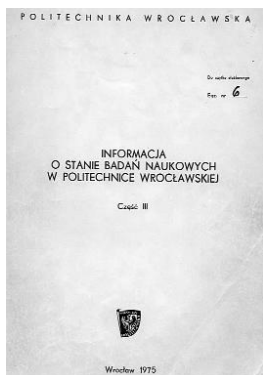
W NTP znalazły się opisy prac, wraz z analizą dokumentacyjną, przed ich opublikowaniem, które ukazały się jako raporty serii PRE i SPR. Źródłem przeglądu były karty dokumentacyjne zakończonych prac naukowo-badawczych wprowadzane do zautomatyzowanego systemu informacji o badaniach naukowych. Materiał był ułożony wg działów odpowiadających dyscyplinom naukowym reprezentowanym na Politechnice (na podstawie klasyfikacji nauk na potrzeby systemu APIN). Każde wydanie opatrzone było indeksem autorów oraz wykazem skrótów instytucji.

² „Acta Polytechnicae Wratislaviensis” (APW) było kwartalnikiem początkowo wydawanym w dwóch wersjach językowych – polskiej i angielskiej, a później tylko w wersji angielskiej, publikującym bibliografię analityczną – streszczenia ważniejszych prac naukowych wykonanych przez pracowników Politechniki Wrocławskiej, nie zawsze opublikowanych.

Pierwszy numer NTP ukazał się 1977 r. Było to wydawnictwo całkowicie generowane przez funkcjonujący wówczas system SINT/NB rejestrujący cały dorobek naukowy Uczelni. Z uwagi na swoją dużą wartość informacyjną było prenumerowane przez około 167 instytucji z całego kraju, wśród których dominowały: ośrodki badawczo-rozwojowe, biura projektowe, instytuty naukowe, zakłady przemysłowe, uczelnie o profilu ściśle technicznym. Jego prenumeratę i dystrybucję prowadził Ośrodek Rozpowszechniania Wydawnictw Naukowych PAN w Warszawie. Niemalym zainteresowaniem NTP cieszyło się w środowisku naukowym Politechniki Wrocławskiej. Przekazywane było władzom Uczelni oraz instytutowym bibliotekom i ośrodkom informacji. W roku 1990, wskutek decyzji władz Uczelni, zaprzestano wydawania przeglądu. Numer 52, obejmujący prace za IV kwartał 1989 r., zamknął ponad dziesięcioletni okres istnienia tego wydawnictwa.

System SINT/NB dostarczał także informacji statystycznych obrazujących poziom badań naukowych Uczelni, poszczególnych jej jednostek oraz zatrudnionych w nich pracowników. Od 1975 r. przekazywana była na posiedzenia Senatu analiza dorobku naukowego pracowników, początkowo jako część „Informacji o stanie badań naukowych w Politechnice Wrocławskiej”, która w roku 1981 otrzymała, istniejący do dzisiaj, własny tytuł wydawniczy **„Analiza dorobku naukowego pracowników Politechniki Wrocławskiej do ... roku”**. W zamieszczonych tabelach wykazujących szczegółowo liczbowy dorobek indywidualnych osób, jak i w zbiorczych zestawieniach dla odpowiednich jednostek organizacyjnych oddających poziom ich osiągnięć badawczych odbija się kondycja naukowa Uczelni. Dlatego też „Analiza dorobku naukowego...” nieprzerwanie stanowi dla kadry zarządzającej cenne i pożądane źródło informacji.

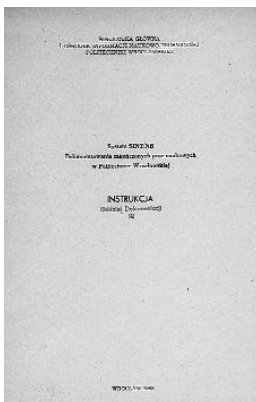
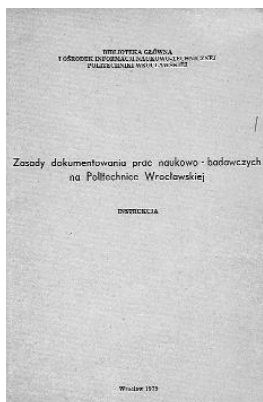
W 2003 r. materiał przekazywany na Senat został poszerzony o nowe opracowanie **„Analiza cytowań prac naukowych pracowników Politechniki Wrocławskiej za rok ...”** zawierające m.in. dane o cytowaniach wydziałów i ich jednostek, wykazy najczęściej cytowanych autorów i najczęściej cytowanych publikacji. Dane te zostały przygotowane na podstawie bazy Science Citation Index

Expanded. „Analiza cytowań...” dotycząca roku 2001 stanowiła kontynuację wydanego wcześniej obszernego raportu „Analiza cytowań prac naukowych Politechniki Wrocławskiej za lata 1971-2000” (Raport serii U nr 182).

„Analiza dorobku...” oraz „Analiza cytowań...” są wydawnictwami do użytku służbowego nie podlegającymi rozpowszechnianiu poza Uczelnię. Od 2003 r., w ramach szeroko zakrojonej komputeryzacji Uczelni, opracowania te są przygotowywane również w formie elektronicznej.

System o dorobku naukowym pracowników Politechniki Wrocławskiej dostarczający danych o wynikach prac badawczych opiera się na informacjach w postaci opisów prac publikowanych i niepublikowa-

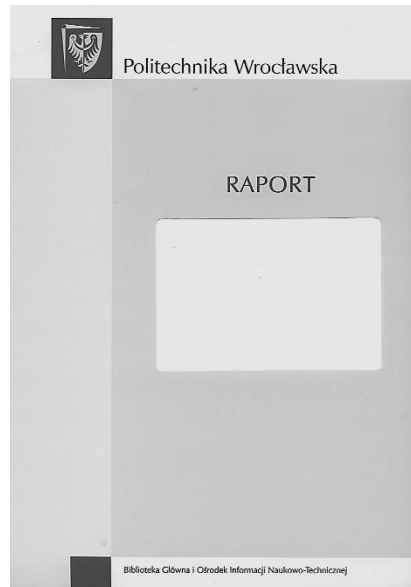
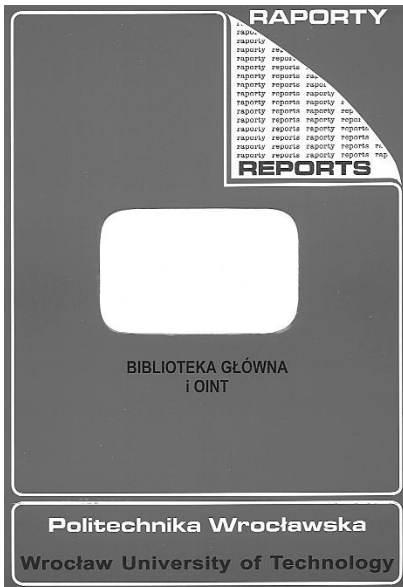
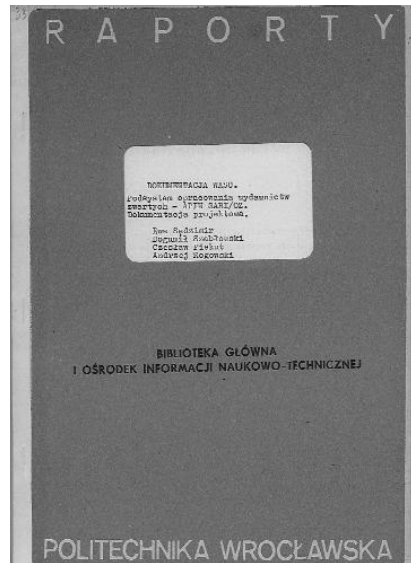
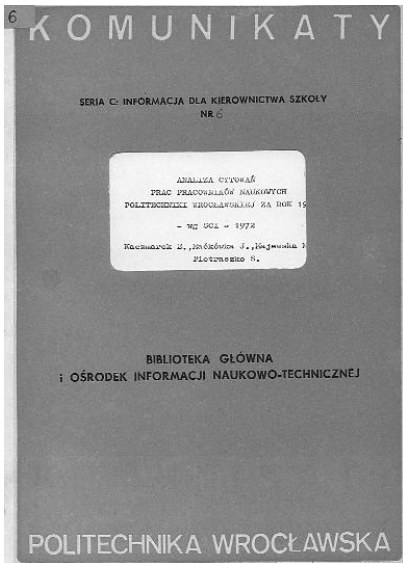
nych wykonywanych w jednostkach organizacyjnych Uczelni przez pracowników bibliotek. O jakości i kompletności bazy danych systemu decyduje w dużej mierze poprawność przygotowanych opisów. Pomocą w ich sporządzaniu służą, aktualizowane co pewien czas, instrukcje podające zasady tworzenia kart dokumentacyjnych stanowiących dokument wejściowy do systemu (od 2000 r. w postaci elektronicznej).

WŁASNA AKTYWNOŚĆ BADAWCZA

Intensywny rozwój Biblioteki po 1970 r. zmierzający do stworzenia nowoczesnej placówki, w której zarówno najnowsze osiągnięcia techniki, szczególnie elektronicznej, jak i nowatorskie rozwiązania w zakresie kształtowania warsztatu bibliotecznego znajdują właściwe zastosowanie, zdynamizował działalność piśmienniczą poszczególnych pracowników oraz całych zespołów badawczych. W roku 1972, na mocy Zarządzenia Rektora nr 3/39/74 z dnia 21.XI 1972 r., które objęło wszystkie jednostki organizacyjne Uczelni, również Biblioteka zaczęła wydawać, będące na prawach rękopisu, **„Komunikaty Biblioteki Głównej i OINT”**, odzwierciedlające jej ówczesne zainteresowania tematyczne. „Komunikaty...” wychodziły w czterech seriach:

- seria A: „Automatyzacja Bibliotek” – koncepcje oraz rozwiązania dotyczące zautomatyzowanych systemów biblioteczno-informacyjnych,
- seria B: „Informacja Tematyczna” – zestawienia literatury związane z poszczególnymi tematami badawczymi,
- seria C: „Informacja dla Kierownictwa Szkoły” – analizy i opracowania przygotowywane dla rektora, prorektorów i dyrektorów instytutów,
- seria D: „Problemy Informacji i Bibliotekoznawstwa” – ogólne prace z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej.

Na prawach rękopisu przygotowywane były także **„Raporty”** przedstawiające szeroki zakres prac związanych z automatyzowanymi systemami wdrażanymi w Bibliotece. Znalazły się tutaj m.in. projekty techniczne, opisy programów, dokumentacje operatorskie i eksploatacyjne.

Okładka Raportów Biblioteki Głównej obowiązująca w latach 1978-2005

Okładka Raportów Biblioteki Głównej obowiązująca po 2005 r.

Od 1978 r. *Komunikaty i Raporty* zostały zastąpione wychodzącymi do dzisiaj „**Raportami Biblioteki Głównej i OINT**”, pozostającymi nadal na prawach rękopisu. „Raporty...” wydawane są w następujących seriach:

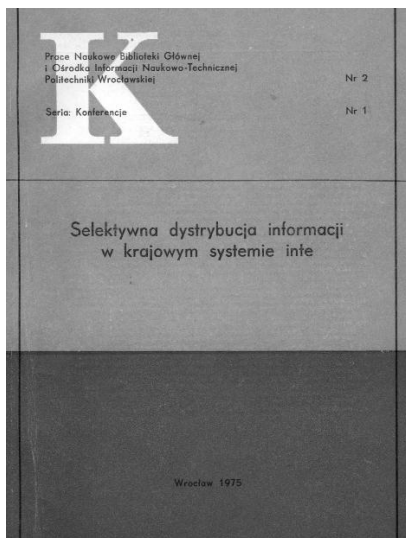
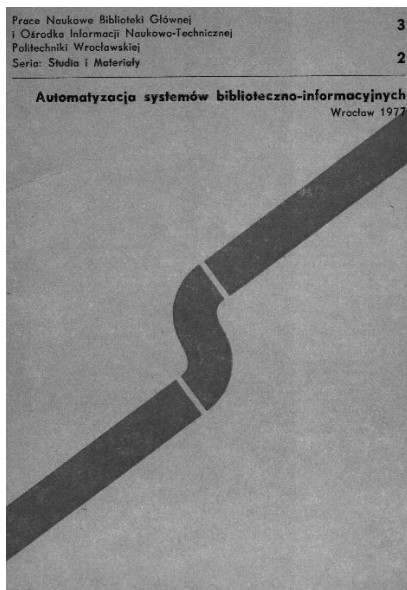
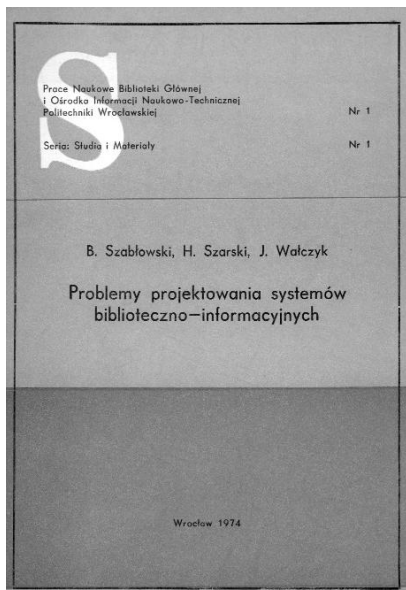
- seria PRE – preprinty – przeznaczona do przedstawiania oryginalnych wyników zakresu badań podstawowych i stosowanych (np. artykuły, referaty konferencyjne),
- seria SPR – sprawozdania – zawierająca sprawozdania z prac badawczych wykonywanych na zlecenie,
- seria U – usługowe – obejmująca prace nie mające charakteru naukowego (np. ekspertyzy, zestawienia tematyczne).

Prace wydane uprzednio jako „Komunikaty i Raporty Biblioteki Głównej i OINT” stanowiły nierzadko zawartość „Prac Naukowych Politechniki Wrocławskiej”³, które w odniesieniu do Biblioteki przyjęły nazwę „**Prace Naukowe Biblioteki Głównej i Ośrodka Informacji Naukowo-Technicznej**”.

Właśnie w „Pracach Naukowych...” znalazły swoje odbicie koncepcje i rozwiązania podejmowane w latach 70. w Bibliotece. W serii „Studia i Materiały”, rozpowszechnianej w całym kraju, powstały wówczas *Problemy projektowania systemów biblioteczno-informacyjnych* (1974 r.) zawierające takie tematy jak: *Wyprowadzanie danych bibliograficznych w kodzie maszyn cyfrowych serii Odra-1300* (B. Szablowski), *Koncepcja automatyzacji w Oddziale Udostępniania współczesnej Biblioteki* (H. Szarski), *Koncepcja katalogu rzeczowego w systemie APIN* (J. Wałczyk). Kolejnym opracowaniem była *Automatyzacja systemów biblioteczno-informacyjnych* (1977 r.), w którym znalazły się m.in. zagadnienia: *Optymalizacja selekcji wydawnictw ciągłych* (W. Wnuk), *Automatyczne wykrywanie i poprawianie błędów syntaktycznych w danych wejściowych w formacie APIN_MARC* (C. Piekut), *Struktura zapisów w podstawowych ba-*

³ „Prace Naukowe Politechniki Wrocławskiej” były reprezentacyjnym wydawnictwem Uczelni obsługującym liczące się publikowane formy wydawnicze: artykuły, referaty konferencyjne, prace doktorskie i habilitacyjne, a także opracowania powstałe jako rezultat współpracy z przemysłem. Odpowiadały im właściwe serie: „Studia i Materiały”, „Konferencje”, „Monografie”, „Przemysł”, „Współpraca”. Każdy zeszyt „Prac...” był monotematyczny.

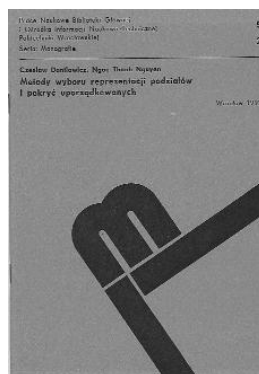
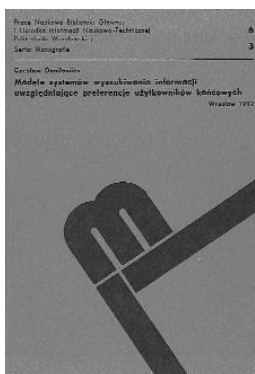
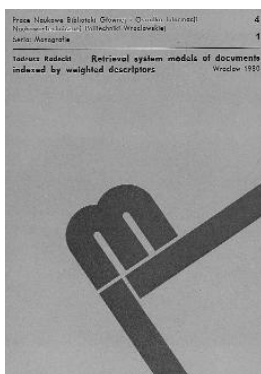
zach danych z zakresu informacji naukowo-technicznej (S. Bekisz, A. Rogowski, Z. Zajązkowski).

Zorganizowana w 1974 r. przez Bibliotekę Politechniki Wrocławskiej przy współdziałaniu CİNTE w Warszawie I krajowa konferencja, z udziałem gości zagranicznych, poświęcona selektywnej dystrybucji informacji w krajowym systemie INTE zaowocowała wydaniem w serii „Konferencje” materiałów zawierających wygłoszone referaty i komunikaty. Poruszały one m.in. takie tematy jak: SDI na tle innych form obsługi informacyjnej użytkowników (H. Pabisz, Ł. Talarczyk), badania INSPEC w zakresie selektywnego

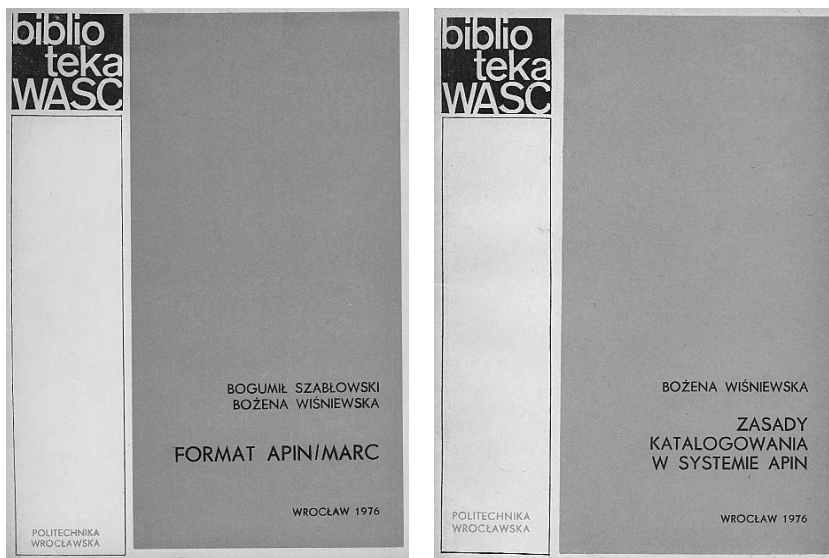
rozpowszechniania informacji (T. M. Aitchison), problemy selektywnej dystrybucji informacji w wielodyscyplinowej instytucji naukowej (C. Daniłowicz), planowanie i rozwój narodowego systemu informacji: usługi informacyjne a potrzeby użytkowników (J. Elliott-Patterson).

W problemy naukowe związane z systemami informacyjnymi wchodziły głęboko badania prowadzone w Bibliotece przez powołany do tych celów Zakład Systemów Informacyjnych (1972-1995). Obejmowały one w sposób interdyscyplinarny teorie oraz nowe technologie związane głównie z modelowaniem procesów informacyjnych czy systemami wyszukiwania informacji. Niektóre z wyników tych badań (prace doktorskie i habilitacyjne) zostały opublikowane w „Pracach Naukowych Biblioteki Głównej i Ośrodka Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej, seria Monografie”.

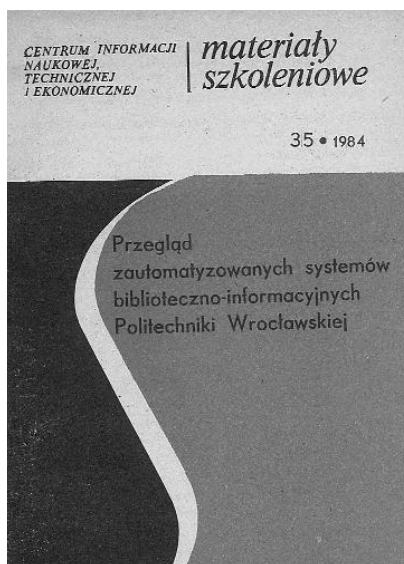
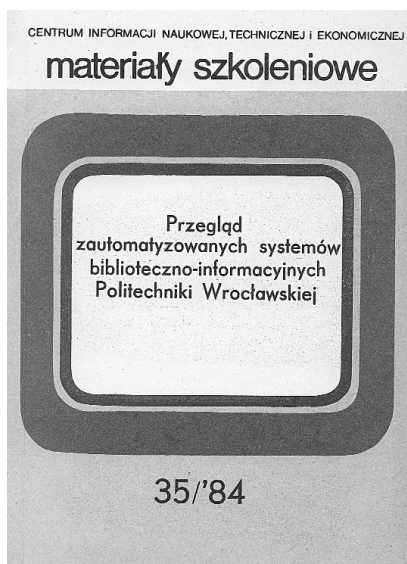
Szeroko zakrojony program komputeryzacji Biblioteki pociągał za sobą także działania o charakterze dydaktycznym wspomagające wprowadzanie nowoczesnych środków i metod oferowanych przez informatykę. Wydawana na Uczelni seria „Biblioteka WASC” posłużyła do edycji w formie skryptu opracowań dostarczających praktycznych pomocy związanych z wdrażaniem zautomatyzowanych systemów biblioteczno-informacyjnych. W 1976 r. ukazały się: *Format APIN/MARC* (B. Szablowski, B. Wiśniewska) oraz *Zasady katalogowania w systemie APIN* (B. Wiśniewska).

Konsekwentny proces komputeryzacji Biblioteki Politechniki Wrocławskiej oraz efektywne stosowanie zautomatyzowanych systemów

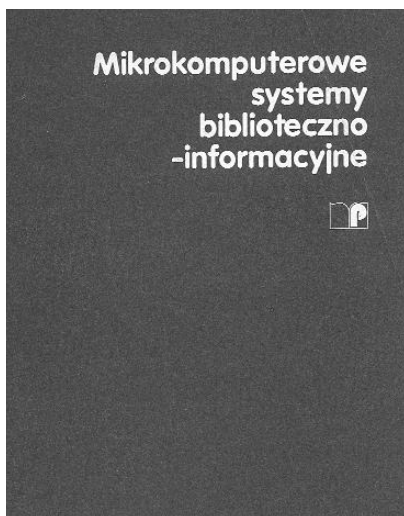

do działalności bibliotecznej i informacyjnej wzbudzały od samego początku ogromne zainteresowanie środowiska bibliotekarskiego w Polsce. Z inicjatywy Centrum Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej (CINTE) w Warszawie zostało w Bibliotece – z perspektywy ponad już dziesięcioletnich doświadczeń – przygotowane, a następnie wydane w 1984 r., właśnie przez CINTE, w serii „Materiały szkoleniowe” nr 35, opracowanie *Przegląd zautomatyzowanych systemów biblioteczno-informacyjnych Politechniki Wrocławskiej* (S. Bekisz, J. Dradrach, D. Głazek, C. Piekut, A. Rogowski, B. Szablowski, Z. Zajączkowski). Prezentowano w nim zaprojektowane, wdrożone i eksploatowane wówczas w Bibliotece systemy: Informacji o Pracach Naukowo-Badawczych – SINT/NB, Komputerowego Wspomagania Katalogowania Wydawnictw Zwartych – SABI/OZ, Selekttywnej Dystrybucji Informacji – SDI, Informacji Retrospektywnej – SIR, Wyszukiwania Informacji Bibliograficznej w Sieci Komputerowej – IDOL. O znaczeniu tego wydawnictwa mówi chociażby to, że w krótkim czasie miało ono swój dodruk.

O zautomatyzowanych systemach, ale opartych już na coraz bardziej dostępnym sprzęcie mikrokomputerowym, traktowało powstałe

w 1992 r. i wydane nakładem Politechniki Wrocławskiej, opracowanie *Mikrokomputerowe systemy biblioteczno-informacyjne* (K. Choroś, G. Karpowicz, A. Siemiński, J. Sobecki, B. Trawiński) pomyślane raczej jako szeroko zakrojony materiał dydaktyczny adresowany do różnych grup odbiorców: studentów, pracowników bibliotek, słuchaczy studiów podyplomowych itp. W jego spisie treści figurują przede wszystkim szczegółowe instrukcje laboratoryjne do ćwiczeń z zakresu m.in. rejestracji wypożyczeń, katalogowania wydawnictw ciągłych, wyszukiwania informacji z wykorzystaniem hipertekstu, gromadzenia i wyszukiwania informacji o literaturze beletrystycznej, wyszukiwania informacji z bazy problemów naukowych, automatyzacji lokalnej biblioteki.

REKLAMA – PROMOCJA

Kształtując swój wizerunek, Biblioteka dba także o materiały prezentujące ją zarówno całościowo, jak i eksponujące poszczególne jej usługi bądź wybrane fragmenty działalności.

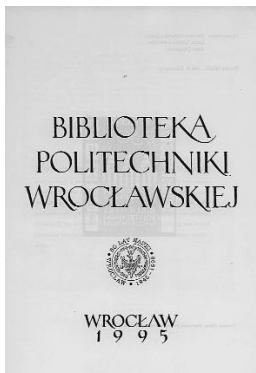
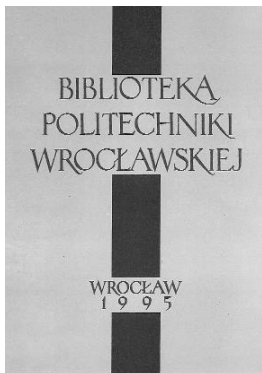
W dorobku wydawniczym Biblioteki osobną grupę materiałów stanowią wydawane w latach 1974-1988, niewielkie rozmiarowo informatory. Prezentowały w zwięzły sposób Bibliotekę, począwszy od tematyki gromadzonych zbiorów i form ich udostępniania, poprzez przedstawienie poszczególnych agend, prezentację komputerowych systemów funkcjonujących w Bibliotece, zapoznanie z działalnością naukowo-dydaktyczną czy instruktażową po wykazy bibliotek istniejących przy jednostkach organizacyjnych Uczelni.

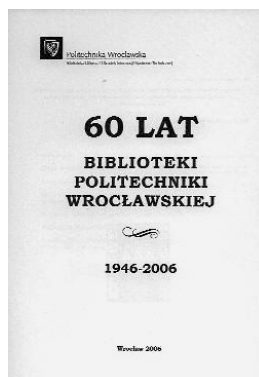
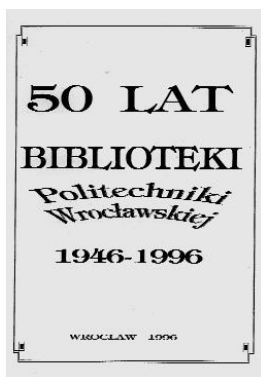
Z okazji jubileuszu 50-lecia nauki wrocławskiej został wydany, po raz pierwszy w kolorowej szacie graficznej, informator okolicznościowy o Bibliotece, w którym nacisk został położony przede wszystkim na usługi, jakie świadczy Biblioteka Politechniki Wrocławskiej na rzecz studentów i pracowników macierzystej Uczelni oraz na rolę, jaką pełni obok innych bibliotek wrocławskich w środowisku akademickim Dolnego Śląska.

Z nastawieniem na informacyjną użyteczność wzbogaconą o obszerny materiał ilustracyjny został przygotowany do edycji w 2004 r. kolejny informator o Bibliotece. Ograniczono się w nim do niezbędnych zapisów dotyczących głównie zbiorów, katalogów, bieżących usług i agend je świadczących, struktury systemu biblioteczno-infor-

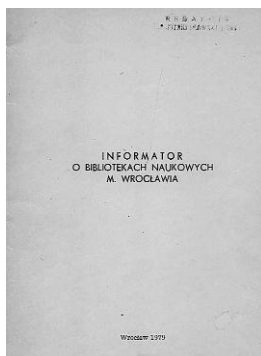
macyjnego Politechniki Wrocławskiej. Obecne wymogi graficzne przy wydawaniu tego typu materiałów spowodowały przekazanie informatora do profesjonalnego studia projektowego, które nadało mu odpowiedni styl i wzbogaciło atrakcyjną szatą kolorystyczną.

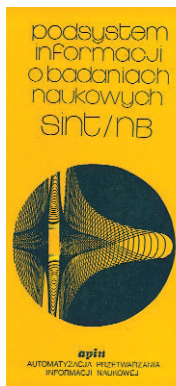
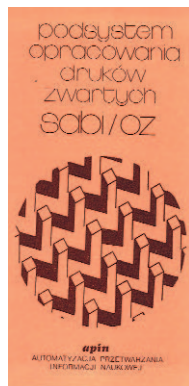
Jubileusze Biblioteki Politechniki Wrocławskiej, począwszy od uroczystości obchodzonego 50-lecia w 1996 r. stały się wydawniczym pretekstem do edycji, co pięć lat, okolicznościowego opracowania zawierającego: kalendarium najważniejszych wydarzeń z historii Biblioteki, tablice przedstawiające wszystkich dyrektorów, kadre kierowniczą Biblioteki Głównej oraz pozostałych bibliotek działających na Uczelni, wykaz pracowników całego systemu biblioteczno-informacyjnego, zatrudnionych powyżej jednego roku, a także aktualną strukturę Biblioteki.

Wychodząc poza macierzyste środowisko, Biblioteka Politechniki Wrocławskiej podejmowała się opracowywania i wydawania co pewien okres, z inicjatywy Kolegium Dyrektorów Bibliotek Naukowych Wrocławia, informatora obejmującego inne biblioteki działające na terenie tak silnego i prężnego ośrodka akademickiego, jakim jest Wrocław. Na podstawie materiałów dostarczanych przez zainteresowane podmioty, przeważnie biblioteki szkół wyższych, przygotowywano obszerny materiał zawierający treści charakteryzujące i określające specyfikę danej placówki, a mianowicie: zakres tematyczny i wielkość zbiorów, rodzaje katalogów, usługi biblioteczno-informacyjne, godziny otwarcia biblioteki, dane na temat poszczególnych oddziałów i agend oraz bibliotek funkcjonujących w ramach jednostek organizacyjnych konkretnej uczelni.

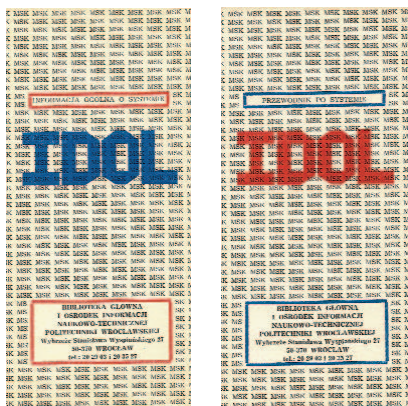

Zasoby wydawnicze Biblioteki Politechniki Wrocławskiej zawsze uzupełniały dodatkowo ukazujące się ulotki, które w latach intensywnego rozwoju komputeryzacji w Bibliotece przekazywały podstawową wiedzę na temat aktualnie zaprojektowanych modułów, szczególnie tych działających w systemie APIN.

Do retrospektywnych poszukiwań literaturowych w 1985 r. przygotowano system IDOL (Informacja o Dokumentach w trybie On-Line). Był to system dialogowego dostępu do bazy danych zawierającej opisy artykułów, książek, materiałów konferencyjnych itp. Wydana na temat systemu dwuczęściowa ulotka zawierała dodatkowo formularze zlecające wykonanie wyszukiwania.

Do dzisiaj ulotki, z uwagi na swoją krótką formę, łatwość aktualizacji, a także obecnie ze względu na możliwości szybkiego i do-
 różnego druku w miarę bieżącego zapotrzebowania (kursy szkoleniowe, wszelkiego rodzaju wizyty gości indywidualnych, jak i większych grup itp.), stanowią pierwszą i podstawową informację o Bibliotece.

Politechnika Wroclawska

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
I OŚRODEK INFORMACJI NAUKOWO-TECHNICZNEJ

Wrocław 1007

POLITECHNIKA WROCLAWSKA

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
I OŚRODEK INFORMACJI NAUKOWO-TECHNICZNEJ

Wrocław 1007

POLITECHNIKA WROCLAWSKA

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
I OŚRODEK INFORMACJI NAUKOWO-TECHNICZNEJ

Wrocław 1007

Wrocław University of Technology

MAIN LIBRARY
and Scientific Information Centre

Address:
Wydział Wydziałowski 27
50-370 Wrocław (Bulding A-1)
Tel.: (0048-71) 320-37-07, 320-23-55, 320-23-31
Fax: (0048-71) 320-29-80
E-mail: BG@pwr.wroc.pl
<http://www.bg.pwr.wroc.pl>

Politechnika Wroclawska

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
I OŚRODEK INFORMACJI NAUKOWO-TECHNICZNEJ

KATALOGI

Wydział Wydziałowski 27
50-370 Wrocław

Politechnika Wroclawska

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
I OŚRODEK INFORMACJI NAUKOWO-TECHNICZNEJ

INFORMACJA NAUKOWA

Wydział Wydziałowski 27
50-370 Wrocław

Politechnika Wroclawska

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
I OŚRODEK INFORMACJI NAUKOWO-TECHNICZNEJ

INTERNET W BIBLIOTECZE

Wydział Wydziałowski 27
50-370 Wrocław

Politechnika Wroclawska

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
I OŚRODEK INFORMACJI NAUKOWO-TECHNICZNEJ

CZASOPISMA ELEKTRONICZNE

Wydział Wydziałowski 27
50-370 Wrocław

Politechnika Wroclawska

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
I OŚRODEK INFORMACJI NAUKOWO-TECHNICZNEJ

KSIĄŻKI ELEKTRONICZNE

Wydział Wydziałowski 27
50-370 Wrocław

PODSUMOWANIE

Działalność wydawnicza w dalszym ciągu stanowi jedną z ważnych form aktywności Biblioteki. Nadal ukazują się wydawnictwa mające kilkudziesięcioletnią tradycję i ugruntowaną już pozycję, takie jak: „Informator dla studentów...”, „Bibliografia...” czy „Analiza dorobku naukowego pracowników Politechniki Wrocławskiej...”. W miarę aktualnych potrzeb pojawiają się nowe, np. „Analiza cyto-
wań pracowników Politechniki Wrocławskiej”. Organizowane nieprzerwanie od 1985 r. ogólnopolskie kursy szkoleniowe dla szeroko rozumianego środowiska bibliotekarskiego w kraju są szczególną okazją do prezentacji Biblioteki również przez włączanie własnych opracowań informacyjnych do materiałów szkoleniowych przekazywanych uczestnikom. Coroczny udział Biblioteki w środowiskowych przedsięwzięciach, takich jak: Dolnośląski Festiwal Nauki, Dolnośląskie Targi Edukacyjne TARED czy organizacja licznych wystaw i ekspozycji, pociągają za sobą konieczność przygotowywania materiałów informacyjnych nie tylko na wysokim poziomie merytorycznym, ale również atrakcyjnych wydawniczo.

Regina Rohleder

Biblioteka Główna i OINT
Politechniki Wrocławskiej

*Why cannot we write the entire 24 volumes of the
Encyclopedia Britannica on the head of a pin?*

*Dlaczego nie możemy zmieścić 24-tomowej
Encyklopedii Britannica na lebku od szpilki?*

Richard P. Feynman
American Physical Society – California
Institute of Technology (Caltech), 1959

ZBIORY POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ W DOLNOŚLĄSKIEJ BIBLIOTECE CYFROWEJ

Rozwój technologii teleinformatycznych spowodował wzrost zainteresowania tworzeniem bibliotek cyfrowych z dostępem on-line. Aby sprostać zarówno oczekiwaniom użytkowników jak i potrzebom ochrony cennych zasobów bibliotecznych wdrożono zagraniczne oraz krajowe projekty digitalizacji i sieciowego rozpowszechniania zbiorów. Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa (DBC) rozwijała się w kilku etapach. Wraz z przyłączaniem się kolejnych bibliotek zwiększała się liczba kolekcji DBC. Zasoby cyfrowe Politechniki Wrocławskiej przeznaczono przede wszystkim dla studentów i pracowników Uczelni. DBC zbudowano na platformie dLibra zaopatrzonej w bogaty mechanizm wyszukiwania rozproszonego oraz przyjazne interfejsy użytkownika, redaktora i administratora. Dostęp do dokumentów cyfrowych opisanych za pomocą metadanych zapewniono poprzez protokół OAI-PMH. Podjęto współpracę w ramach Konsor-

cjum DBC oraz Universal Library – Poland z Carnegie Mellon University.

Wykład wygłoszony w 1959 r. przez wybitnego fizyka Richarda P. Feynmana potwierdza fakt, że pojęcie miniaturyzacji intrygowało naukowców od dawna. Początek XX w. przyniósł wielkie odkrycia w dziedzinie mechaniki kwantowej. W latach 80. zarysował się kolejny nurt miniaturyzacji. Powstał nowy dział nauki – nanotechnologia¹, zajmujący się budową automatów na poziomie atomowym. Naukowcy do rozwiązywania skomplikowanych zadań matematycznych potrzebowali skutecznych urządzeń liczących, co zapoczątkowało erę informatyki. Wprawdzie pierwsze liczydło powstało już w Babilonii 3000 lat p.n.e., lecz za pierwszą maszynę liczącą uznano urządzenie zbudowane w 1939 r., które wprawdzie nie było programowalne, ale zastosowano w nim już system dwójkowy. Jednak w pełni elektroniczny komputer ENIAC (Electronic Numerical Interpreter And Calculator)² zbudowano 4 lata później. Ekspansja komputerów osobistych miała miejsce w latach 80. ubiegłego wieku. Przełom w komunikacji międzyludzkiej dokonał się, kiedy komputery połączono w systemy sieciowe i zastosowano hipertekst. Proces informatyzacji objawiał się powszechnym dostępem do komputerów w różnych dziedzinach życia. Nowoczesne technologie znalazły szczególne zastosowanie w rozwoju nauki i rozpowszechnianiu wiedzy.

Cała ludzka wiedza może być zapisana za pomocą bitu (jednostki informacji), który przyjmuje jedną z dwóch wartości **1** lub **0** (prawda lub fałsz). Komputer przetwarza informacje zapisane za pomocą bajtów zapisanych jako sekwencja ośmiu bitów. Można powiedzieć, że w świecie materialnym krążą atomy, natomiast przestrzeń wirtualna „wypełniona jest bitami”. Informację w postaci bajtów gromadzi się na nośnikach cyfrowych i odczytuje za pomocą urządzeń elektronicznych. W pamięci komputerowej przechowywane są

¹ E. Regis, *Nanotechnologia – narodziny nowej nauki, czyli świat cząsteczka po cząsteczce*, Warszawa 2001.

² *Historia informatyki* [on-line, dostęp 12 września 2006], <http://www.historia.informatyki.friko.pl/>

informacje tekstowe, hipertekstowe, graficzne, dźwiękowe, multimedialne i inne. Zapis cyfrowy uzupełnia lub całkowicie eliminuje drukowany papier, coraz częściej pamięci cyfrowe zastępują inne nośniki informacji, ułatwiając jej rozpowszechnianie w sieciach komputerowych. Zasoby wiadomości zgromadzone w bibliotekach docierają do użytkownika w postaci wirtualnej. Nowoczesna biblioteka hybrydowa oferuje różnorodne formy dostępu do wiedzy. Obok bezpośredniego kontaktu z materiałami drukowanymi czytelnik ma również dostęp do elektronicznych źródeł (czasopism, książek, baz danych, stron wirtualnych), a zawdzięcza to dynamicznemu rozwojowi technik teleinformatycznych.

Kopiowanie dokumentów, początkowo za pomocą technik fotograficznych następnie cyfrowych, miało na celu przede wszystkim ochronę i archiwizację dziedzictwa kulturowego wielu pokoleń. Rozwój komputeryzacji stworzył możliwości nie tylko dla gromadzenia, ale także szerokiego udostępniania wiedzy w sieciach rozległych.

BIBLIOTEKI CYFROWE NA ŚWIECIE I W KRAJU

Pierwsze projekty bibliotek cyfrowych zrealizowano pod koniec ubiegłego stulecia. Projekt Gutenberg³ zakładał zeskanowanie i elektroniczne udostępnianie najciekawszej literatury światowej ponad 70-letniej – nie chronionej już prawami autorskimi. Podobnie Projekt Runeberg⁴ miał na celu udostępnienie wersji cyfrowej klasyki literatury skandynawskiej. W Memory of the Word Programme⁵ zdigitalizowano najcenniejsze dokumenty dziedzictwa kulturowego. Konsorcjum World eBook Library⁶ realizowało rozpowszechnianie nie tylko elektronicznych książek, ale także zasobów multimedialnych w postaci filmów, muzyki i fotografii.

³ *Project Gutenberg* [on-line, dostęp 12 września 2006], <http://www.gutenberg.org>

⁴ *Welcome to Project Runeberg* [on-line, dostęp 12 września 2006], <http://www.runeberg.org>

⁵ *Memory of the World* [on-line, dostęp 12 września 2006], http://www.unesco.org/webworld/mdm/index_2.html

⁶ *World Public Library* [on-line, dostęp 12 września 2006], <http://www.public-library.net/>

Jednym z pierwszych polskich projektów zasługujących na uwagę była digitalizacja skryptów Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, obecnie Akademska Biblioteka Cyfrowa⁷. Regionalna Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa⁸, wykorzystująca oprogramowanie dLibra, stała się wzorcem do naśladowania dla tworzących się bibliotek cyfrowych w kraju. Portal Akademska Biblioteka Internetowa⁹, udostępniający współczesne dokumenty multimedialne, został przygotowany przez Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Ciekawą inicjatywą Politechniki Gdańskiej była Wirtualna Biblioteka Sieci Semantycznej¹⁰, gdzie zastosowano wyszukiwanie kontekstowe. W Uniwersytecie Gdańskim, w ramach projektu UNESCO, przygotowano witrynę Wirtualna Biblioteka Literatury Polskiej¹¹, zawierającą klasykę literatury. W Bibliotece Wirtualnej ICM¹² udostępniono bazy danych oferowane przez firmy komercyjne. W latach 2005-2006 kilkanaście bibliotek akademickich i regionalnych wdrożyło rozwiązanie zastosowane w Wielkopolskiej Bibliotece Cyfrowej. Jak widać w wymienionych przykładach, stosowano różne formy prezentacji w sieciach rozległych zależnie od charakteru lub rodzaju demonstrowanych zbiorów. Coraz więcej bibliotek za granicą i w kraju zajmuje się projektowaniem i budową zbiorów wirtualnych.

⁷ *Akademska Biblioteka Cyfrowa* [on-line, dostęp 12 września 2006], <http://www.abc.agh.edu.pl/>

⁸ *Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa* [on-line, dostęp 12 września 2006], <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra>

⁹ *Akademska Biblioteka Internetowa* [on-line, dostęp 12 września 2006], <http://www.abi.amu.edu.pl/>

¹⁰ *Wirtualna Biblioteka Sieci Semantycznej Politechniki Gdańskiej* [on-line, dostęp 12 września 2006], <http://www.wbss.pg.gda.pl/>

¹¹ *Biblioteka Literatury Polskiej w Internecie* [on-line, dostęp 12 września 2006], <http://www.univ.gda.pl/~literat/>

¹² *Biblioteka Wirtualna* [on-line, dostęp 12 września 2006], <http://www.vls.icm.edu.pl/>

TWORZENIE ZASOBÓW CYFROWYCH POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ W DOLNOŚLĄSKIEJ BIBLIOTECE CYFROWEJ

Jako nadrzędny cel utworzenia biblioteki cyfrowej uznano prezentację dorobku naukowego pracowników Uczelni i wsparcie procesów dydaktycznych w celu umożliwienia zdalnego nauczania¹³. W sposób naturalny wiąże się to z inicjatywą utworzenia portalu zdalnej edukacji ePORTAL¹⁴ w Politechnice Wrocławskiej.

Przed przystąpieniem do tworzenia cyfrowych zbiorów Politechniki Wrocławskiej określono założenia do projektu, formułując pytania:

- kim będą użytkownicy naszej wirtualnej kolekcji?
- jakiego typu zbiory posiadamy?
- jakie przyjmujemy kryteria selekcji zbiorów?

Biblioteka akademicka spełniająca zadania usługowe, dydaktyczne i naukowe winna zapewnić studentom i pracownikom naukowo-dydaktycznym dostęp do wiedzy o najnowszych technologiach i zdobyczach nauki. Dlatego też, z myślą o studentach i pracownikach przygotowano cyfrową kolekcję, udostępniając zdigitalizowany zbiór użytkownikom Internetu. Szerokie spektrum gromadzonych w bibliotece typów zbiorów (książki, czasopisma, wydawnictwa informacyjne, komputerowe bazy danych, zbiory specjalne) reprezentuje nie tylko dziedziny wiedzy uznawane za nauki podstawowe (matematyka, fizyka, chemia), ale i inne, opisane w literaturze informatycznej, technicznej, ekonomicznej, prawnej, społecznej, socjologicznej oraz pomocniczej do nauki języków obcych.

Jako materiały nieodzwonne do realizacji zadań dydaktycznych i badań naukowych uznano podręczniki, skrypty, monografie i prace doktorskie. Ze względu na cel projektu najwyższy priorytet przyzna-

¹³ R. Rohleder, *Udział akademickich bibliotek internetowych w procesie dydaktycznym. Seminarium: Nowe media w edukacji: osiągnięcia pracowników Politechniki Wrocławskiej w zakresie nauczania z wykorzystaniem nowych mediów* [on-line], Wrocław 2005 [dostęp 12 września 2006], <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/docmetadata?id=964&from=pubstats>

¹⁴ *ePortal* [on-line, dostęp 12 września 2006], <http://www.eportal.ac.pwr.wroc.pl/>

no pracom autorów będących pracownikami Uczelni, wydawanym przez Oficynę Wydawniczą Politechniki, oraz rozprawom doktorskim. Rozpowszechnianie współczesnych zbiorów wymagało oczywiście uzyskania zgody autorów. Dalszy rozwój kolekcji cyfrowej w zakresie współczesnej literatury naukowej zależy w dużym stopniu od przychylnego stanowiska twórców wyrażających zgodę na udostępnianie sieciowe swoich prac. Ze zbiorów niewymagających akceptacji autora na sieciowe udostępnianie wyselekcjonowano zbiór dotyczący nauk technicznych, materiały związane z Dolnym Śląskiem oraz pozycje z Narodowego Zasobu Bibliotecznego. Zadbano, aby prezentowane zbiory były wiarygodne, a ich prezentacja zgodna z obowiązującym prawem.

Oprócz aspektów prawnych duże wyzwanie stanowią także problemy organizacyjne i technologiczne¹⁵. Biblioteka cyfrowa, podobnie jak tradycyjna, zajmuje się gromadzeniem, opracowywaniem i udostępnianiem zbiorów. W realizacji biblioteki cyfrowej¹⁶ Politechniki Wrocławskiej można wyróżnić trzy fazy rozwoju. Elektroniczne zbiory Biblioteki Politechniki Wrocławskiej zaprezentowano w Internecie po raz pierwszy w kwietniu 2004 r., po dwóch latach przygotowań. Udostępniono wówczas kilka tytułów cyfrowych książek. Zbiory te umieszczono w module „e-książki” na stronie internetowej Biblioteki Głównej¹⁷, gdzie znalazły się także komercyjne zasoby. Serwisy Safari i Knovel przeznaczono wyłącznie dla pracowników i studentów naszej Uczelni. Wszystkim użytkownikom sieci zapewniono dostęp do cyfrowych zasobów polskich bibliotek, a także informacje umożliwiające dostęp

¹⁵ R. Rohleder, *Koncepcje tworzenia elektronicznych bibliotek wirtualnych – od biblioteki tradycyjnej do cyfrowej. Konferencja: Internet w bibliotekach II: łączność, współpraca, digitalizacja* [on-line], Wrocław 2003 [dostęp 12 września 2006], <http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/iwb2/rohleder.php>

¹⁶ R. Rohleder, *Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa – etapy rozwoju. II Warsztaty Biblioteki cyfrowe* [on-line], Poznań 2005 [dostęp 12 września 2006], <http://dlibra.pscn.pl/biblioteka/dlibra/docmetadata?id=103&from=editionindex&from=-3search&dirids=5>

¹⁷ *Politechnika Wroclawska. Biblioteka Główna i Ośrodek Informacji Naukowo-Technicznej* [on-line, dostęp 12 września 2006], <http://www.bg.pwr.wroc.pl/>

do innych zasobów internetowych oferujących książki w pełnym tekście. Pół roku później, w listopadzie 2004 r., miejsce wykazu elektronicznych dokumentów zajęła Biblioteka Cyfrowa Politechniki Wrocławskiej. W Bibliotece wdrożono system do tworzenia i obsługi bibliotek cyfrowych z przyjaznym interfejsem oraz bogatym mechanizmem wyszukiwawczym.

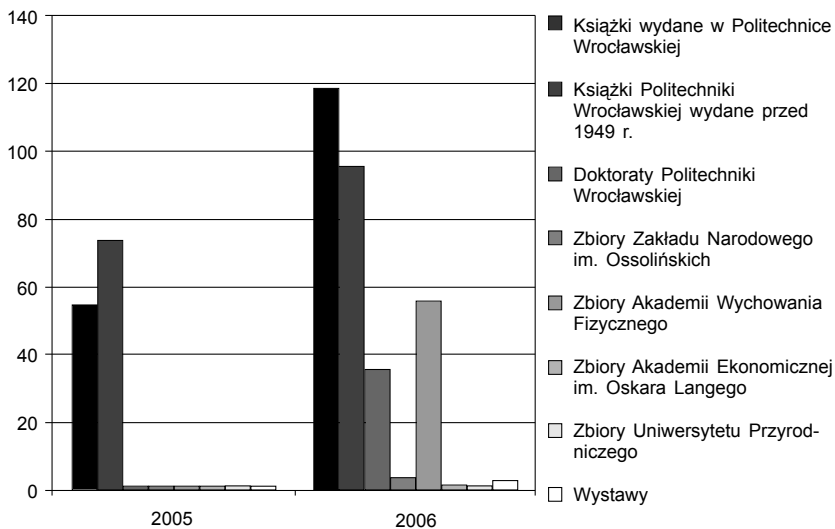
Wspólna inicjatywa Politechniki Wrocławskiej i Zakładu Narodowego im. Ossolińskich (ZNiO) przyczyniła się do powstania Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej (DBC)¹⁸, o zasięgu regionalnym, w październiku 2005 r. Politechnikę Wrocławską reprezentują Biblioteka Główna i OINT oraz Wrocławskie Centrum Sieciowo-Superkomputerowe (WCSS). Biblioteka ZNiO od dawna zajmowała się zabezpieczaniem zbiorów, stosując techniki fotograficzne i wykonując kopie cyfrowe swoich unikatowych dokumentów z dziedziny kultury i historii Polski. Do DBC przystąpiły także biblioteki Akademii Wychowania Fizycznego, Akademii Ekonomicznej im. O. Langego oraz Uniwersytetu Przyrodniczego. Ta otwarta inicjatywa daje nadzieje, że wkrótce także inne biblioteki Dolnego Śląska umieszczą swoje zbiory w DBC.

Dużym atutem w działalności biblioteki wirtualnej jest współpraca bibliotek z WCSS, gdzie znajduje się regionalny serwer dLibry. Informatycy zarządzają sprzętem i oprogramowaniem, natomiast bibliotekarze zdalnie napełniają bazę biblioteki cyfrowej zawierającą następujące kolekcje:

- zbiory Politechniki Wrocławskiej,
- zbiory Zakładu Narodowego im. Ossolińskich,
- zbiory Akademii Wychowania Fizycznego,
- zbiory Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego,
- zbiory Uniwersytetu Przyrodniczego (d. Akademii Rolniczej) oraz dodatkowo Wystawy.

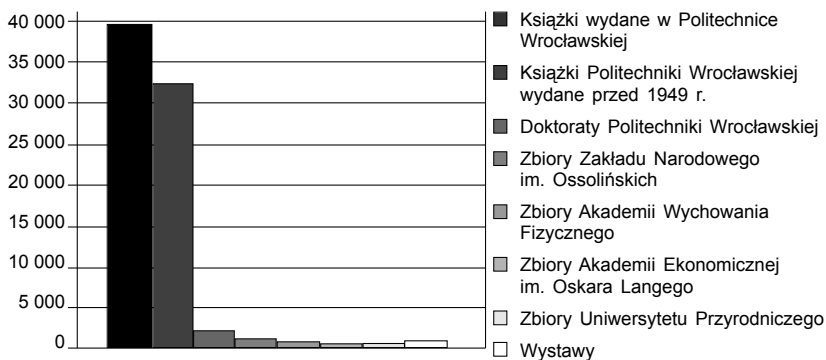
¹⁸ *Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa* [on-line, dostęp 12 września 2006], <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra>

Na poniższym wykresie przedstawiono udostępnione publikacje w latach 2005-2006, wg kolekcji.

Udostępnione publikacje wg kolekcji

Najczęściej wyświetlane są publikacje w kolekcjach – książki Politechniki Wrocławskiej, które znajdują się w sieci internetowej od 2004 r. Na wykresie zaprezentowano liczbę wyświetleń treści publikacji na koniec roku akademickiego 2005/2006.

Wyświetlone publikacje

ZBIORY CYFROWE

Kopiowanie zbiorów do postaci cyfrowej i prezentowanie za pomocą urządzeń elektronicznych wiąże się ze złożonym procesem technologicznym¹⁹. Problem transformacji dokumentów drukowanych do formy cyfrowej można rozwiązać w dwojaki sposób – dokonując zakupu sprzętu do digitalizacji albo zlecając zadanie firmie specjalizującej się w cyfryzacji książek. W DBC zastosowano oba rozwiązania, chociaż należy przyznać, że zarówno „outsourcing” jak i zakup własnego sprzętu posiada zalety i wady.

Cyfrowe zbiory otrzymuje się w wyniku digitalizacji materiałów drukowanych (lub fotograficznych) albo jako zbiory źródłowe utworzone w postaci elektronicznej. W DBC przyjęto zasadę, że materiały digitalizowane prezentowane są w formacie DjVu, natomiast dokumenty tworzone w postaci elektronicznej w formacie PDF. Dla części dokumentów zastosowano także format HTML. Formaty te zapewniają niewielkie rozmiary plików o dobrej jakości, są najbardziej optymalne do prezentacji internetowych. Względy organizacyjne i technologiczne nie pozwoliły dotychczas na zeskanowanie metodą OCR (Optical Character Recognition) pełnych tekstów dokumentów zebranych w DBC. Ograniczono się do spisów treści, ułatwiając czytelnikowi nawigację po książkach.

PLATFORMA DLIBRA

Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe w porozumieniu z Poznańską Fundacją Bibliotek Naukowych stworzyło dla Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej (WBC) platformę programową dLibra²⁰, stanowiącą kompletne narzędzie do budowy bibliotek cyfrowych. Biblioteka Cyfrowa Politechniki Wrocławskiej jako pierwsza po WBC zastosowała dLibrę, tym samym dowodząc uniwersalności

¹⁹ R. Rohleder, S. Darowna, *Projekt biblioteki cyfrowej – etapy realizacji. II Seminarium Gromadzenie zbiorów – sztuka wyboru* [on-line], Wrocław 2005 [dostęp 12 września 2006], http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/grom2/rohleder_darowna.php

²⁰ M. Werla, *Podręcznik administratora środowiska dLibra w wersji 2.2* [on-line], Poznań 2006 [dostęp 12 września 2006], <http://www.dlibra.psn.pl/biblioteka/dlibra/docmetadata?id=86&from=editionindex&from=-3search&dirids=4>

tego systemu. W latach 2005 i 2006 powstały kolejne biblioteki wykorzystujące to oprogramowanie.

Przejrzystość i wygodę w pracy z dLibrą zapewniają moduły Administratora, Redaktora i Użytkownika²¹. Dokumenty w dLibrze gromadzone są w hierarchicznej strukturze katalogów niewidocznej dla czytelnika. Użytkownik ma dostęp do kolekcji i podkolekcji za pośrednictwem strony internetowej.

WYSZUKIWANIE LITERATURY

Do opisu bibliograficznego zastosowano schemat Dublin Core (Dublin Core Metadata Element Set), powszechnie stosowany dla dokumentów elektronicznych. Staranny opis metadanowy przyczynia się do lepszego wyszukiwania dokumentów. Dzięki umieszczeniu DBC na liście instytucji dostępnych przez protokół OAI-PMH (Open Archives Initiative – Protocol for Metadata Harvesting)²² zapewniono dostęp do cyfrowych zbiorów bibliotecznych także poprzez popularne wyszukiwarki internetowe (np. Google).

W dLibrze umożliwiono rozproszone wyszukiwanie we wszystkich bibliotekach jednocześnie. Oznacza to, że z dowolnej strony internetowej biblioteki cyfrowej dLibra można dotrzeć do wyszukiwanej publikacji bez konieczności wybierania strony domowej biblioteki, w której ta publikacja się znajduje. Zadbano także o relację między elektronicznym katalogiem bibliotecznym i zasobami cyfrowymi w pełnym tekście. Centralny katalog ALEPH Biblioteki Politechniki Wrocławskiej gromadzi informacje o kolekcji cyfrowej i odsyła użytkownika do książki elektronicznej (w pełnym tekście) w dowolnej bibliotece systemu dLibra.

²¹ T. Parkoła, *Podręcznik użytkownika środowiska dLibra w wersji 2.2* [on-line], Poznań 2006 [dostęp 12 września 2006], <http://dlibra.psnc.pl/biblioteka/dlibra/docmetadata?id=25&from=editionindex&from=-3search&dirids=4>

²² M. Heliński, C. Mazurek, T. Parkoła, M. Werla, *Biblioteka cyfrowa jako otwarte, internetowe repozytorium publikacji. III Konferencja Internet w bibliotekach III. Zasoby elektroniczne: podaż i popyt* [on-line], Poznań 2005 [dostęp 12 września 2006], <http://dlibra.psnc.pl/biblioteka/dlibra/docmetadata?id=16&from=editionindex&from=-3search&dirids=3>

WSPÓLPRACA DBC Z KRAJOWYMI I ZAGRANICZNYMI BIBLIOTEKAMI CYFROWYMI

Istotną sprawą jest ustalenie standardów technologicznych w budowaniu cyfrowego zasobu. Nadzieję na rozwiązanie tego problemu daje inicjatywa Konsorcjum Polskich Bibliotek Cyfrowych. Jednym z ważniejszych zadań Konsorcjum ma być ustalenie standardów do tworzenia zasobów cyfrowych.

Dotychczas zbiór cyfrowy DBC liczy niewiele ponad 350 pozycji. Niemniej jednak mało bibliotek cyfrowych w kraju posiada tak znaczną liczbę zbiorów współczesnych (około 180). Czynione są starania, aby powiększyć zasób zdigitalizowanych materiałów bibliotecznych. Wzrost liczby prezentowanych dokumentów zapewni podpisana umowa outsourcingowa na digitalizację zbiorów oraz udział w amerykańskim programie Universal Library – Poland²³. Biblioteki uczestniczące w tym programie otrzymały profesjonalne urządzenia przeznaczone do skanowania książek i zobowiązały się do intensywnej digitalizacji zbiorów.

PODSUMOWANIE

Zmieniają się sposoby dostępu czytelników do zbiorów bibliotecznych. Jedynym warunkiem koniecznym do spełnienia, aby można było odwiedzać wirtualne biblioteki, jest dostęp do Internetu, którego koszty wciąż są wysokie. Bariere dla użytkowników stanowi także brak przyzwyczajenia czytania obszernych tekstów na ekranie monitora.

Z drugiej strony biblioteka cyfrowa eliminuje potrzebę powielania egzemplarzy, daje możliwość jednoczesnego dostępu wielu użytkowników do cyfrowej książki. Wygodne przeszukiwanie katalogów, interaktywny dostęp do obszernych i uporządkowanych zasobów informacji oraz pobieranie plików bez straty jakości są niewątpliwymi zaletami bibliotek cyfrowych. Poza tym biblioteka elektroniczna „obsługuje” użytkowników 7 dni w tygodniu i 24 godziny na dobę.

²³ *The Universal Library* [on-line, dostęp 12 września 2006], <http://www.ulib.org/html/index.html>

Tworzenie biblioteki cyfrowej związane jest z rozwiązywaniem problemów organizacyjnych i dylematów prawnych. Trudności technologiczne, w tym skanowanie, OCR oraz konwersja plików są zabiegami pracochłonnymi i kosztownymi, niemniej jednak koniecznymi w bibliotece XXI w.

Jadwiga Wojtczak
Biblioteka Główna i OiNT
Politechniki Wrocławskiej

EWOLUCJA KOMPUTEROWEGO SYSTEMU BIBLIOTECZNO-WYSZUKIWAWCZEGO W BIBLIOTECE POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ

WPROWADZENIE

Komputeryzacja biblioteki to proces bardzo skomplikowany i pracochłonny. Zwłaszcza jego początki, które przypadają na lata 70. ubiegłego stulecia i które obciążone były dodatkowo zmaganiem z pierwszymi komputerami dostępnymi na rynku polskim. W tym okresie nie była skomputeryzowana ani jedna biblioteka w Polsce, co więcej komputery nie były wtedy używane do żadnych, nawet najdrobniejszych prac w bibliotece. Trudno to może teraz sobie wyobrazić, ale komputery, a właściwie ogromne maszyny cyfrowe były urządzeniami bardzo drogimi, energochłonnymi, a ich moc obliczeniowa była stosunkowo mała. Przetwarzanie danych w trybie wsadowym uniemożliwiało jednoczesną pracę kilku użytkowników. Ponadto pierwsze systemy biblioteczno-informacyjne tworzone były przez informatyków dla specjalistów, którzy posługiwali się głównie specjalnymi językami maszynowymi. Mimo to, podejmowanie prób komputeryzacji biblioteki już wówczas pozwalało na zmniejszenie pracochłonności poprzez wykorzystanie do różnych celów raz wprowadzonych danych. Wraz z rozwojem sprzętu komputerowego zmienił się sposób ich wykorzystania. Przy automatyzacji częściowej systemem objęty był tylko jeden z procesów bibliotecznych, np. pro-

ces katalogowania. Przy automatyzacji zintegrowanej, co najmniej dwa procesy były powiązane są ze sobą. Natomiast automatyzacja kompleksowa obejmowała wszystkie procesy technologiczne w bibliotece.

W drugiej połowie lat 80., już na mikrokomputerach, większość bibliotek akademickich instalowała systemy, które po raz pierwszy w sposób zintegrowany komputeryzowały wiele ich podstawowych czynności, takich jak gromadzenie, katalogowanie i udostępnianie. Cechy sprzętu używanego do tych procesów umożliwiały przystosowanie oprogramowania do potrzeb i możliwości zwykłych użytkowników. Rewolucja techniczna w dziedzinie elektroniki pozwoliła zwiększyć dostępność i obniżyć koszty automatyzacji bibliotek. Dalszy rozwój informatyki i coraz większe potrzeby bibliotek związane z ich ekspansją i możliwością wykorzystania komputerów do coraz bardziej skomplikowanych czynności w większości prac bibliotecznych, spowodowały powstawanie systemów komputerowych w środowisku Windows. Wiele bibliotek zmuszonych było zmienić dotychczasowe rozwiązania lub dokonać wyboru odpowiedniego systemu bibliotecznego.

PIERWSZE KROKI W PROJEKTOWANIU SYSTEMÓW I SIECI KOMPUTEROWYCH W POLITECHNICE WROCŁAWSKIEJ

Na początku lat 70. w Politechnice Wrocławskiej powstał projekt systemu komputerowego WASC (Wielodostępny Abonencki System Cyfrowy). Było to pierwsze tego typu przedsięwzięcie w kraju. Zadaniem twórców projektu było opracowanie systemu, który wprowadzałby elektroniczną technikę obliczeniową na wszystkich płaszczyznach działalności wyższej uczelni¹. Do wykonania tego zadania powołano zespół, w skład którego weszły osoby reprezentujące różne specjalności: matematycy, informatycy, bibliotekarze, ekonomiści. W kwietniu 1971 r. ukończono opracowanie projektu WASC, dwa miesiące

¹ K. Kowalski, L. J. Krzyżanowski, *Model kształcenia inżynierów informacji naukowej w Politechnice Wrocławskiej*, „Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji” 1979, nr 5, s. 8.

później zatwierdziła je rada programowa, a w styczniu 1972 r. przedstawiono kolejne opracowanie: „Założenia na część cyfrową systemu pilotowego WASC²”. Program WASC w wersji pilotowej został oparty na komputerze ODRA 1304, pierwszym modelu serii 1300, wprowadzonej do produkcji w zakładach Elwro we współpracy z brytyjską firmą ICL. System był wyposażony w osiem terminali umożliwiających jednoczesny dostęp. Do wersji wdrożeniowej wykorzystano komputery ODRA 1325 i 1305² (il. 1).

Il. 1. Komputer ODRA

Oprogramowanie podstawowe stosowane w WASC, obok funkcji wprowadzania, wyprowadzania i przetwarzania danych, miało zapewniać również zdalne sterowanie wykonywanych programów i organizowanie wspólnych zbiorów danych, z dostępem do nich wielu użytkowników. Ze względu na trudności pojawiające się w trakcie pracy nad systemem założenia te nie zostały w pełni wykonane.

Przy współudziale pracowników Politechniki Wrocławskiej powstał kolejny projekt – Międzyuczelniana Sieć Komputerowa. Początkowo sieć ta łączyła ze sobą trzy ośrodki: Instytut Podstawowych Problemów Techniki PAN w Warszawie, Ośrodek Elektronicznej Techniki Obliczeniowej Politechniki Śląskiej w Gliwicach oraz Ośrodek Obliczeniowy Politechniki Wrocławskiej.

Pod koniec 1985 r. podjęto próbę włączenia do sieci nowo wyprodukowanego polskiego komputera R-32, serii RIAD, a następnie R-34, który wyposażony był w 16 dysków o pojemności 317 MB każdy. W 1986 r. rozpoczęto budowę Krajowej Akademickiej Sieci Komputerowej (KASK). Celem było zbudowanie ośmiu regionalnych sieci, położonych na terenach Górnego Śląska, Krakowa, Po-

² J. Janyszek, *Dziesięciolecie działalności Wrocławskiego Centrum Sieciowo-Superkomputerowego 1995-2005* [on-line, dostęp 16 czerwca 2006], <http://www.wcss.wroc.pl/X-lecie-WCSS-ksiazka.pdf>

morza, Poznania, Warszawy, Dolnego Śląska, Szczecina oraz Lublina i połączenie ich w jedną sieć krajową, co w rezultacie powodowałyby wzrost jej zasobów i rozwój świadczonych usług³. Następnym krokiem było włączenie wrocławskiego ośrodka komputerowego do sieci NASK (Naukowa i Akademicka Sieć Komputerowa), co stanowiło zaczątek sieci Internet. Po rozbudowie węzła sieci NASK i włączeniu do niej komputera IBM 4341, na początku lat 90. powstał pierwszy fragment sieci internetowej na Politechnice i jednocześnie na Dolnym Śląsku.

POCZĄTKI KOMPUTERYZACJI W BIBLIOTECE POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ

Organizacja Biblioteki Politechniki Wrocławskiej oraz stosowane w latach 60. formy pracy uniemożliwiały realizację stawianych przed nią ambitnych zadań. Gdy w 1968 r. nadrzędnym celem stało się przekształcenie Politechniki Wrocławskiej w nowoczesną uczelnię techniczną, podjęto decyzję modernizacji obsługi informacyjno-bibliotecznej, jako niezbędnego czynnika do prowadzenia nowoczesnych badań naukowych i sprawnego przebiegu procesów dydaktycznych. Do końca lat 60. usługi informacyjne były prowadzone w bardzo wąskim zakresie. Utrudnione było udzielanie kompletnej informacji katalogowych, ponieważ nie istniał katalog centralny, a rozproszone biblioteki sieci posiadały własne odrębne księgozbiory. Do realizacji zamierzeń postanowiono wykorzystać zupełnie nowe narzędzia. Modernizacja procesów biblioteczno-informacyjnych miała się odbyć za pomocą automatyzacji, która dawała nieograniczone możliwości stworzenia nowoczesnej biblioteki.

We wrześniu 1971 r. rozpoczęto prace nad automatyzacją procesów biblioteczno-informacyjnych. Opracowano wtedy koncepcję i ramowy harmonogram prac budowy Automatycznego Systemu Przetwarzania Informacji Naukowej (APIN), który był częścią programu WASC. Głównym celem realizacji systemu APIN było usprawnienie obsługi biblioteczno-informacyjnej pracowników nauko-

³ *Ibidem.*

wych i studentów Politechniki Wrocławskiej. Prace projektowe nad systemem APIN zostały zlecone Bibliotece Głównej i OINT, w której powołano zespół badawczo-projektowy Automatyzacji Przetwarzania Informacji Naukowej pod kierunkiem Czesława Daniłowicza⁴. Projektowaniem systemu i oprogramowaniem zajmowali się głównie absolwenci Wydziału Elektroniki Politechniki Wrocławskiej. Jednak zespół napotykał na duże trudności w pracy z powodu braku doświadczeń w systemach zautomatyzowanych. W 1973 r. kierownictwo Biblioteki zaproponowało powołanie przy Wydziale Informatyki i Zarządzania nowej specjalności o nazwie SINT (System Informacji Naukowo-Technicznej)⁵. Założono wtedy, że program studiów powinien umożliwić absolwentom tego kierunku zdobycie kwalifikacji pozwalających na zatrudnienie ich jako projektantów i analityków zautomatyzowanych systemów biblioteczno-informacyjnych oraz jako specjalistów w zakresie wykorzystania zagranicznych osiągnięć naukowych, a przede wszystkim w bibliotekach i ośrodkach informacji naukowo-technicznej placówek naukowych.

Program APIN zakładał modernizację wszystkich procesów obsługi biblioteczno-informacyjnej. Składał się z dwóch głównych części⁶:

- systemu automatyzacji zbiorów bibliecznych oraz
- systemu automatyzacji procesów wyszukiwania i udostępniania informacji naukowo-technicznej.

Pierwszy z nich, system automatyzacji zbiorów bibliecznych, dzielił się na cząstkowe podsystemy automatyzacji procesów:

- gromadzenia druków zwartych,
- opracowania druków zwartych,
- gromadzenia i opracowania wydawnictw ciągłych,
- udostępniania zbiorów bibliecznych.

Drugi z systemów, system automatyzacji procesów wyszukiwania i udostępniania informacji naukowo-technicznej, dzielił się na pod-

⁴ H. Szarski, *Komputeryzacja w Bibliotece Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej – stan obecny i kierunki zmian*, „Przegląd Biblieczny” 1991, nr 3/4, s. 305.

⁵ *Ibidem*, s. 314.

⁶ C. Daniłowicz [oprac.], *Program i harmonogram realizacji systemu APIN*, „Raport BG i OINT PWr” 1971, Ser. A 1, s. 10-13; *Stenogram z dyskusji nad założeniami systemu APIN*, „Raport BG i OINT PWr” 1972, Ser. A 3, s. 3-4.

systemy automatyzacji procesów wyszukiwania i udostępniania informacji:

- formalnej,
- tematycznej.

Z założeń wynikało także, że praca systemu APIN opierać się miała o dane złożone ze zbiorów opisów dokumentacyjnych druków zwartych, wydawnictw ciągłych, druków specjalnych oraz zakończonych w Uczelni prac naukowych. W skład każdego opisu miały wejść informacje formalne, typu inwentarzowego oraz informacje tematyczne, charakteryzujące dany dokument.

Jako pierwszy powstał w 1972 r. program SINT/NB, który służył dokumentacji dorobku naukowego pracowników Politechniki Wrocławskiej. W drugiej połowie lat 70. w Bibliotece Głównej i OINT podjęto pracę nad komputerowym wspomaganie opracowania zbiorów bibliotecznych. W 1978 r. wdrożono roboczą wersję systemu SABI/OZ (System Automatyzacji Biblioteki / Oddział Zwarte) w trybie wsadowym.

Do końca lat 70. zrealizowano jedynie fragmenty programu APIN, obejmujące automatyzację poszczególnych oddziałów Biblioteki Głównej.

System APIN nie dysponował początkowo własnym zestawem komputerowym. Jak ustalono w 1972 r. miał on dzierżawić moc obliczeniową centralnego komputera systemu WASC, wprowadzając i wyprowadzając dane za pomocą monitorów ekranowych⁷. Niezależnie od urządzeń Centrum Obliczeniowego, Biblioteka posiadała własną stację przygotowania danych na taśmie perforowanej przy pomocy urządzeń Consul i Pertec (il. 2) oraz niemieckie dziurkarki kart Soemtron (il. 3). Instrukcje niezbędne do uruchamiania przebiegu na komputerze Odra zapisywane były w postaci kart perforowanych (il. 4). Eksploatacja urządzeń Consul i Pertec wykazała ich znikomą przydatność do pracy na potrzeby systemów informacyjnych, spowodowaną dużą liczbą przekłamań wprowadzanych przez

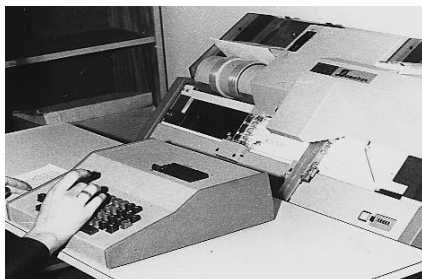
⁷ A. Pietrzak, I. Statkiewicz, *Raport o automatyzacji Biblioteki Głównej i Ośrodka Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej*, „Raport BG i OINT PWr” 1982, Ser. SPR 36, s. 7.

nie same w przygotowywanych nośnikach informacji. W związku z tym zakupiono system przygotowania danych MERA 9150. Było to urządzenie o znacznie wyższym poziomie technicznym od poprzednich, ponieważ dane rejestrowane były bezpośrednio na dysku magnetycznym. Takie rozwiązanie umożliwiało kontrolę zawartości pól w dokumentach oraz sprawdzanie tekstu przez ponowne wpisywanie danych przez innego operatora i sygnalizowanie błędu w przypadku niezgodności z tekstem uprzednio wprowadzonym⁸. Jego oprogramowanie zapewniało wykrywanie zarówno błędów klawiszowych, jak i logicznych we wprowadzanych danych. Zestaw urządzeń MERA 9150 składał się z 12 monitorów ekranowych, jednostki centralnej, dysku, przewijaka taśmy i drukarki. Dane wyjściowe mogły być zapisane na taśmie, wydrukowane bądź przesłane do innego komputera.

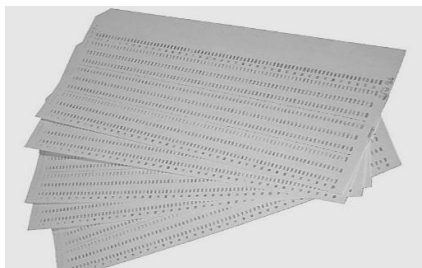
W 1981 r. okazało się, że system WASC nie będzie w najbliższym czasie ukończony. Zainstalowano więc w pomieszcze-

II. 2. Przygotowanie danych na taśmie perforowanej

II. 3. Soemtron – maszyna do dziurkowania kart

II. 4. Karty perforowane

⁸ *Przegląd zautomatyzowanych systemów biblioteczno-informacyjnych Politechniki Wrocławskiej*, red. S. Bekisz, Warszawa 1984, s. 11.

niach Biblioteki Głównej maszynę cyfrową ODRA 1325, zapewniając przetwarzanie w trybie wsadowym. Komputery wyposażone były dodatkowo w dyskowe lub taśmowe pamięci zewnętrzne, umożliwiające zmagazynowanie potrzebnych zbiorów, czytniki kart, przewijaki i drukarkę. Od końca lat 70. prace projektowe w Bibliotece Głównej i OINT prowadzone były dwutorowo. Pierwszy z nich zakładał zastosowanie komputerów serii RIAD o numerach 32 i 34, których produkcję podjęło Elwro⁹. W drugim nurcie przyjęto rozwiązanie wykorzystujące mikrokomputery osobiste IBM PC do modernizacji systemu automatyzacji procesów bibliotecznych i informacyjnych. Założono, że system będzie pracował w sieci lokalnej, w której stacjami roboczymi będą mikrokomputery typu IBM PC z systemem operacyjnym DOS.

Sieć Novell, która została zainstalowana w 1988 r., zapewniła użytkownikom jednoczesny dostęp do dokumentów, łącząc ze sobą poszczególne komputery oraz systemy, uzyskując w ten sposób większą wydajność pracy.

Przygotowanie do wprowadzenia techniki mikroprocesorowej dotyczyło:

- analizy działania obszarów Biblioteki Głównej i OINT wytypowanych do wprowadzenia w pierwszej kolejności techniki mikrokomputerowej,
- rozpoznawania sprzętu mikrokomputerowego oraz opanowania technik programowania i dostępnego oprogramowania,
- wykonania eksperymentalnych prac na mikrokomputerze IBM PC pod kątem systemu udostępniania,
- przygotowania konwerterów zbioru SABI/OZ na format umożliwiający załadowanie danych do bazy CDS/ISIS.

W formie eksperymentu przesłano dane z SABI/OZ, dotyczące Biblioteki Centrum Obliczeniowego do utworzenia katalogu ich biblioteki pod CDS/ISIS.

W 1989 r. zakupiono dla Biblioteki Głównej kilkanaście mikrokomputerów IBM PC, które zostały przeznaczone do realizacji prac projektowych oraz testowania i eksploatacji systemów w poszczegól-

⁹ H. Szarski, *op. cit.*, s. 306.

nych jej oddziałach. Z chwilą zainstalowania sieci Novell znacznie wzrosło wykorzystanie tego typu sprzętu.

BURSZTYNOWA LUMINACJA MONITORÓW EKRANOWYCH MERA

Pierwszy komputerowy system wspomagający proces katalogowania książek SABI/OZ wprowadzono w Oddziale Opracowania Druków Zwartych w 1978 r. Podstawowym jego celem było wielokrotne wykorzystanie raz wprowadzonych danych, które pobierano następnie do:

- tworzenia kart katalogowych do wszystkich typów katalogów znajdujących się w Bibliotece Głównej oraz bibliotek sieci dla książek nowo zakupionych,
- generowania zestawów kart do tytułów dokupionych, których opisy znajdowały się już w bazie opisów,
- wydruku kart książek, jako efektu rezygnacji wypisywania rewersów przez czytelników,
- tworzenia wydruków inwentarzy dla Biblioteki Głównej i bibliotek sieci,
- redagowanie wykazów z wyselekcjonowanych opisów książek zgromadzonych w danym okresie rozliczeniowym dla księgowości materiałowej,
- tworzenia biuletynu nabytków,
- różnego typu zestawień.

Opracowanie książek polegało na wypełnieniu formularza – karty dokumentu (il. 5), na którym zapisane były dane inwentarzowe, bibliograficzne oraz kody klasyfikacji i hasła przedmiotowe. Dopisywano je w trakcie przechodzenia przez poszczególne stanowiska opracowania w oddziale. Opra-

APIN SABI/OZ		KARTA DOKUMENTU				WOZDKO
NUMER KONTROLNY	STATUS	DATA	DATA OPIEKUNIA	KRAJ		
22.25.21.00.00.00	M	22.03.82	5.12.81	PL		
PERSONALIZANT		WSP	LINE	ROZ	IMP	WSP
0000	15	1111	10	0	Z	B
ETIKETA	RENDA	KOD				
0250	00	PL	112	1182	*R PL 0 124 1182 *+	
0260	00	A	228	214	*+	
2500	00	A	RD	-G	+ C 58 + D 59 - *+	
2500	00	A	PL	-I	+ C 5 + D 59 - *+	
2500	00	A	PL	-H	+ C 5 + D 59 - *+	
2500	00	A	RD	-217	+ C 6 + D 59 - *+	
1000	10	A	KAMINSKI *H LECH *			
7000	10	A	SZYDLO *H ANTONI **			
0450	00	A	DROBI * PROJEKTOWANIE 1 p. BUDOWA			
		A	EVALE * L. KAMINSKI, A. SZYDLO. **			
2600	00	A	WROSLAW: KB POLITECHNIKA *C 1981 *			
3000	00	A	S. 336 *B 1 y TABL. 57-58			
0300	00	F	0307: 0307 1 058 6 x R 0307: 0312 e e			
6000	00	A	DROGI - PROJEKTOWANIE - PODROZUMIENIE			
		x R	Drogi - Budowa - Podrozmienie			

Il. 5. Karta dokumentu

BI-16
256794

APIN- SABI/OZ
KARTA OBIEGU KSIĄŻKI

dla biblioteki
RZĄDZEC PRZEBYTYCH
na nieograniczonej

data 1988.02.18. nrk 321345D/2 vol podpis

Opisany opracowania
Oczytano z Oddz. Grom. data 23.05.88 vol podpis
Rozdz-ogyn. wydawnictw data 23.05.88 vol podpis
Opracowanie bibliograf. data 23.05.88 vol podpis
Administrator podajst. data vol podpis
Opracowanie przedmiot. data 23.05.88 vol podpis
Opracowanie techniczne data 26.05.88 vol podpis
Przekazano do Oddz
Wydawnictw Ciągłych data vol podpis
Magazynów i Konserwacji
Zbiorów data 11.08.87 vol podpis

256.000.0000.000

Il. 6. Karta obiegu książki

został zaproponowany właśnie przy okazji tworzenia założeń dla systemu SABI/OZ i funkcjonuje w niezmienionej formie do dziś. Sygnatura składa się z sześciocyfrowego podstawowego ciągu cyfr (i litery – dla książek z Biblioteki Głównej), kreski ukośnej oraz numeru kolejnego egzemplarza, tzw. łamania, np. 321345D/2. Jest to bardzo wygodny sposób sygnowania, ponieważ kupowane egzemplarze jednego tytułu dopisywane są jako kolejne numery do podstawowej części sygnatury.

Formułując koncepcję systemu APIN przyjęto, że będzie to system kompleksowy, automatyzujący wszystkie podstawowe procesy informacyjno-biblioteczne. Dlatego też podjęto decyzję dotyczącą metody opisu dokumentów, uwzględniając jednolity format. Była to słuszna strategia, która miała duży wpływ na dalszy rozwój systemów komputerowych. Jako podstawę systemu SABI/OZ przyjęto opis bibliograficzny w formacie APIN-MARC, będący adaptacją formatu MARC II. Zmiany adaptacyjne objęły liczne uzupełnienia wynikające z konieczności prac w wyższej uczelni technicznej¹⁰.

Wypełniona karta dokumentu stanowiła podstawę wprowadzenia danych poprzez końcówkę (il. 7) do pamięci systemu MERA 9150. Administrator systemu przekazywał operatorowi komputera ODRA

cowywanej książce i karcie dokumentu towarzyszyła jeszcze tzw. obiegówka (il. 6), czyli karta obiegu książki, na której rejestrowano daty kolejnych etapów opracowania.

Warto przy okazji zauważyć, że sposób sygnowania książek w Bibliotece Politechniki Wrocławskiej jest dość charakterystyczny i nietypowy. Zapis ten

¹⁰ B. Szabłowski, B. Wiśniewska, *Format APIN-MARC*, Wrocław 1976, s. 5; S. Bekisz, W. Wnuk, *Wykorzystanie formatu APIN-MARC do opisu prac naukowo-badawczych w Politechnice Wrocławskiej*, „Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji” 1977, nr 4, s. 10.

taśmę wraz z instrukcją zlecającą uruchomienie programów aktualizacji zbioru opisów i redagowania kart katalogowych¹¹.

W trakcie pierwszego przebiegu na komputerze ODRA 1325 następowało wstawienie nowych opisów w wyznaczone miejsca. W odrębnym zbiorze umieszczone były opisy, które zostały dopisane lub zmienione.

Na podstawie tych danych program redagował karty katalogowe, które po wstępnym wydruku na tabulogramie kontrolnym i ewentualnych poprawkach były drukowane na papierze o zwiększonej gramaturze.

Zaprzestano prowadzenia tradycyjnej księgi inwentarzowej, ponieważ wszystkie potrzebne informacje zawarte były w rekordach wprowadzonych do systemu. W każdej chwili możliwe było wygenerowanie fragmentu czy całości inwentarza w dogodnej formie, skróconych lub pełnych opisów, i dostosowanej do określonych potrzeb. Również na podstawie informacji zawartych w rekordach tworzono dla księgowości materiałowej zestawienia wartości nabytków w danym roku kalendarzowym. W efekcie wspomaganie opracowania zbiorów techniką komputerową wyeliminowało w bibliotece wiele pracochłonnych czynności.

Pierwsze próby udostępnienia czytelnikom katalogu komputerowego czynione były już w roku 1986. Od tego czasu datuje się wyszukiwanie informacji w trybie on-line. Wykorzystano do tego celu maszynę cyfrową R-34 oraz współpracujące z nią terminale, które zainstalowano w pomieszczeniach katalogowych, Oddziale Informacji Bieżącej i Oddziale Opracowania Druków Zwartych. Monitory ekranowe znajdowały się także w niektórych bibliotekach systemu biblioteczno-informacyjnego znacznie oddalonych od Biblioteki Głównej. Dzięki funkcjonowaniu sieci komputerowej KASK, o której była mowa wcześniej, katalog był dostępny także dla użytkowników z innych miast.

Il. 7. Monitory ekranowe maszyny cyfrowej MERA 9150

¹¹ *Przegląd zautomatyzowanych systemów biblioteczno-informacyjnych Politechniki Wrocławskiej, op. cit., s. 18.*

Wyszukiwanie oparte było o oprogramowanie pakietu CDS/ISIS i umożliwiało przeglądanie bazy książek składającej się z ponad 46 tysięcy rekordów wprowadzonych w systemie SABI/OZ. Przebiegało w trybie konwersacyjnym w postaci komend, w formie wyrażenia logicznego zbudowanego z poszukiwanych terminów, połączonych symbolami operatorów sumy, iloczynu i różnicy z zastosowaniem nawiasów. Wtedy też przeprowadzono gruntowną reorganizację bazy książek pod kątem przystosowania do wymagań systemu SABI/OZ i potrzeb użytkowników, aby mogli korzystać z niego samodzielnie. W 1990 r. przeniesiono system CDS/ISIS z komputera R-34 na IBM 4341.

W ODCIENIACH SZAROŚCI SYSTEMU OPERACYJNEGO DOS

Już w drugiej połowie lat 80. podjęto prace zmierzające do opracowania mikrokomputerowego systemu automatyzacji procesów bibliotecznych i informacyjnych. Założono, że system będzie pracował w mikrokomputerowej sieci lokalnej, w której stacjami roboczymi będą mikrokomputery IBM PC z systemem operacyjnym MS-DOS (Microsoft Disk Operating System), specjalnie dla nich opracowanym przez firmę Microsoft w roku 1981. W pierwszej kolejności podjęto prace nad systemem rejestracji wypożyczeń UDOS wersja 1 (jednostanowiskowa). Był on eksploatowany w Bibliotece Głównej

Il. 8. Jeden z pierwszych mikrokomputerów w Bibliotece

przez okres jednego roku. Działał w oparciu o stworzony m.in. dla jego celów katalog i realizował podstawowe funkcje: zapisanie czytelnika, rejestracja wypożyczenia i zwrotu książki, prolongata i monitowanie czytelników. W następnych latach wdrożono kolejne wersje UDOS 2 i UDOS 3.

Przełomowym momentem w historii komputeryzacji biblioteki był rok 1993, kiedy całko-

wicie odstąpiono od eksploatacji systemu opartego na komputerach typu ODRA i RIAD. Od początku w Bibliotece PWr systemy spełniały funkcje pomocnicze. Zadawalające efekty zaczęto uzyskiwać dopiero wtedy, gdy pojawiły się systemy zintegrowane. Prace prowadzono w sposób kompleksowy, od prac koncepcyjnych poprzez fazę realizacji wdrażania do fazy konserwacji i rozwoju uruchomionych systemów. Wieloletnie prace związane z nowym zintegrowanym systemem bibliotecznym zaowocowały jego eksploatacją. Realizacja tego zadania wymagała opracowania i wdrożenia wielu programów w tym m.in. konwersji bazy opisów wprowadzanych w systemie wsadowym SABI/OZ do systemu on-line. Początkowo system on-line APIN składał się z trzech modułów:

- katalogowania – APINBAZA,
- wypożyczania – APINUDOS,
- wyszukiwania – APINSZUK.

Podstawową funkcją modułu APINBAZA było wprowadzanie nowych i aktualizacja istniejących opisów w bazie. Równie ważna była możliwość szybkiego dostępu do konkretnego opisu bibliograficznego wg danych zawartych w polach rekordu. W celu szybszego operowania danymi w procesie aktualizacji zbiorów w bazie podzielono na segmenty. Struktura wewnętrzna danych była zgodna z formatem APIN-MARC.

Wersja modułu wypożyczenia APINUDOS, będąca częścią zintegrowanego systemu APIN, była konsekwencją użytkowanego wcześniej systemu UDOS 3. W związku z tym należało przygotować oprogramowanie pozwalające przenieść dane z systemu UDOS 3 do systemu APIN. Nowy system udostępniania umożliwiał równoczesną pracę na wielu stanowiskach. Komunikacja z systemem odbywała się za pomocą klawiatury i polegała na wyborze jednej z dostępnych opcji. Na ekranie pojawiały się napisy informujące o możliwych do podjęcia działaniach. Aktualnie wybrana opcja była wyróżniona poprzez

Il. 9. Wyszukiwanie w systemie APIN

większą intensywność czcionki. W systemie zastosowano karty identyfikacyjne czytelników oraz kody paskowe, którymi oznakowane były udostępnianie pozycje. Kod rozpoznawany był za pomocą czytnika, który przyspieszał proces wypożyczania i zmniejszał prawdopodobieństwo popełnienia błędu.

Mikrokomputerowy podsystem wyszukiwania APINSZUK umożliwiał przeglądanie pozycji bibliograficznych w bazie danych Biblioteki. Do realizacji takiej funkcji niezbędne było opracowanie języka zapytań łatwego do nauczenia się. Użytkownik bowiem musiał w możliwie krótkim czasie zrozumieć sposób obsługi programu i umieć precyzyjnie zdefiniować kryterium wyboru interesujących go opisów. Dlatego właśnie moduł wyszukiwania musiał być prosty w komunikacji z użytkownikiem i mieć logiczną konstrukcję pytań. Równie ważny był krótki czas odpowiedzi na zadane pytania. Sposób zadawania pytań zaprojektowano na wzór opracowanego wcześniej dla systemu CDS/ISIS, wykorzystywanego do obsługi katalogów on-line.

Kolejnym programem wdrożonym w Zintegrowanym Systemie APIN był APINWYD. Uruchamiał on te moduły systemu, z których pobierał niezbędne dane do tworzenia wydruków. Moduły podsystemu składały się z programów redagujących:

- karty katalogowe i karty książek,
- katalog najnowszych nabytków wydawnictw zagranicznych adresowany do konkretnych odbiorców,
- inwentarz dla wskazanych bibliotek.

W celu wymiany danych między bibliotekami użytkującymi systemy komputerowe, podjęto w 1995 r. prace przygotowujące do konwersji danych bibliograficznych oraz wybranych danych inwentarzowych na format USMARC. Format ten, wykorzystywany m.in. przez Bibliotekę Kongresu, stosowany był w większości bibliotek naukowych w Polsce. Oba formaty, funkcjonujący w systemie APIN i nowy USMARC, poddano analizie, której konsekwencją była konwersja opisów bibliograficznych z formatu APIN-MARC do USMARC. Od kwietnia 1999 r. wszystkie opisy katalogowe tworzone są w standardzie USMARC.

W 1998 r. system APIN został rozbudowany o moduł gromadzenia. Oprócz funkcji polegającej na automatyzacji procesów groma-

dzenia spełniał bardzo ważną rolę – informował o nowo zakupionych do biblioteki tytułach. Na podstawie danych można było zorientować się, na jakim etapie opracowania znajduje się interesująca nas pozycja. Wprowadzono dodatkowe oznaczenia informujące o tym, że dany tytuł jest w trakcie zakupu, już znajduje się w opracowaniu lub zostały zakupione dodatkowe jego egzemplarze.

W latach następnych system był ciągle modernizowany i wzbogacany o kolejne moduły i funkcje. Opracowano program wyszukiwawczy umożliwiający komputerowe zamawianie książek do wypożyczenia na zewnątrz, a później także do czytelnii. System pozwalał składać zamówienia tylko na egzemplarze aktualnie dostępne w magazynie Biblioteki Głównej. Wprowadzono dostęp do katalogu poprzez WWW oraz funkcję sprawdzenia stanu swojego konta. Zrealizowano podsystem rejestrowania informacji o czynnościach operacyjnych systemu (tzw. transakcji) oraz na ich podstawie zagwarantowano kontrolę zapisów w bazie danych. Wykonano oprogramowanie realizujące ochronę bazy danych przed działalnością osób nieupoważnionych (APINHACK).

Do tej pory system rejestrował ruchy książek jedynie w Bibliotece Głównej. Wszystkie biblioteki skupione wokół niej udostępniały księgozbiór w sposób tradycyjny. Wprowadzenie systemu komputerowego do bibliotek sieci pozwoliłoby na rezygnację z tradycyjnej kartoteki czytelników i kart książek. Rejestr wypożyczeń prowadzony przez system umożliwiłby usprawnienie czynności bibliotecznych, a włączenie danych bibliograficznych opisujących księgozbiór sieci poszerzyłby krąg czytelników. Wszystkie te opcje przemawiały za stworzeniem wspólnej bazy danych zawierającej informacje o wypożyczeniach książek przez czytelników na terenie całej Uczelni i zainstalowanie systemu APIN w bibliotekach sieci. Jako pierwszą wytypowano Bibliotekę Wydziału Elektrycznego. Na początku 1998 r. nastąpiło pilotowe wdrożenie modułów udostępniania i magazynu w bibliotece tego wydziału.

Pod koniec eksploatacji w trybie DOS (2002 r.) Zintegrowany System Biblieczny APIN automatyzował procesy biblioteczno-wyszukiawcze w podsystemach:

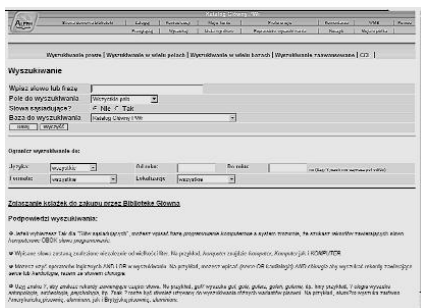
- gromadzenie (APINGROM),
- opracowanie (APINBAZA),

- obsługa magazynu (APINMAG),
- wypożyczanie (APINUDOS),
- wyszukiwanie (APINSZUK),
- kontrola zbiorów (APINKiAZ),
- wydruki (APINWYD),
- ochrona danych (APINHACK).

System charakteryzował się bardzo niską awaryjnością, dobrą szybkością i precyzją wyszukiwania, niskimi kosztami niezbędnego sprzętu i programowania systemowego, a nade wszystko prostotą komunikacji z czytelnikiem. Każdy z modułów był bardzo przejrzysty i przyjazny. Wyszukiwanie w katalogu mogło przebiegać na wiele sposobów, a najprostszy z nich umożliwiał dotarcie do poszukiwanych tytułów bez większych problemów. Taki system był efektem wieloletnich doświadczeń Oddziału APIN i ścisłej współpracy z bibliotekarzami. Eksploatacja systemu zaprojektowanego przez własnych informatyków pozwalała na szybką interwencję w razie jakichkolwiek problemów, a rozwój modułów przebiegał często „na życzenie” pracowników, którzy go użytkowali.

KOLOROWE OKNA ŚRODOWISKA WINDOWS

W momencie pojawienia się w Bibliotece Głównej PWr możliwości pracy w Internecie rozpoczęto prace projektowe zmierzające do udostępnienia katalogu za pośrednictwem nowej platformy. Program APIN pracujący w systemie operacyjnym DOS wymagał prowadzenia systematycznych działań związanych z bieżącą eksploatacją i modernizacją. Sprostanie tym zadaniom stawało się coraz trudniejsze w związku z ciągłym zmniejszaniem się liczby informatyków zatrudnionych w bibliotece. Po analizie możliwości przystosowania systemu APIN do pracy pod Windowsem okazało się, że połączenie dwóch

Il. 10. Okno katalogu ALEPH

niespójnych systemów operacyjnych: DOS i Windows oraz odmiennych platform: Sieć Novell (przesyłająca dane w protokole IPX) i Internet (opartej na protokole TCP/IP), było możliwe jedynie w bardzo skomplikowany sposób¹². Zaczęto więc preferować inne rozwiązania.

W roku 2001 opracowana została wstępna koncepcja wdrożenia nowego, komercyjnego oprogramowania, którego zadaniem była kompleksowa komputeryzacja całego systemu biblioteczno-informacyjnego Politechniki Wrocławskiej. Podjęta została współpraca pięciu bibliotek Wrocławia, które następnie w ramach konsorcjum zakupiły w firmie ExLibris izraelski system ALEPH, wersję 14.

System ten jest w pełni zintegrowany – automatyzuje procesy już wcześniej skomputeryzowane w Bibliotece Głównej, ale także umożliwia przyłączenie do niego bibliotek sieci. Po zainstalowaniu systemu ALEPH w Bibliotece Głównej rozpoczęto wdrażanie modułu udostępniania w bibliotekach wydziałowych.

Obecnie w systemie ALEPH, już w wersji 16, w pełni funkcjonują trzy biblioteki wydziałowe, dwie są w trakcie wdrażania i przygotowania księgozbioru do wypożyczeń poprzez system, a kolejne biblioteki są zainteresowane kupnem licencji ALEPH.

ZAKOŃCZENIE

Dotychczasowe doświadczenia w komputeryzacji bibliotek pokazują, iż tempo zmian jest ogromne, a stałe unowocześnianie i rozwijanie zintegrowanych systemów biblioteczno-wyszukiawczych wymuszone jest potrzebami użytkowników. Biblioteka Politechniki Wrocławskiej przez prawie ćwierć wieku wdrażała, eksploatowała i modernizowała z dużym sukcesem własne systemy komputerowe. Obecnie informatycy z Oddziału APIN w miarę możliwości czynnie uczestniczą w rozwoju systemu ALEPH i wdrażaniu jego kolejnych wersji w środowisku wrocławskim. Jaki będzie kolejny etap w ewolucji komputerowych systemów biblioteczno-wyszukiawczych, pokaże najbliższa

¹² D. Klesta, *Komputerowy Zintegrowany System Biblieczny APIN. Koncepcja oprogramowania modułu wyszukiwania działającego na platformie INTERNETU*, „Raport BG i OINT Pwr” 1999, Ser. SPR 247, s. 3.

przyszłość. Rola informatyków i bibliotekarzy polega na takim zmienianiu systemów bibliotecznych, aby wprowadzając unowocześnie-
nia nie rezygnować ze starych sprawdzonych metod. W ten sposób
dokonuje się postęp i płynna ewolucja nowoczesnej biblioteki.

BIBLIOGRAFIA

1. Bekisz S., Wnuk W., *Wykorzystanie formatu APIN-MARC do opisu prac nauko-
wo-badawczych w Politechnice Wrocławskiej*, „Aktualne Problemy Informacji
i Dokumentacji” 1977, nr 4, s.10-13.
2. Daniłowicz C. [oprac.], *Program i harmonogram realizacji systemu APIN*, „Ra-
port BG i OINT PWr” 1971, Ser. A 1.
3. Daniłowicz C., Rogowski A., Szarski H., *Ujednolicony opis bibliograficzny
podstawą międzynarodowej wymiany informacji na nośnikach maszynowych*,
„Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji” 1974, nr 2, s. 10-14.
4. Gonet K., *Metoda opisu warsztatu bibliograficznego dla potrzeb automatyzacji*,
„Przegląd Biblioteczny” 1986, nr 2, s. 147-170.
5. Janyszek J., *Dziesięciolecie działalności Wrocławskiego Centrum Sieciowo-Su-
perkomputerowego 1995-2005* [on-line, dostęp 16 czerwca 2006], [http://www.
wcss.wroc.pl/X-lecie-WCSS-ksiazka.pdf](http://www.wcss.wroc.pl/X-lecie-WCSS-ksiazka.pdf)
6. Klesta D., *Komputerowy Zintegrowany System Biblioteczny APIN. Koncepcja
oprogramowania modułu wyszukiwania działającego na platformie Internetu*,
„Raport BG i OINT PWr” 1999, Ser. SPR 247.
7. Klesta D., Rzońca I., *Komputerowy Zintegrowany System Biblioteczny APIN. In-
tegracja bibliotek sieci biblioteczno-informacyjnej z Biblioteką Główną*, „Raport
BG i OINT PWr” 1998, Ser. SPR 243.
8. Kowalski K., Krzyżanowski L. J., *Model kształcenia inżynierów informacji na-
ukowej w Politechnice Wrocławskiej*, „Aktualne problemy Informacji i Doku-
mentacji” 1979, nr 5, s. 8-12.
9. Pietrzak A., Statkiewicz I., *Raport o automatyzacji Biblioteki Głównej i Ośrod-
ka Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej*, „Raport BG
i OINT PWr” 1982, Ser. SPR 36.
10. *Przegląd zautomatyzowanych systemów biblioteczno-informacyjnych Politechni-
ki Wrocławskiej*, red. Bekisz S., Warszawa 1984.
11. *Stenogram z dyskusji nad założeniami systemu APIN*, „Raport BG i OINT PWr”
1972, Ser. A 3.
12. Szablowski B., Szarski H., Wałczyk J., *Problemy projektowania systemów bi-
blioteczno-informacyjnych*, Wrocław 1974.
13. Szablowski B., Wiśniewska B., *Format APIN/MARC*, Wrocław 1976.
14. Szarski H., *Komputery a problemy automatyzacji procesów biblioteczno-informa-
cyjnych*, „Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji” 1987, nr 1, s. 23-29.

15. Szarski H., *Komputeryzacja w Bibliotece Głównej i OINT Politechniki Wrocławskiej – stan obecny i kierunki zmian*, „Przegląd Biblioteczny” 1991, nr 3/4, s. 305-315.
16. Szarski H., *Problemy komputeryzacji bibliotek naukowych*, „Przegląd Biblioteczny” 1993, nr 1/2, s. 27-36.

Agnieszka Wolańska
Biblioteka Główna i OINT
Politechniki Wrocławskiej

FUNKCJONALNOŚĆ FORMULARZY WYSZUKIWAWCZYCH W WYBRANYCH SERWISACH CZASOPISM ELEKTRONICZNYCH

WSTĘP

Serwisy czasopism elektronicznych oferują coraz więcej możliwości w zakresie gromadzenia, archiwizowania i udostępniania zawartych tam dokumentów. Te udogodnienia stale rozszerzane o nowe właściwości – z punktu widzenia zarządzania informacją – wywierają istotny wpływ na pracę z systemem i administrowanie nim.

Nie można jednak pominąć tak istotnej kwestii, jaką jest praca użytkownika z systemem wyszukiwawczym w ramach danego serwisu. Formularze wyszukiwawcze stanowią kluczowy element tego systemu – są „drzwiami”, przez które następuje wymiana informacji ze strony użytkownika i systemu. Kwestia zachodzącej interakcji ma zasadnicze znaczenie zarówno dla użytkownika, który odwiedza serwis mając określone oczekiwania (i opuszcza go usatysfakcjonowany, bądź nie), jak i dla funkcjonowania całej platformy. Kwestią kluczową jest zatem współpraca między użytkownikiem a systemem, wymuszająca na twórcach poszczególnych serwisów takie konstruowanie systemu wyszukiwawczego, aby spełniał oczekiwania (i wymagania!) korzystających z serwisu użytkowników. Trzeba zazna-

czyć, iż ocenianie formularza wyszukiwawczego nie może ograniczać się do sprawdzenia dostępności opcji wyszukiwawczych, choć i to jest oczywiście istotne, lecz trzeba poddać analizie cały mechanizm wyszukiwawczy – drogę jaką przebywa użytkownik od zadania pytania do uzyskania odpowiedzi. Jednym słowem nie ograniczamy się do analizy samego aktu wyszukiwania, ale również bierzemy pod uwagę wynik tego aktu.

Jedną z podstawowych cech jaką powinien charakteryzować się formularz wyszukiwawczy jest jego funkcjonalność. W jaki sposób możemy tę cechę zbadać?

Kiedy określamy przedmiot mianem funkcjonalnego, mamy na myśli głównie fakt, iż doskonale sprawdza się on w „użyciu”, tzn. jest do tego „użycia” przystosowany w taki sposób i reprezentuje takie cechy, które pozwalają na optymalne wykorzystanie przedmiotu do celu, w jakim został stworzony (skonstruowany, zbudowany, skomponowany). Cytując za *Uniwersalnym słownikiem języka polskiego*¹, funkcjonalny to „dobrze spełniający swoją rolę, odpowiadający potrzebom, mający funkcje użytkową, użyteczny i przydatny.”

Jak powyższą definicję odnieść do oceny formularzy wyszukiwawczych? Nie jest to zadanie łatwe przede wszystkim z powodu faktu, iż formularze wyszukiwawcze nie mogą być poddawane ocenie bez uwzględnienia „kontekstu”, w jakim się znajdują. Są one bowiem elementem organizacji informacji w ramach danego serwisu i przy ocenie ich funkcjonalności konieczna jest również analiza otoczenia, w jakim funkcjonują.

Istotną kwestią jest również czynnik ludzki czyli użytkownik przygotowany w różnym stopniu do pracy z formularzem; mający różnorakie oczekiwania wobec systemu wyszukiwawczego i stosujący różne strategie wyszukiwawcze. Analizę zaczniemy zatem od rozpatrzenia tego aspektu w kontekście wykorzystywania formularza wyszukiwawczego przez użytkownika. Nie da się rozwinąć tego tematu bez zwrócenia uwagi na następujące zagadnienia:

- **określenie potrzeb,**
- **stopień przygotowania.**

¹ *Uniwersalny słownik języka polskiego*, Warszawa 2003.

Pierwsza z wymienionych kwestii jest bardzo istotna przede wszystkim z tego powodu, iż w zdecydowany sposób determinuje „zachowanie informacyjno-poszukiwawcze” oraz „informacyjno-wyszukiwawcze”² oraz sprawia, iż użytkownik konkretyzuje swoje wymagania względem systemu³. Zachowania informacyjne są związane z potrzebami następującego rodzaju:

- poszukiwanie jakichkolwiek dokumentów na dany temat (na późniejszym etapie – dokonanie selekcji) – zachowanie „poszukiwawcze”,
- poszukiwanie konkretnych dokumentów, których dane bibliograficzne są użytkownikowi znane – zachowanie „wyszukiwawcze”.

Obie potrzeby mają decydujący wpływ na działania podjęte przez użytkownika w procesie współpracy z systemem i formularzem wyszukiwawczym. W pierwszym przypadku użytkownik, przeszukując zbiór dokumentów, jest zmuszony do sprecyzowania dziedziny, tematu lub zagadnienia, w ramach których wyszukiwanie ma być przeprowadzone. Jest to o tyle istotne, że wystarczy jedno błędne zawężenie zbioru źródeł a użytkownik nie otrzyma relewantnego wyniku. Wiele zatem zależy od wiedzy, stopnia przygotowania i doświadczenia użytkownika (o tym za chwilę), ale również w dużej mierze powinno być zależne od **elastyczności formularza, który musi być w odpowiedni sposób przygotowany do podpowiedzi, sugestii, skierowanej do użytkownika** – łatwo przez niego przyswajalnej oraz wykorzystywanej (w tym np. powinna funkcjonować dobra organizacja przedmiotowa w ramach struktury całego systemu wyszukiwawczego).

Zachowanie „wyszukiwawcze” jest bardziej „wymagające” w stosunku do formularza, bowiem **musi on w swojej strukturze uwzględniać domyślnie różnorakie kryteria** (im więcej tym le-

² T. D. Wilson, *Models in information behaviour research*, „Journal of Documentation” 1999, Vol. 55, Nr 3, s. 249, rozróżnia w zachowaniach informacyjnych użytkowników dwa modele „information-seeking behaviour” oraz „information-searching behaviour” przetłumaczone przez autorkę niniejszego artykułu jako: „zachowanie informacyjno-poszukiwawcze” oraz „zachowanie informacyjno-wyszukiwawcze”.

³ Por. schemat zachowania informacyjnego w T. D. Wilson, *op. cit.*, s. 251.

piej), wg których użytkownik będzie poszukiwał dokumentów. Istotną sprawą stanowi także uwzględnienie sposobów zawężenia wyszukaných zbiorów oraz możliwość indywidualnego wyboru w sposobie prezentacji wyników na ekranie, co jest związane z faktem, iż przy sprecyzowanej potrzebie informacyjnej, użytkownik może mieć większe wymagania w zakresie opisu dokumentu (elementy opisu formalnego mogą być niewystarczające)⁴. Oba rodzaje potrzeb mogą być realizowane przy pomocy znanych nam modeli wyszukiwania: modelu boolowskiego (kiedy uzyskany zbiór dokumentów dokładnie odpowiada na zadane przez użytkownika pytanie) oraz modelu wektorowego, probabilistycznego (kiedy odpowiedź jest zbiorem dokumentów w postaci rankingu)⁵.

Stopień przygotowania użytkownika jest o tyle ważny, że warunkuje stosowane przez użytkownika techniki zadawania pytań i odwrotnie: „zdania pytajne są nośnikami informacji, a zadawanie pytań jest czynnikiem, który aktywizuje ukrytą wiedzę pytającego”⁶. Oznacza to w praktyce, iż poprzez zadawanie pytania (sposób jego konstrukcji i stosowanie dostępnych w systemie opcji wyszukiwawczych), użytkownik ukazuje stan swojej wiedzy i zarazem stopień przygotowania do pracy w ramach serwisu. Niezależnie jednak od drogi jaką wybierze użytkownik, **zadaniem formularza jest takie ustawienie „drogowskazów”, aby wszelkie podjęte przez niego kroki zaprowadziły czytelnika do poszukiwanego celu**, bowiem „jeżeli za pomocą dostępnych przeglądark, narzędzi do przeszukiwania i zadawania pytań użytkownicy nie potrafią odnaleźć informacji, oznacza to klęskę danego serwisu informacyjnego”⁷.

⁴ M. Roszkowski, *Architektura informacji w serwisach hipertekstowych*, „Zagadnienia Informacji Naukowej” 2004, nr 2 (84), s. 27.

⁵ A. Indyka-Piasecka, *Możliwości zastosowania tradycyjnych metod wyszukiwania informacji w sieci WWW*, [w:] *Multimedialne i Sieciowe Systemy Informacyjne* [online dostęp 24 listopada 2006], <http://www.zsi.pwr.wroc.pl/missi2000/referat34.htm>

⁶ J. Pelc, *O poznawczej roli pytań*, [w:] *Prace z pragmatyki, semantyki i metodologii semiotyki*, Wrocław 1991, s. 299.

⁷ L. Rosenfeld, P. Morville, *Architektura informacji w serwisach internetowych*, Gliwice 2003, s. 160.

Sposób w jaki użytkownik porusza się w ramach formularza wyszukiwawczego jest również zdeterminowany m.in. przez lokalizację informacji w dokumencie hipertekstowym. Kiedy informacja jest rozproszona, użytkownik jest zmuszony do formułowania większej liczby zapytań oraz konstruowania bardziej skomplikowanych instrukcji wyszukiwawczych⁸.

Jednym z narzędzi ułatwiających wyszukiwanie (w szczególności przy modelu „przeszukiwawczym”) jest **zindeksowanie stref wyszukiwawczych (stworzenie podzbiorów)** oraz **zastosowanie taksonomii czyli schematów klasyfikacyjnych (zorganizowanie terminów w postaci hierarchicznej)**. Takie narzędzia są użyteczne, ale trzeba wspomnieć, iż wiążą się w dużym stopniu z przygotowaniem użytkownika (korzystając ze schematów klasyfikacyjnych, konieczny jest zasób wiedzy na temat terminologii związanej z wyszukiwaniem) oraz z jego oczekiwaniami (podzbiory wyodrębnione przez twórcę serwisu mogą pokrywać się z tematem, który jest przedmiotem wyszukiwania).

Kwestie rozmieszczenia, wielkości i formy formularza wydają się na pierwszy rzut oka pełnić rolę drugorzędą, lecz często mogą decydować o „pierwszym wrażeniu”. Ma to związek z faktem, iż organizacja wszystkich informacji w ramach serwisu musi być dla użytkownika przejrzysta i zgodna z zasadami logiki, inaczej cały serwis traci na swojej funkcjonalności – a co za tym idzie, na funkcjonalności traci również formularz. Forma formularza jest szczególnie znacząca dla przebiegu pracy w serwisie gdyż często to właśnie jej konstrukcja warunkuje sposób rozpoczęcia wyszukiwania. Nie istnieje jeden uniwersalny wzór „idealnego” formularza, natomiast przy jego projektowaniu konieczne jest uwzględnienie również – oprócz wymienionych wcześniej kryteriów – takich kwestii jak **rodzaj przeszukiwanych zasobów i ich rozmiar**⁹.

Analizując serwisy czasopism elektronicznych, trzeba również podkreślić, że o ile nie będziemy oceniać treści dokumentów w nich

⁸ S. Skórka, *Strategie poszukiwania informacji w edukacyjnym systemie hipertekstowym*, „Praktyka i Teoria Informatyki i Technicznej” 2005, t. XIII, nr 2, s. 45.

⁹ L. Rosenfeld, P. Morvile, *op. cit.*, s. 194.

umieszczonych, o tyle forma ich przedstawiania będzie przedmiotem naszego badania. Jest to związane ze wspomnianym już na początku kryterium potrzeb użytkownika oraz zaoferowaniem mu możliwości „przekształcania” formy dokumentu zgodnie z nimi. Po dotarciu do poszukiwanego źródła użytkownik może chcieć je zapisać w formie pliku, przesłać jako e-mail czy wydrukować. Istotne zatem jest umożliwienie mu wykonania tego typu czynności poprzez udostępnienie takich opcji, które mu to ułatwią (np. opcja *Send it to a friend* lub *Printed Friendly Version*).

Kryteria oceny funkcjonalności formularzy wyszukiwawczych ząębnią się w pewnym stopniu z kryteriami funkcjonalności wyszukiwarek internetowych oraz stron internetowych.

Podobieństwa dotyczą przede wszystkim zasad heurystyki funkcjonalności stworzonych w 1990 r. przez J. Nielsena i R. Molicha¹⁰. Z owych dziesięciu zasad, które *de facto* w momencie powstawania nie odnosiły się w żadnym stopniu do Internetu (i odnosić się wówczas nie mogły), opisanych przez M. Pearrowa, możemy dla naszej analizy zastosować następujące:

- **widoczność stanu systemu** – informacja zwrotna ze strony systemu: system musi informować użytkownika, na jakim etapie swojego wyszukiwania się znajduje i co dzieje się w systemie w określonym momencie,
- **dostosowanie systemu do świata rzeczywistego** – „System powinien mówić językiem użytkownika, używając słów, zdań i wyrażeń zorientowanych na użytkownika a nie na system. Kieruj się zasadami przyjętymi w rzeczywistym świecie, aby informacje były pokazywane w ich naturalnym i logicznym porządku”¹¹,
- **kontrola użytkownika a swoboda** – umożliwienie użytkownikowi wycofanie się z błędnie wybranych opcji za pomocą dobrze oznaczonego „wyjścia bezpieczeństwa”; możliwość ponowienia/cofnięcia czynności oraz brak możliwości podjęcia przez użytkownika nieodwracalnych kroków,

¹⁰ M. Pearrow, *Funkcjonalność stron internetowych*, Gliwice 2002, s. 128.

¹¹ J. Nielsen, *Ten usability heuristics* [on-line dostęp 24 listopada 2006], http://www.useit.com/papers/heuristic/heuristic_list.html [tłum. własne].

- **elastyczność i wydajność** – użytkownik może dostosować formularz do swoich umiejętności (opcje wyszukiwania prostego i zaawansowanego) i potrzeb (sposób wyświetlania wyników),
- **pomoc dla użytkownika, aby mógł rozpoznawać, diagnozować i radzić sobie z błędami** – informacje o błędach muszą być podawane prostym językiem, a system musi oferować konstruktywne rozwiązania zaistniałych błędów,
- **pomoc i dokumentacja** – rozbudowany, bądź tylko w formie FAQ, system pomocy.

Powyższe zasady są uzupełniane przez wielu autorów oraz – w dużej mierze – przez samych użytkowników, którzy w trakcie bieżącej pracy z systemem potrafią określić problemy i niedogodności wynikające z niefunkcjonalnie skonstruowanych formularzy czy wyszukiwarek.

Podsumowując, możemy zaryzykować stwierdzenie, że **funkcjonalny formularz wyszukiwawczy musi być „użytkownikocentryczny”** (z ang. user-centered). Twórcy serwisu muszą uwzględnić wszelkie możliwe drogi, jakie może wybrać użytkownik poruszając się w nim, co również oznacza, iż konieczne jest wzięcie ich pod uwagę przy konstrukcji formularza wyszukiwawczego. Niniejsza analiza również taka będzie. Sprawdzony zostanie stopień realizacji podstawowych założeń dotyczących tworzenia funkcjonalnych formularzy wyszukiwawczych.

Analizie zostaną poddane formularze wyszukiwawcze serwisów źródeł elektronicznych, w dostępie konsorcyjnym z komputerów Politechniki Wrocławskiej **udostępniane poprzez witrynę Biblioteki Głównej i OINT**. Będą to: **Science Direct (Elsevier) + Springer/Kluwer (analiza formularza w dostępie przez ICM), IEEE Xplore, EBSCO, Proquest, Blackwell, Wiley, ACS**. Zanim jednak pokusimy się o dokonanie jakiegokolwiek oceny, konieczny będzie krótki opis istniejących w ramach wymienionych serwisów formularzy wyszukiwawczych, z którego wyłania się szerokie spektrum form.

CHARAKTERYSTYKA

ELSEVIER / SPRINGER NA PLATFORMIE ICM

Do wyboru są 4 formularze: Quick Search, Simple, Advanced i Expert. Przy formularzu **Quick** (z opcjami przeszukiwania po: wszystkich polach, autorze, tytule artykułu, abstrakcie) podana również lista kategorii tematycznych oraz linki alfabetyczne do tytułów czasopism.

Simple

Oprócz opcji takich jak w Quick Search, dodano opcje wyszukiwania: wg ISSN, słowa kluczowego autorskiego, PII (Publisher Item Identifier), tytułu artykułu. Ponadto możliwość zaznaczenia wyboru bazy, w której zbiorze użytkownik chce wyszukiwać (można symultanicznie w obu).

Advanced Search

Dwie rubryki do wyszukiwania, operatory do wyboru z rozwijanego menu, kryteria wyszukiwawcze te same co w Simple Search. Oprócz tego wybór z menu 25 kategorii tematycznych, w ramach których możemy przeprowadzić wyszukiwanie (jest możliwość zaznaczenia wszystkich). Inne opcje – rodzaj artykułu: artykuł, zawartość, miscellanea. Użytkownik ma również możliwość wyboru języka artykułu (9 języków). Wyniki mogą być zawężone wg zakresu czasowego (możliwość zaznaczenia konkretnego przedziału czasowego zamkniętego lub otwartego). Jeśli chodzi o układ wyszukanych dokumentów to istnieje możliwość ustawienia liczby dokumentów na stronie (nawet do 750) i posortowanie ich wg relewancji, daty publikacji i autorów (alfabetycznie).

Expert Search

Jedna rubryka do przeprowadzenia działania wyszukiwawczego. Pola wyszukiwawcze do zaznaczenia obszaru wyszukiwania są takie same jak w Advanced oraz identyczne możliwości zawężania wyników.

Niewątpliwie o funkcjonalności formularza świadczy jego prostota. Mamy tu do czynienia z czytelnym układem zaraz po wejściu na stronę powitalną. Korzystając z formularza wyszukiwania prostego usatysfakcjonowany będzie zarówno użytkownik, który chce wyszu-

kać dokumenty na interesujący go temat (kategorie tematyczne), czytelnik konkretnego czasopisma (lista alfabetyczna tytułów czasopism) jak i ten, który szuka artykułu o znanych mu danych bibliograficznych. Minusem jest fakt, iż brak jest przy rubryce Quick Search okienek, w których można zaznaczyć (lub odznaczyć) serwis. Pojawiają się one dopiero przy formularzu Simple Search, który w zasadzie nie budzi zastrzeżeń formalnych. Wyjątkiem są wymienione wśród pól wyszukiwawczych pola takie jak: PII oraz słowo kluczowe autorskie. Są to pola dość specjalistyczne i wątpliwe jest, czy są w odpowiednim stopniu wykorzystywane. Advanced Search jest również prostym formularzem składającym się z kilku modułów, z korzystnymi możliwościami zawężania wyników i ich prezentacji.

Z poziomu wyników nie da się zawęzić wyszukiwania i konieczne jest wycofanie się i uzupełnienie działania, ale istnieje możliwość zaznaczenia i skopiowania wybranych artykułów do schowka.

ACS

W ramach serwisu działa tylko jeden formularz złożony z dwóch modułów. Pierwszy z nich to **Citation Finder**. Wyszukiwanie można przeprowadzić wybierając z menu rozwijanego tytuł czasopisma lub po DOI (Digital Object Identifier). Drugi moduł to **Full Text Search**. Ma trzy okienka do wyszukiwania łączonego operatorami Boola (rozwijanymi z menu); lista czasopism ACS, w ramach których można przeprowadzić wyszukiwanie zaawansowane (możliwość zaznaczenia All Journals) oraz opcje dotyczące zaznaczenia zbioru do przeszukania (do wyboru: ASAP Articles, Current Issue – 1996, Legacy Archives 1879-1995 oraz All), zamkniętego zakresu czasowego oraz wyświetlenia wyników – wg relewancji, daty, tytułu czasopisma oraz zaznaczenie liczby wyników na stronie.

Z pozoru skomplikowany formularz okazuje się być całkiem funkcjonalnym. Trzeba podkreślić dobrze zorganizowane opisy dotyczące wyszukiwania (wraz z przykładami) oraz rozwinięty system porozumiewania się z użytkownikami (wystarczy wspomnieć, iż przy każdym wyniku znajduje się link Feedback, który wyświetla formularz służący do porozumiewania się z użytkownikiem w przy-

padku problemów z odczytaniem artykułu lub jeśli użytkownik ma jakiegokolwiek uwagi dotyczące korzystania z serwisu. Istnieje również możliwość zawężenia wyszukiwania w ramach uzyskanego zbioru wyników (bez cofania się do poprzedniego formularza).

PROQUEST

Wyszukiwanie proste: tylko jedna rubryka, wybór baz i zakresu dat (z rozwijanego menu). Możliwość ograniczenia wyszukanych dokumentów do tych z pełnym tekstem lub czasopism naukowych w tym recenzowanych. Oprócz podanych opcji można rozwinąć więcej opcji wyszukiwania: tytuł publikacji, autor, wyszukiwanie w cytacie i abstrakcie/cytacie oraz tekście, wyszukiwanie w zbiorze zawierającym określone rodzaje dokumentów (np. list, recenzja) oraz rodzaje publikacji (np. dysertacje, gazety). Istnieje możliwość wykluczenia z wyników recenzji książek, dysertacji, gazet oraz posortowania wyników (najnowsze/najstarsze na początku).

Wyszukiwanie zaawansowane: trzy rubryki z wyborem pól wyszukiwawczych rozwijanych z menu (bardzo duży wybór kryteriów, takich jak rozdział, spółka/instytucja, osoba) łączone operatorami Boola. Pozostałe elementy formularza takie jak w wyszukiwaniu prostym (łącznie z możliwością rozwinięcia opcji wyszukiwania). Formularz wykazuje dużą funkcjonalność z dobrze rozwiniętymi opisami poszczególnych pól wyszukiwawczych oraz czytelnie zorganizowaną częścią dotyczącą wyników. Do dyspozycji jest wiele możliwości przeprowadzania działań na ich zbiorze od zawężenia wyszukiwania bez konieczności wycofania się, ale kierując się sugerowanym zbiorem tematów lub tytułów czasopism (funkcja bardzo użyteczna!) do wysyłania wyników jako e-mail.

BLACKWELL

Quicklink

Służy wyszukaniu konkretnego woluminu, numeru i strony w czasopiśmie. Obok znajdują się: rozwijane menu z tytułami w serwisie oraz rubryki do określenia woluminu, numeru i strony. Formu-

larz przeznaczony dla użytkownika poszukującego konkretnego artykułu, którego dane bibliograficzne są mu znane.

Quicklink i Search znajdują się na pierwszej stronie serwisu.

Simple Search

Jedno duże okno do wpisania terminów wyszukiwawczych a poniżej rozwijany z menu spis tytułów dostępnych w serwisie. Poniżej kolejne opcje zawężające zbiór, w którym wyszukujemy informacji – wg dyscypliny i kolejno wg tematu. Wybierając dyscyplinę pojawia się grupa tematyczna jej dotycząca.

Advanced Search

Tworzą go trzy okna połączone operatorami Boola, w których można wyszukiwać biorąc pod uwagę następujące kryteria: pełny tekst, abstrakt, tytuł artykułu, słowo kluczowe, autor, rok publikacji, cytowany autor. Zbiór, w obrębie którego wyszukujemy informacje, można zawęzić do wszystkich czasopism serwisu, tytułów z prawem pełnego dostępu lub do konkretnego tytułu (wybór z menu). Poniżej istnieje taki jak w Simple Search podział na dyscypliny i przedmiot (temat). Wyniki zawęzić można do zamkniętego przedziału czasowego i uszeregować wg relewancji i daty publikacji; wyświetlić dokumenty wraz ze streszczeniami lub bez nich i wybrać liczbę wyników na stronie. Podsumowując, mamy do czynienia z prostym formularzem, dobrym podziałem na dyscypliny i przedmioty, a także wyjaśnieniami dotyczącymi form wpisywania poszczególnych terminów wyszukiwawczych.

IEEE XPLORE

Basic Search

Na stronie powitalnej posiada jedno okienko, w które wpisujemy termin i zostaje on wyszukany we wszystkich polach.

Advanced Search

Opcja Nr 1– trzy rubryki łączone operatorami, pola wyszukiwawcze to: wszystkie pola, pełny tekst i wszystkie pola, tytuł dokumentu, autor, tytuł publikacji, abstrakt, index term (termin z indeksu), afiliacja. Opcja Nr 2 – jedno okno do przeprowadzenia samodzielnego wyszukiwania zaawansowanego (dobrze rozwinięta pomoc) poniżej. Zawężenia: zbioru źródeł (wielorakie grupy), zakresu czaso-

wego (zamknięte); sposób prezentacji: sam opis oraz opis z abstraktem; wyświetlenie maksymalnej liczby wyszukanych dokumentów (250-500), liczby wyników na stronie, sortowanie wg relewancji, roku i tytułu, sposób prezentacji w rosnącym/malejącym ciągu.

Author Search

Opcja Nr 1: okienko (z pomocą jak wpisywać prawidłowo dane). Opcja Nr 2: przeszukiwanie alfabetyczne (alfabet linkujący); jednocześnie obok początek spisu autorów (wg alfabetu). Oprócz Search, mamy możliwość wyboru opcji Browse (przeszukiwanie) czyli: wyszukiwania poszczególnych tytułów źródeł (czasopism, materiałów konferencyjnych, standardów).

O zawrót głowy przyprawia liczba opcji wyszukiwawczych, ale jest to jedynie wrażenie pozorne. Cały ten system imponuje jednak doskonałą organizacją. Mnogość opcji jedynie pomaga użytkownikowi dotrzeć do poszukiwanych źródeł. Trzeba podkreślić, iż taka organizacja formularzy wyszukiwawczych jest w dużej mierze zdeteminowana przez zawartość, ponieważ mamy tu do czynienia z kilkoma pakietami dokumentów, z których każdy podlega nieco innym „prawom wyszukiwawczym”.

EBSCO

Basic Search

Jedna rubryka a pod spodem wybór baz do przeszukiwania. W zależności od wyboru bazy, różne opcje zawężania wyników.

Advanced Search

Trzy rubryki łączone operatorami z opcjami: cały tekst, autor, tytuł, hasło przedmiotowe, źródło, abstrakt.

Visual Search

Jedna rubryka, wyniki wyszukiwania prezentowane w formie wizualizacji.

Formularze EBSCO są dość proste i korzystanie z serwisu nie przysparza użytkownikowi większych problemów, aczkolwiek utrudnieniem jest przeszukiwanie wszystkich baz jednocześnie. Kiedy bowiem użytkownik chciałby zawęzić swoje kryteria, musi wypełnić wiele formularzy, z których każdy charakteryzuje się innymi, specy-

ficznymi dla danej bazy polami. Wyniki można skopiować do schowka, zapisać, wydrukować, wysłać pocztą elektroniczną. Można też poszukać podobnych źródeł wg tematów sugerowanych przez serwis.

WILEY

Search

Przeszukiwanie w całej zawartości serwisu lub w ramach konkretnych tytułów publikacji.

Search in this title

Wyszukiwanie w ramach konkretnego tytułu (wyszukuje się z poziomu strony tego tytułu) w polach: tytuły artykułu, autora, pełnego tekstu/abstraktu, afiliacji autora, słów kluczowych, nazwy instytucji finansujących, źródeł i DOI.

Advanced

Trzy rubryki połączone operatorami, w polach wyboru oprócz wyboru opcji jw., dostępne także pola ISBN i ISSN. Ponadto zaznaczyć można rodzaj źródeł i zakres tematyczny. Wyniki można ustawić wg zamkniętego i otwartego zakresu czasowego oraz wg trafności, daty publikacji i tytułu.

Nie można nic zarzucić istniejącym formularzom; znajdują się tu kryteria, które trudno znaleźć w innych serwisach (np. instytucje finansujące czy afiliacja autora), obok znajduje się również opis, w jaki sposób przeprowadzać wyszukiwanie. Przy zaznaczeniu jednego artykułu użytkownik ma możliwość dotrzeć do innych artykułów danego autora znajdujących się w serwisie oraz artykułów o podobnej tematyce.

RODZAJE FORMULARZY

Widząc różnorodność struktur omawianych formularzy wyszukiwawczych, można doszukać się pewnych podobieństw i cech wspólnych między nimi. Z pewnością możemy wymienić kilka rodzajów powtarzających się form:

Formularz „szybkiego wyszukiwania” (Search, Quick Search) – występujący przede wszystkim na stronie powitalnej serwisu, składający się z jednej rubryki.

Formularz wyszukiwania w ramach określonego tytułu (Search In This Title, Quicklink) – pojawiający się głównie na podstronie serwisu, na której jest prezentowany konkretny tytuł czasopisma, zazwyczaj zawiera jedno pole wyszukiwawcze, ewentualnie rubryki dotyczące określenia roku, woluminu, numeru (czasem numeru strony).

Formularz wyszukiwania prostego (Basic Search, Simple Search) składa się z jednej rubryki, ale posiada opcję zaznaczenia pól wyszukiwawczych.

Formularz wyszukiwania zaawansowanego (Advanced) zawiera kilka rubryk (najmniejsza ich liczba to dwie) łączonych operatorami Boola, posiadających opcję zaznaczania pól wyszukiwawczych (czasem takich samych jak w formularzu wyszukiwania prostego, a czasem rozwiniętych o kilka dodatkowych pól). W nielicznych przypadkach opcja wyszukiwania zaawansowanego daje oprócz tego możliwość przeprowadzenia samodzielnego, „zagnieżdżonego” wyszukiwania.

Jeśli chodzi o dodatkowe opcje związane z wyszukiwaniem zaawansowanym oraz sposoby zawężania przeszukiwanego zbioru a także sposobu prezentacji wyników, nie można wyłonić jednego wzorca, bowiem w każdym z opisywanych serwisów dominuje podejście bardzo indywidualne i dostosowane do specyfiki serwisu i zawartych w nim źródeł.

Sposób oceny opisanych formularzy wyszukiwawczych obrazuje zamieszczona poniżej tabela.

Ocena funkcjonalności opisanych formularzy

	ELSEVIER/ SPRINGER	ACS	PROQUEST	BLACKWELL	IEEE XPLORE	EBSCO	WILEY
WYSZUKIWANIE							
1. Formularz wyszukiwania prostego	1	0	1	1	1	1	0
2. Formularz wyszukiwania zaawansowanego	1	1	1	1	2	1	1

	ELSEVIER/ SPRINGER	ACS	PROQUEST	BLACKWELL	IEEE XPLORE	EBSCO	WILEY
3. Formularz wyszukiwania zaawansowanego do konstruowania samodzielnie działań wyszukiwawczych	1	0	0	0	1	0	0
4. Wyszukiwanie fraz	1	0	1	0	1	1	1
5. Kategorie tematyczne	1	0	1	2	0	0	0
6. Uwzględnianie różnic w pisowni wyrazów	0	0	1	0	1	0	0
7. System pomocy wyjaśniający sposób wyszukiwania dokumentów	1	2	1	0	2	0	1
RAZEM:	7	3	6	5	8	3	0
WYNIKI							
1. Uszeregowanie wg relewancji	1	1	1	1	1	0	1
2. Zawężenie do otwartego zakresu czasowego (Since...)	1	1	1	0	1	0	3
3. Zawężenie do zamkniętego zakresu czasowego (From... to...)	1	1	0	1	1	1	1
4. Liczba wyników na stronie	1	1	0	1	1	0	1
5. Liczba dostępnych formatów	2	2	2	2	1	2	1
6. Możliwość zawężenia wyników poprzez przeszukiwanie w ramach uzyskanego zbioru wyników (bez wycofywania się do poziomu formularza)	0	1	1	1	1	1	0
7. Możliwość wyszukania rekordów o podobnej zawartości	1	1	1	0	0	1	1

	ELSEVIER/ SPRINGER	ACS	PROQUEST	BLACKWELL	IEEE XPLORE	EBSCO	WILEY
8. Możliwość przesłania wyników mailem	0	0	1	0	0	1	0
9. Możliwość zaznaczenia wyników i skopiowania do schowka	1	0	1	1	1	1	1
RAZEM:	8	8	8	7	7	7	5
ELEMENTY DODATKOWE USPRAWNIAJĄCE WYSZUKIWANIE							
1. Feedback	-	1	-	-	-	-	-
2. Język polski formularza	-	-	1	-	-	-	-
3. Author Search	-	-	-	1	1	-	-
4. Wizualna wyszukiwarka	-	-	-	-	-	1	-
5. Wybór języka artykułów	1	-	-	-	-	-	-
RAZEM:	1	1	1	-	1	1	-
OGÓLEM:	16	13	15	15	16	11	8

WNIOSKI

Pod uwagę zostały wzięte najważniejsze kryteria funkcjonalności opisane na początku niniejszego artykułu. Dostępność każdej z wymienionych opcji była oceniana w punktach. W niektórych przypadkach, kiedy dana opcja w wyraźny sposób wyróżniała się *in plus* (np. podział tematyczny w przypadku Blackwella lub bardzo rozwinięty system pomocy w ACS i IEEE XPLORE), formularz otrzymywał 2 punkty. Z uwagi na dodatkowe opcje, które pojawiały się tylko

w niektórych serwisach i w sposób znaczący miały wpływ na pracę użytkownika z systemem wyszukiwawczym, dodana została rubryka pt. Elementy dodatkowe usprawniające wyszukiwanie. Tam znalazły miejsce wspomniane „nadprogramowe” funkcje. Nie podlegały natomiast ocenie elementy zaburzające pracę użytkownika z systemem, takie jak usytuowanie formularza na stronie czy też układ graficzny, ponieważ uznano, iż kryteria, wg których byłaby dokonywana ocena, mogłyby być podyktowane subiektywnym wrażeniem.

Podsumowując wyniki analizy, wyraźnie zauważa się dominację dwóch serwisów: ELSEVIER/SPRINGER oraz IEEE XPLORE (oba po 16 pkt.), niewiele gorszy wynik otrzymały serwisy PROQUEST i BLACKWELL (15 pkt.). Najgorzej wypadł serwis WILEY (tylko 8 pkt.). Uzyskane wyniki można potwierdzić niesubiektywnym osądem autorki (będącej jednocześnie również użytkownikiem), której doświadczenie zawodowe – po kilkuletniej praktycznej współpracy z opisywanymi formularzami – również podpowiada podobne wnioski. Konieczne byłoby również przeprowadzenie takich badań wśród użytkowników, które mogłoby potwierdzić lub zaprzeczyć uzyskanym wynikom, wątpliwość budzi jednak fakt, czy udałoby się zebrać odpowiednią grupę reprezentatywną ludzi, którzy wykorzystują w równym stopniu każdy z opisywanych serwisów.

Powracając jeszcze do kryteriów funkcjonalności formularzy, to reasumując, można wyciągnąć następujące wnioski: formularz funkcjonalny, skierowany na użytkownika musi odpowiadać jego potrzebom i być łatwy w użyciu. Patrząc na dokonaną analizę można stwierdzić, iż takie właśnie są formularze, które w niniejszym zestawieniu uzyskały najwięcej punktów.

BIBLIOGRAFIA

1. Firliej-Buzon A., *Heurystyka – geneza oraz współczesne zastosowania*, „Zagadnienia Informatyki Naukowej” 2003, nr 1 (81), s. 23.
2. Froehlich T., *Kryteria oceny systemów wyszukiwawczych w internecie*, „Zagadnienia Informatyki Naukowej” 2000, nr 2 (76), s. 3-20.
3. Indyka-Piasecka A., *Możliwości zastosowania tradycyjnych metod wyszukiwania informacji w sieci www*, [w:] *Multimedialne i Sieciowe Systemy Informatyczne*, Wrocław 2000.

4. Linderman M., Fried J., *Przyjazne witryny www*, Gliwice 2005.
5. Nielsen J., *Projektowanie funkcjonalnych serwisów internetowych*, Gliwice 2003.
6. Nielsen J., *Ten Usability Heuristics* [on-line, dostęp 24 listopada 2006], http://www.useit.com/papers/heuristic/heuristic_list.html [tłum. własne].
7. Pelc J., *O poznawczej roli pytań*, [w:] *Prace z pragmatyki, semantyki i metodologii semiotyki*, Wrocław 1991, s. 299.
8. Pearrow M., *Funkcjonalność stron internetowych*, Gliwice 2002.
9. Próchnicka M., *Modelowanie użytkownika systemów informacyjnych*, „Zagadnienia Informatyki Naukowej” 2000, nr 2 (76), s. 31-42.
10. Rosenfeld L., Morville P., *Architektura informacji w serwisach internetowych*, Gliwice 2003.
11. Roszkowski M., *Architektura informacji w serwisach hipertekstowych*, „Zagadnienia Informatyki Naukowej” 2004, nr 2 (84), s. 27.
12. Skórka S., *Strategie poszukiwania informacji w edukacyjnym systemie hipertekstowym*, „Praktyka i Teoria Informatyki Naukowej i Technicznej” 2005, t. XIII, nr 2, s. 45.
13. *Uniwersalny słownik języka polskiego*, Warszawa 2003.
14. Wilson T. D., *Models in information behaviour research*, „Journal of Documentation” 1999, vol. 55, nr 3, s. 249-270.

Ewa Zysek-Nockowska
Biblioteka Wydziału Informatyki i Zarządzania
Politechniki Wrocławskiej

POWSTANIE, ROZWÓJ I DZIAŁALNOŚĆ BIBLIOTEKI WYDZIAŁU INFORMATYKI I ZARZĄDZANIA POLITECHNIKI WROCŁAWSKIEJ

WSTĘP

Zmiany w szkolnictwie wyższym po wprowadzeniu ustawy z 12 września 1990 r. i związane z nią nowe zapisy w statucie Politechniki Wrocławskiej spowodowały reorganizację Uczelni. Podstawową jednostką Uczelni jest współcześnie Wydział, który samodzielnie dysponuje swoimi środkami, organizuje własną strukturę oraz działalność dydaktyczną i naukową. W roku 2001, zarządzeniem wewnętrznym Rektora Politechniki Wrocławskiej, zmieniono dotychczasową strukturę organizacyjną sieci biblioteczno-informacyjnej na Politechnice Wrocławskiej¹. W nowej strukturze nastąpił podział zadań między dziekanami a dyrektorem Biblioteki Głównej wobec bibliotek wydziałowych i międzywydziałowych.

„Biblioteki wydziałowe i międzywydziałowe podlegają organizacyjnie dziekanom wydziałów. Biblioteka Główna sprawuje nadzór merytoryczny nad tymi bibliotekami i pozostałymi bibliotekami systemu biblioteczno-informacyjnego”².

¹ Zarządzenie Wewnętrzne 34/2001 z dnia 31 października 2001 r. w sprawie zmiany podporządkowania bibliotek wydziałowych i międzywydziałowych.

² *Ibidem*.

Dyrektor Biblioteki Głównej zarządza księgozbiorem znajdującym się w bibliotekach. Księgozbiór ten pozostaje nadal depozytem Biblioteki Głównej. Pracownicy bibliotek są zatrudnieni na etatach wydziałów. Dziekani zapewniają pomieszczenia biblioteczne, wyposażenie w meble i sprzęt komputerowy oraz środki finansowe na bieżące utrzymanie bibliotek. Nowopowstałe placówki miały połączyć funkcje naukowe biblioteki instytutowej z funkcjami dydaktycznymi biblioteki wydziałowej. Przekształcenia te dały władzom Wydziału bodziec do tworzenia dużych bibliotek wydziałowych na bazie już funkcjonujących bibliotek instytutowych czy zakładowych. Ich tworzenie miało na celu:

- polepszenie warunków lokalowych,
- poprawę dostępu do zbiorów i usług informacyjnych poprzez scalenie rozproszonych księgozbiorów,
- zwiększenie wymiaru godzin pracy biblioteki,
- poszerzenie usług poprzez zwiększenie działalności i zakresu użytkowników,
- poprawę i ujednoczenie polityki gromadzenia zbiorów,
- ograniczenie etatów kadry bibliotecznej przy rozszerzeniu dotychczasowych zadań,
- możliwość wdrożenia systemu komputerowego.

W wyniku zaistniałej reorganizacji ówczesny dziekan Wydziału Informatyki i Zarządzania prof. Tadeusz Galanc podjął decyzję o utworzeniu Biblioteki przy Wydziale. W roku 2001 na mocy Zarządzenia wewnętrznego Rektora PWr³ została powołana Biblioteka Wydziału Informatyki i Zarządzania, z połączenia trzech bibliotek związanych z Wydziałem:

- Instytutu Organizacji i Zarządzania (BI-23),
- Studium Nauk Humanistycznych (BSNH),
- Zakładu Informatyki (BZI)⁴.

³ Zarządzenie Wewnętrzne 24/2001 z dnia 17 lipca 2001r. w sprawie utworzenia Biblioteki Wydziału Informatyki i Zarządzania.

⁴ Nazwy wymienionych bibliotek przez szereg lat ulegały zmianom na mocy kolejnych zarządzeń Rektora: Zarządzenie Wewnętrzne z dnia 29 grudnia 1970 r. w sprawie powołania bibliotek instytutowych; Zarządzenie Wewnętrzne 15/20/71 z dnia 30 stycznia 1971 r. w sprawie utworzenia biblioteki Międzywydziałowej i bibliotek instytutowych; Zarządzenie Wewnętrzne 37/39/74 z dnia 11 grudnia 1972 r.

NOWE POMIESZCZENIA I ICH ORGANIZACJA

Władze Wydziału Informatyki i Zarządzania po powołaniu do życia Biblioteki w 2001 r. podjęły starania w kierunku pozyskania dla swojej ksiąźnicy samodzielnego lokalu. Ich uwieńczeniem było przyznanie Bibliotece pomieszczenia w budynku C-6 przy ul. Norwida 4/6 o powierzchni 260 m², które wymagało gruntownego remontu, gdyż wcześniej znajdowała się tam hala laboratoryjna. Powstanie Biblioteki Wydziału Informatyki i Zarządzania łączyło się z przeprowadzką do nowego lokalu i przemieszczenia tam księgozbioru trzech bibliotek. W tworzeniu ksiąźnicy można wyodrębnić dwa główne zadania i kilka etapów, które wymagały od pracowników bibliotek dużego zaangażowania i wyteżonej, sprawnie zorganizowanej pracy.

REMONT NOWEGO POMIESZCZENIA

Bibliotekarze brali aktywny udział w projektowaniu pomieszczeń bibliotecznych i mebli (liczne konsultacje z architektem). Doglądano postępów prac budowlano-remontowych, reklamowano na bieżąco usterki, uczestniczano w odbiorach technicznych pomieszczeń. Dodatkowo kierownik Biblioteki brał udział w przetargach, mających wyłonić głównego wykonawcę remontu, producenta mebli bibliotecznych, dostawcę sprzętu komputerowego.

PRACE PRZYGOTOWAWCZE, PRZEMIESZCZENIE I POŁĄCZENIE ZBIORÓW ORAZ ICH NOWA ORGANIZACJA

W trakcie remontu nowej siedziby prowadzono aktywne działania dotyczące przygotowania zbiorów. Przeprowadzono skontra wewnętrzne w poszczególnych bibliotekach, szereg selekcji i kasacji zbiorów, sporządzono wiele protokołów szkody. Przygotowano i przeka-

w sprawie powołania Biblioteki Centrum Obliczeniowego; Zarządzenie Wewnętrzne 35/39/74 z dnia 12 listopada 1973 r. w sprawie zmian organizacyjnych w sieci biblioteczno-informacyjnej; Zarządzenie Wewnętrzne 27/95 z dnia 13 grudnia 1995 r. w sprawie utworzenia Wydziałowego Zakładu Informatyki przy Wydziale Informatyki i Zarządzania Politechniki Wrocławskiej.

zono część księgozbioru do magazynu Biblioteki Głównej przy ul. Kowalskiej. Uporządkowano księgozbiór pokatedralny i materiałowy oraz zdokumentowany dorobek pracowników naukowych. Przeprowadzono na szeroką skalę monitorowanie użytkowników. Na kolejnym etapie bibliotekarze wykonali wielostopniowe prace przygotowawcze przed sprawnym scaleniem i przeniesieniem zbiorów do nowych pomieszczeń – od tak drobnych jak zakup sznurka, worków, pasków zabezpieczających zbiory, do poważniejszych jak pakowanie książek i czasopism wg ustalonego planu, poprzez organizację transportu zbiorów i sprzętów oraz pomocy w przemieszczaniu książek.

Organizacja sposobu łączenia trzech odrębnych wielotematycznych księgozbiorów, np. samo przenoszenie i układanie na półkach, okazała się prawdziwym wyzwaniem. W ciągu roku wykonano niezbędny remont, a nowe trzykondygnacyjne pomieszczenie starano się zagospodarować jak najbardziej funkcjonalnie i efektywnie. Siedzibę księżnicy wyposażono w meble i sprzęt komputerowy. W grudniu 2002 r. przeniesiono do nowych pomieszczeń trzy księgozbiory. Od chwili, kiedy Biblioteka otrzymała nową siedzibę, można pokusić się o stwierdzenie, że jej działalność rozpoczęła się na nowo.

Pomieszczenia znajdowały się na trzech poziomach, dlatego też organizacja księżnicy została podporządkowana zaskarżonym warunkami lokalowymi. W przyziemiu usytuowano magazyn książek z regałami kompaktowymi, na piętrze wypożyczalnię, czytelnię dla studentów (15 miejsc), katalogi tradycyjne i komputerowe oraz księgozbiór podręczny. Na antresoli umiejscowiono czytelnię dla pracowników naukowych (9 miejsc), pracownię merytoryczną dla pracowników Biblioteki oraz księgozbiór wydawnictw zagranicznych i zbiorów czasopism. Utworzono stanowiska komputerowe dla użytkowników. Zamontowano bramkę kontrolną, która miała za zadanie chronić zbiory przed kradzieżą oraz zainstalowano alarm antywłamaniowy.

Pomieszczenie przystosowano dla użytkowników niepełnosprawnych. Wybudowano podjazd dla wózków inwalidzkich przy wejściu do pomieszczenia oraz zainstalowano windę umożliwiającą przemieszczanie się z jednego poziomu na drugi. Nastąpiły również zmiany w organizacji zbiorów – od początku Biblioteka była organizowana jako jednostka z wolnym dostępem do części księgozbioru. W no-

wych warunkach, oprócz bieżącej pracy bibliotekarskiej na rzecz użytkowników, kontynuowano prace porządkowe dotyczące selekcji i aktualizacji zbiorów oraz melioracji katalogów.

Pomimo dobrych warunków lokalowych zaplanowano w 2003 r. przeniesienie Biblioteki do nowo budowanego gmachu Wydziału. Decyzja podyktowana była scaleniem rozproszonych do tej pory jednostek Wydziału w jednym budynku przeznaczonym dla szeroko pojętej dydaktyki i instytucji ją wspomagających, czyli m.in. Biblioteki i dziekanatu. Zgodnie z planem w czerwcu 2004 r. nastąpiła kolejna przeprowadzka księgozbioru do nowego gmachu B-4 przy ul. Łukasiewicza 3/5, gdzie mieści się i funkcjonuje do dzisiaj. Bibliotekarze kolejny raz podjęli trud przemieszczania zbiorów.

Powierzchnia Biblioteki wynosi około 300 m². Zajmowane pomieszczenia od samego początku były projektowane z myślą o księżnicy. Na jednym poziomie zlokalizowany został magazyn książek z regałami kompaktowymi (sprawdzony ekonomiczny system przechowywania zbiorów), duże pomieszczenie katalogowe z katalogami tradycyjnymi i komputerowymi, pracownia merytoryczna dla bibliotekarzy, wypożyczalnia oraz czytelnia dla studentów i pracowników naukowych (27 miejsc), w której znajduje się zbiór czasopism i księgozbiór lektoryjny ułożony działowo z wolnym dostępem do półek. Stworzono dwa stanowiska komputerowe przeznaczone do pracy indywidualnej. Biblioteka zapewnia również swoim użytkownikom dostęp poprzez sieć komputerową do e-zasobów – czasopism elektronicznych w serwisach komercyjnych i bezpłatnych oraz baz danych dostępnych na Politechnice Wrocławskiej. W czytelniach istnieje możliwość podłączenia do sieci komputerowej własnego sprzętu komputerowego (laptopa) na 12 stanowiskach. Użytkownicy mają też możliwość korzystania z internetu bezprzewodowego. W księżnicy zamontowano dwie bramki kontrolne, które mają za zadanie ochronić zbiory przed kradzieżą. Pomieszczenie przystosowano dla użytkowników niepełnosprawnych.

ZBIORY – GROMADZENIE, ORGANIZACJA I UDOSTĘPNIANIE

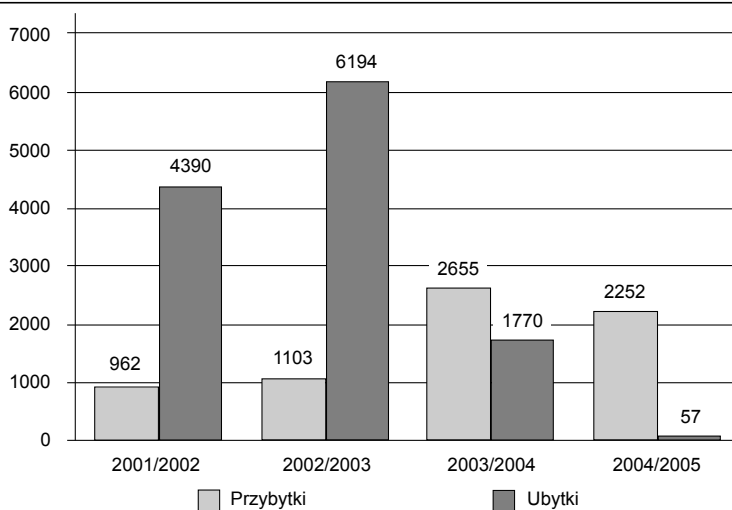
Biblioteka Wydziału Informatyki i Zarządzania jest jednostką organizacyjną o określonych zadaniach naukowych, dydaktycznych

i usługowych. Jednocześnie jest częścią systemu bibliotecznego Uczelni. Zasoby biblioteczne finansowane są głównie ze środków Biblioteki Głównej, która otrzymuje pieniądze z budżetu Uczelni. Książki zamawiane przez biblioteki wydziałowe są własnością Biblioteki Głównej, w niej są opracowywane i katalogowane, następnie przekazywane bibliotekom w depozyt. Biblioteka Wydziału gromadzi zbiory polskie i zagraniczne w zakresie dyscyplin reprezentowanych w programie naukowym i dydaktycznym Wydziału, ściśle uwzględniając zróżnicowane potrzeby swoich użytkowników. Źródłem pozyskiwania zbiorów jest głównie zakup i prenumerata, dary stanowią jedynie uzupełnienie gromadzenia.

W Bibliotece Wydziału Informatyki i Zarządzania zdecydowano się na ograniczenie zakupu książek od jednego do czterech egzemplarzy na rzecz zakupu większej liczby tytułów. Postawiono sobie za cel umożliwienie czytelnikom jak najszerszego dostępu do tytułów, które ukazały się na rynku z dziedzin reprezentowanych przez Wydział. Doświadczenie pracowników, bezpośredni kontakt z użytkownikiem i orientacja na rynku wydawniczym pozwalają szybko zamówić odpowiednią literaturę. Zmieniają się również potrzeby czytelników, którzy coraz częściej sięgają po elektroniczne źródła informacji – bazy danych, dokumenty elektroniczne, internet.

Obecnie zbiory Biblioteki liczą 20 270 woluminów książek i 98 tytułów czasopism bieżąco prenumerowanych, w tym 20 zagranicznych oraz 2782 jednostek fizycznych zbiorów specjalnych (raporty serii PRE, raporty serii SPR, literatura firmowa, materiały konferencyjne, dokumentacja techniczna). Należy dodać, że Biblioteka od czasu połączenia swoich zbiorów dokonała rozlicznych kasacji i selekcji księgozbioru.

Część zbiorów przechowywana jest w magazynie w układzie sygnaturowym. W czytelni zapewniono swobodny dostęp do księgozbioru lektoryjnego, który rozmieszczony został w układzie działowym (kolekcja), a w obrębie każdego działu – sygnaturowo. W pięciu blokach tematycznych odzwierciedlających kierunki na Wydziale zgrupowano siedemdziesiąt działów, które mają za zadanie ułatwić znalezienie czytelnikom literatury na określony temat. Czasopiśma bieżące również zostały pogrupowane tematycznie. Decydując

Il. 1. Zmiany w zbiorach książek w Bibliotece Wydziału Informatyki i Zarządzania w latach 2001-2005⁵

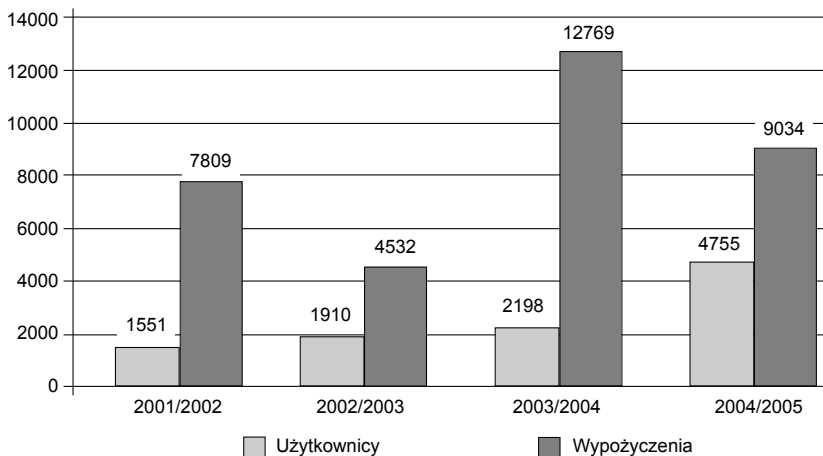
się na takie rozwiązanie, bibliotekarze byli świadomi czekających ich trudności i problemów wynikających z wolnego dostępu do zbiorów, takich jak:

- utrzymanie porządku na półkach,
- zlokalizowanie książki czytanej w danym momencie i brak możliwości dotarcia do niej przez następnego użytkownika,
- niszczenie zbiorów,
- możliwość kradzieży mimo zabezpieczeń.

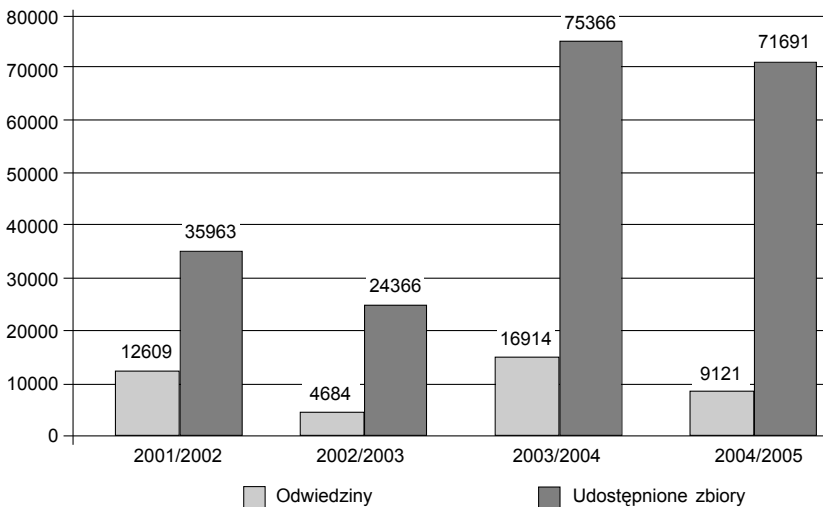
Przeważały jednak pozytywy tego rozwiązania. Biblioteka stała się otwarta i przyjazna dla czytelnika, który ma bezpośredni kontakt z księgozbiorem. Użytkownicy śmiało sygnalizują bibliotekarzom swoje potrzeby czytelnicze. Zbiory natomiast poprzez łatwy i nieskrępowany wybór są efektywniej wykorzystywane. Czytelnik może poszukiwać potrzebnych mu materiałów samodzielnie lub identyfikując konkretną pozycję w katalogu komputerowym za pomocą róż-

⁵ Przynieszone w pracy dane statystyczne pochodzą z raportów i okresowych sprawozdań przygotowywanych przez Bibliotekę dla GUS.

nych kryteriów wyszukiwawczych – autora, tytułu, hasła przedmiotowego i zdobyć tą drogą informację o miejscu przechowywania dokumentu (magazyn, lektorium) oraz sygnaturze.

II. 2. Użytkownicy korzystający z wypożyczalni i wypożyczone książki w Bibliotece Wydziału Informatyki i Zarządzania w latach 2001-2005

II. 3. Udostępnianie zbiorów w czytelni Biblioteki Wydziału Informatyki i Zarządzania w latach 2001-2005

KOMPUTERYZACJA ORAZ WDRAŻANIE SYSTEMU BIBLIOTECZNEGO ALEPH

Nowoczesnej biblioteki nie można wyobrazić sobie bez dostępu do sieci i komputerów. Pierwszy etap komputeryzacji w 2002 r. rozpoczęto właśnie od wymiany i zakupu 13 komputerów. Następnie od marca 2003 r. prowadzone były rozmowy kierownika placówki, przy wsparciu dyrekcji Biblioteki Głównej, z władzami Wydziału dotyczące zakupu do Biblioteki zintegrowanego systemu bibliotecznego ALEPH (Automated Library Expandable Program⁶), który już od listopada 2002 r. funkcjonował w Bibliotece Głównej Politechniki Wrocławskiej i umożliwiał automatyzowanie sieci bibliotek. W wyniku negocjacji w czerwcu 2003 r. podpisano umowę wdrożenia systemu komputerowego ALEPH w Bibliotece Wydziału Informatyki i Zarządzania, a w lutym 2004 r. Wydział dokonał zakupu licencji systemu. Do momentu wdrożenia systemu ALEPH bibliotekarze brali czynny udział w szkoleniach z zakresu funkcjonowania i eksploatacji systemu oraz przygotowywali księgozbiór do wypożyczania za pomocą systemu, poprzez naklejanie kodów paskowych i wprowadzanie ich do bazy. Od marca 2006 r. Biblioteka użytkuje wersję 16.2 systemu ALEPH.

Zintegrowanie się Biblioteki we wspólnym systemie komputerowym przyniosło widoczne korzyści zarówno dla użytkowników, jak i placówki. Biblioteki sieci mogą współpracować ze sobą na poziomie wypożyczalni, np. jedna karta biblioteczna, blokowanie kont czytelnika. Następuje szybsza obsługa użytkownika i jeszcze efektywniejsze grupowanie działań bibliotecznych. System obsługi czytelników uprościł sposób dostępu do zbiorów i skrócił czas dotarcia książki z półki do czytelnika. Książnica za pomocą systemu dostarcza informacji o swoich zasobach oraz możliwościach ich udostępniania. Dzięki centralnemu katalogowi czytelnik uzyskuje komunikat o lokalizacji książki oraz o tym, czy dana pozycja jest dostępna do wypożyczenia, czy tylko można do niej dotrzeć na miejscu w czytelni. W katalogu komputerowym przy statusie książki lektoryjnej poda-

⁶ R. Maniecka-Dziubecka, *System biblioteczny ALEPH*, „Biuletyn EBIB” [on-line], 2000 nr 02 (10), <http://www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib10/aleph.html>

wana jest również kolekcja ułatwiająca wyszukanie konkretnej pozycji na półce. System umożliwia użytkownikowi wgląd do własnego konta czytelniczego. Generuje monity, które przypominają czytelnikowi o terminie zwrotu książki, jak również nalicza należność za nieterminowy zwrot. Prowadzi także statystykę, która obrazuje wykorzystanie zbiorów⁷.

DZIAŁALNOŚĆ INFORMACYJNA

Bibliotekarze zdają sobie sprawę, jak ważna jest działalność informacyjna, a przy tym i promocyjna ksiąźnicy. Biblioteka Wydziału Informatyki i Zarządzania prowadzi aktywną działalność informacyjną na rzecz swoich użytkowników m.in. poprzez:

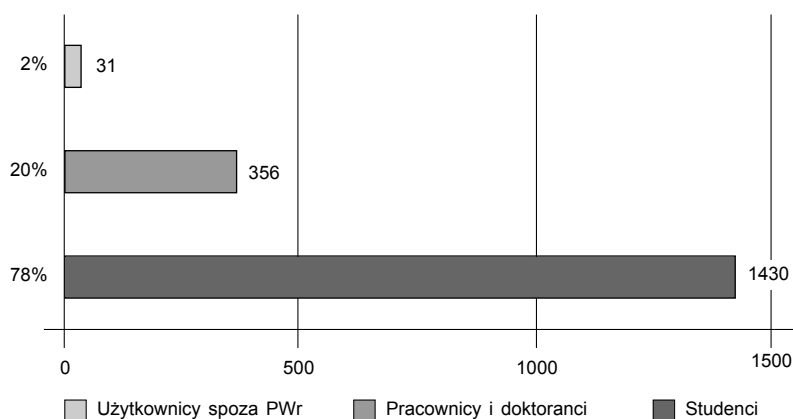
- stronę internetową, która pomaga w poruszaniu się po zasobach,
- udzielanie informacji o swoim księgozbiorze – bezpośrednio, pocztą elektroniczną, telefonicznie,
- udzielanie informacji katalogowych, bibliograficznych, rzeczowych i faktograficznych;
- pomoc w korzystaniu z e-zasobów,
- tworzenie informacji sygnałnej – tworzenie list o nowych nabytkach umieszczanych w gablocie biblioteki oraz wysyłanie list pracownikom naukowych pocztą elektroniczną,
- udział w szkoleniach bibliotecznych studentów I roku, współorganizowanie szkoleń dla doktorantów i pracowników naukowych,
- pomoc przy tworzeniu informatora dla studentów I roku,
- współorganizowanie wystaw książek zagranicznych.

Znaczną część zadań stanowi działalność dokumentacyjna rejestrująca wyniki badań naukowych pracowników Wydziału. Polega ona na tworzeniu opisów dokumentacyjnych publikacji i prac niepublikowanych w systemie komputerowym DONA.

⁷ K. Mielcarek, E. Zysek-Nockowska, *Model gromadzenia i organizacji dostępu do źródeł informacji na przykładzie Biblioteki Wydziału Informatyki i Zarządzania Politechniki Wrocławskiej*, [w:] *II Seminarium: Gromadzenie zbiorów – sztuka wyboru: Wrocław 23-24 czerwca 2005*, Wrocław 2005.

UŻYTKOWNICY

Użytkownikami a zarazem głównymi odbiorcami usług bibliotecznych Biblioteki Wydziału Informatyki i Zarządzania są studenci, doktoranci i pracownicy naukowcy (zespoły badawcze) oraz użytkownicy spoza Politechniki Wrocławskiej. Każda z tych grup ma swoje oczekiwania w stosunku do Biblioteki i dla każdej z nich osobno przygotowano ukierunkowaną ofertę. Użytkownik często nie potrafi dostatecznie jasno określić swoich potrzeb, a czasami nawet nie jest ich świadom – to również stanowi zadanie dla bibliotekarzy, którzy niejednokrotnie wyprzedzają oczekiwania swoich czytelników.

Il. 4. Struktura procentowa użytkowników korzystających z Biblioteki Wydziału Informatyki i Zarządzania w roku akademickim 2004/2005

PRACOWNICY

Liczba osób zatrudnionych w Bibliotece Wydziału Informatyki i Zarządzania zmieniała się. Początkowo było to 7 osób, w roku 2002 zatrudniono jeszcze jedną osobę, co pozwoliło na sprawniejsze zorganizowanie dwóch przeprowadzek i terminowe rozpoczęcie funkcjonowania Biblioteki w zmienionych warunkach oraz wydłużenie jej czasu pracy. Obecnie pracuje 6 osób w pełnym wymiarze godzin w systemie dwuzmianowym.

Bibliotekarze odpowiadają za politykę gromadzenia zbiorów, współpracują z pracownikami naukowymi (m.in. dokumentują dorobek naukowy), prowadzą działalność informacyjną w swoim zakresie oraz udostępniają zbiory. Jest to doświadczona kadra pracowników, wszyscy mają bezpośredni kontakt z użytkownikami i na nich spoczywa właściwa i profesjonalna ich obsługa. Bibliotekarze stają się doradcami i przewodnikami po świecie informacji. Służą pomocą w jej przekształceniu w użyteczne wiadomości⁸, porządkując i wartościując zebrany materiał, aby użytkownik nie tracił zbyt wiele czasu.

W związku z wolnym dostępem do zbiorów (książek, czasopism i e-zasobów) nieodzowne stało się zorganizowanie stanowiska informacyjnego dla użytkowników, którzy mimo swobody czują się czasem zagubieni i przytłoczeni nadmiarem informacji. Studenci Wydziału wykazują bardzo zróżnicowane umiejętności, jeśli chodzi o wyszukiwanie literatury i posługiwanie się nowoczesnymi technologiami. Szczególnie studenci zaoczeni są tą grupą użytkowników, która wymaga szczególnej uwagi i pomocy. Dlatego bibliotekarze nadal pozostają łącznikiem pomiędzy źródłami informacji a ich odbiorcami oraz pracownikami utrzymującymi porządek w zbiorach.

Bibliotekarze to grupa zawodowa, która wie, że dokształcanie w tym zawodzie jest koniecznością. Dlatego, aby sprostać nowym wymaganiom, pracownicy biorą czynny udział w różnego rodzaju formach doskonalenia zawodowego, np. kursach, seminariach, konferencjach.

PODSUMOWANIE

Biblioteka Wydziału Informatyki i Zarządzania stanowi integralną część systemu biblioteczno-informacyjnego Politechniki Wrocławskiej. Jest również jednym z elementów złożonego organizmu Uczelni i nie może pozostawać poza zainteresowaniem całej społeczności akademickiej. Zasobność i sprawność organizacyjna Biblioteki w znacznej mierze wpływa na warunki prowadzenia działalności naukowej i dydaktycznej Wydziału.

⁸ R. Tadeusiewicz, *Spoleczność Internetu*, Warszawa 2002.

Ze względu na zwiększającą się każdego roku liczbę użytkowników i rozwój dostępu do e-zasobów, np. baz danych, czasopism elektronicznych, bibliotek cyfrowych, planuje się sukcesywnie zwiększać liczbę komputerów dla użytkowników placówki.

W ciągu pięciu lat Biblioteka Wydziału Informatyki i Zarządzania w przyspieszonym tempie przeszła wiele etapów rozwoju, dwukrotnie przemieszczała swój księgozbiór, zmieniała siedzibę, wprowadzała system komputerowy i borykała się z wieloma problemami, które zostały sprawnie rozwiązane. Bibliotekarze zdają sobie sprawę, że dla użytkowników istotne są warunki udostępniania zasobów. Działalność Biblioteki oceniana jest przede wszystkim przez czytelników korzystających z jej zbiorów i usług. Dlatego warto podkreślić, że z księgozbioru Biblioteki korzystają nie tylko studenci Wydziału, ale także studenci innych kierunków na Politechnice Wrocławskiej i użytkownicy spoza Uczelni.

Obecnie dąży się do tego, aby Biblioteka Wydziału informatyki i Zarządzania stała się nowoczesnym, profesjonalnym ośrodkiem wspierającym naukę oraz dydaktykę i umożliwiającym dotarcie każdemu do specjalistycznej informacji.

Piąty tom *Z problemów bibliotek naukowych Wrocławia* zatytułowany *Biblioteka Politechniki Wrocławskiej 1946-2006* zawiera 11 oddzielnych opracowań, które stanowią podsumowanie sześćdziesięcioletniej działalności Biblioteki największej uczelni technicznej na Dolnym Śląsku.

Zaprezentowane artykuły przygotowane przez zespół pracowników Biblioteki Politechniki Wrocławskiej rozpoczyna wstęp dyrektora Biblioteki Głównej i OINT, w którym autor wykazuje osiągnięcia Biblioteki w minionym sześćdziesięcioleciu, a zwłaszcza w końcu XX wieku i pierwszych latach XXI wieku. Biblioteka Politechniki Wrocławskiej należy do czołowych placówek uczelnianych w kraju rywalizując skutecznie z bibliotekami innych uczelni technicznych. Jej krok w nowoczesność XXI wieku poprzedzony został prawie trzydziestoletnim doświadczeniem na polu gromadzenia, przetwarzania, tworzenia i dystrybucji informacji o zbiorach własnych i innych bibliotek oraz o treści dokumentów. Przygotowane przez pracowników Biblioteki opracowania ukazują złożoną różnorodność pracy w bibliotece technicznej, dużą elastyczność i mobilność intelektualną bibliotekarzy, w większości wykształconych humanistów oraz osiągnięcia Biblioteki w zakresie realizacji zwiększających się wymagań użytkowników informacji. Z treści publikowanych opracowań wnioskować też można przyszłość Biblioteki i jej systematyczny rozwój w wyznaczonym kierunku.

Prof. dr hab. Maria Piętuczak-Majerowicz

ISBN 978-83-85417-26-2